

**KASTAMONU KENT DOKUSU İÇİNDE
CUMHURİYET MEYDANI'NIN İNCELENMESİ**

Dilek SEZER
Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı
Ocak - 2010

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Dilek SEZER'in "**Kastamonu Kent Dokusu İçinde Cumhuriyet Meydanı'nın İncelenmesi**" başlıklı Mimarlık Anabilim Dalındaki, Yüksek Lisans Tezi 17/12/2009 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. RUŞEN YAMAÇLI
Üye	: Doç. Dr. LEYLA Y. TOKMAN
Üye	: Yard.Doç.Dr. ÖZLEM MUMCU UÇAR

Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı
kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

KASTAMONU KENT DOKUSU İÇİNDE
CUMHURİYET MEYDANI'NIN İNCELENMESİ

Dilek SEZER

Anadolu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman : Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI
2009, 162 sayfa

Bu çalışmanın amacı, tarihsel süreçte idari bir merkez olmuş Kastamonu kentinde; resmi yapılarla çevrili bir alan olan Cumhuriyet Meydanı'nın kent dokusu içinde oluşum ve gelişim süreçlerinin incelenmesi, kent içinde yer alan meydan işlevindeki mekanlarla mimari tasarım açısından karşılaştırılması, kent kimliğindeki öneminin ortaya çıkartılmasıdır.

Kastamonu kenti, Beylikler döneminde hakim beyliğin idari merkezi konumunda, Osmanlı hakimiyeti döneminde ise sancak merkezi, 19. yüzyıldaki idari düzenleme sonrasında ise vilayet merkezi konumundaki bir kent olmuştur. İdari merkez olması dışında, ticaretin önemli bir faaliyet olması kenti özel kılmaktadır. Beylikler döneminden başlayarak kenti yöneten her devlet, inşa edilen yapılarla birlikte kent dokusunun gelişmesine katkıda bulunmuştur. Böylece kentin halen sahip olduğu nitelikli yapı günümüzde de gözlemlenip inceleyebilecek özellikleri yansıtmaktadır.

Bu çalışmanın kapsamında Kastamonu kent yerleşmesinin tarihi ve kent strüktürünün oluşumu; meydan kavramının farklı uygarlıklar ve kentlerdeki değişimi doğrultusunda Kastamonu kent meydanlarının belirlenmesi, Kastamonu kent dokusunda yer alan Cumhuriyet Meydanı'nın Batılılaşma kavramı ile ilişkilendirilmesi ve mimari tasarım açısından incelenmesi ve Kastamonu kent dokusu açısından sonuçları yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, kent dokusu, meydan, batılılaşma.

ABSTRACT
Master of Science Thesis

**THE ANALYSE OF CUMHURİYET SQUARE
IN THE URBAN PATTERN OF KASTAMONU**

Dilek SEZER

**Anadolu University
Graduate School of Sciences
Architecture Program**

Supervisor: Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI
2009, 162 pages

The purpose of this study is to analyse the constitution and development process of Kastamonu Cumhuriyet Square in the urban pattern of Kastamonu, to compare with the spaces which are defined as a square and finally to discover the role of the square in the urban pattern.

The City of Kastamonu, has become the capital of the principality which was founded in Western Black Sea Region, in the Era of Principalities. Also, in the Ottoman era, Kastamonu has become the central city of regional administration.. Furthermore, Kastamonu has become an important city because of the importance of commercial activities. Each administrative state has contributed the development of the urban pattern, by building structures. In this way, the urban pattern can be observed clearly at the present day.

In the context of this study, it will be observed the history of settlement in Kastamonu city and constitution of the urban pattern, defining the public squares of Kastamonu with the concept of square, defining the relation between Kastamonu Cumhuriyet Square and the concept of westernization and finally explaining the spatial and urban results of the square as a place in the urban pattern of Kastamonu.

Keywords: Kastamonu, urban pattern, square, westernization.

TEŞEKKÜR

Bu alıőmanın hazırlanması sırasında fikirleri ve eleőtirileri ile araştırma sürecime yön veren değerli hocam Prof. Dr. Ruşen Yamaçlı'ya, bu süreçte her bakımdan bana destek olan ailem ve dostlarıma, gürsel ve yazınsal kaynaklar konusunda destek ve yardımcı olan Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi ve Kastamonu İl Kültür Müdürlüğü çalıőanlarına katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Dilek SEZER

Ocak - 2010

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
RESİMLER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KASTAMONU KENT DOKUSU	4
2.1. Kastamonu Kenti	4
2.2. Kastamonu ve Çevresinin Tarihi	11
2.3. Kent Yerleşiminin Tarihsel Gelişimi ve Şehir Strüktürü	14
2.3.1. Türk Hakimiyeti Öncesi	15
2.3.2. Çobanoğulları Dönemi	17
2.3.3. Candaroğulları Dönemi	19
2.3.4. Osmanlılar Dönemi	24
2.4. Kastamonu Kent Dokusunun Mimari Yorumu	33
3. MEYDAN KAVRAMI VE KASTAMONU KENTİ	
MEYDANLARININ BELİRLENMESİ	40
3.1. Meydan Kavramı	40
3.2. Meydanların Sınıflandırılması	43
3.3. Meydan Kavramının Tarihsel Gelişimi	45
3.3.1. Batı Uygarlığında Kent Yapısı ve Meydanları	15
Agora.....	45
Forum.....	48
Ortaçağ Meydanları.....	50
Rönesans Meydanları.....	54
Barok Meydanlar.....	59
Aydınlanma Dönemi ve Endüstri Devrimi Sonrası	
Meydanlar.....	69
3.3.2. Doğu Uygarlığında Kent Yapısı ve Meydanları	72
3.4. Meydan Kavramına İlişkin Değerlendirme	76
3.5. Kastamonu Kenti Meydanlarının Tanımlanması	78

4. KENT DOKUSU İÇİNDE CUMHURİYET MEYDANININ YERİ.	86
4.1. Meydanın Konumu.....	86
4.2. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı Tarihi.....	89
4.2.1. Osmanlı Modernleşmesi ve Kent Dokusunun Değişimi.....	89
4.2.1.1. Devlet Kurumlarındaki Değişimler.....	89
4.2.1.2. Taşra Yönetimi Açısından Değişimler.....	91
4.2.1.3. Kent Dokusundaki Değişimler	92
4.3. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı Yapıları.....	94
4.3.1. Batı Etkisinde Anıtsal Yapılar.....	94
Kastamonu İdadisi.....	95
Kastamonu Hapishanesi.....	100
Askerlik Dairesi ve Askeri Depo.....	103
Saat Kulesi.....	109
Kastamonu Vilayet Binası.....	113
Memleket Kütüphanesi.....	119
Hükümet (Yadigar) Çeşmesi.....	121
4.3.2. Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar.....	122
Vilayet Matbaası.....	122
Posta ve Telgrafhane	122
Mülki ve Askeri Rüştüye.....	123
Mekteb-i Sanayi.....	123
Darülmuallimin.....	124
4.3.3. Cumhuriyet Dönemi Yapıları	130
Halkevi Binası.....	131
Abdurrahman Paşa Lisesi.....	131
Tekel, PTT ve Zırrat Bankası Binaları.....	132
Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı.....	136
4.4. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nın Tarihsel Gelişimi ve Mimari Açıdan İncelenmesi.....	138
4.5. Kastamonu Kent Dokusu İçinde Cumhuriyet Meydanının Yeri.....	146
5. SONUÇLAR.....	151
KAYNAKLAR.....	156

ŞEKİLLER DİZİNİ

2.1.	Kastamonu Haritası.....	5
	(Kaynak: Anonim, Kastamonu Rehberi, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 1998, Hazırlayan: Zühtü Yaman)	
2.2.	Kastamonu kent dokusu ve ulaşım ana arterleri.....	8
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi Halihazır Kent Planı, 2009, Yorum: D. Sezer)	
2.3.	Kastamonu kent dokusu içinde kentin belirleyici öğeleri.....	9
2.4.	Kent Dokusu Üzerinde Meydanların Bulunduğu Aks ve Kentin Belirleyici Öğeleri - 2008.....	10
2.5.	13. yüzyıl sonunda Kastamonu.....	18
	(Kaynak: Tanyeli, U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11-15.Yy), Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,1987)	
2.6.	İsmailbey Külliyesi planı.....	22
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Koruma İmar Planı üzerine Dilek Sezer tarafından işlenmiştir.)	
2.7.	İsmailbey Külliyesi yapılarının mimari ilişkileri.....	23
2.8.	Yakupğa Külliyesi planı.....	28
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Koruma İmar Planı üzerine Dilek Sezer tarafından işlenmiştir.)	
2.9.	Yakupğa Külliyesi yapılarının mimari ilişkileri.....	29
2.10.	Nasrullah Meydanı planı.....	31
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Koruma İmar Planı üzerine Dilek Sezer tarafından işlenmiştir.)	
2.11.	Kale ile İsmailbey Külliyesi arasında yer alan eski kent dokusunu biçimlendiren anıtsal yapılar.....	32
	(Kaynak: Kuban, D., Türkiye’de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001)	
2.12.	Kenti simgeleyen ana öğeler.....	34
	(Kaynak: Lynch, K., The Image of the City, The Technology Press & Harvard University Press, Cambridge, 1960)	
2.13.	Kastamonu kentini simgeleyen ana öğeler.....	38
3.1.	Atina Agorası (M.Ö. 400).....	46
	(Kaynak: Sennett, R., Ten ve Taş, Batu Uygarlığında Beden ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 2008)	
3.2.	Miletos kent planı.....	47
	(Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2000)	

3.3.	Roma Kent Planı (M.S. 3. yüzyıl).....	49
	(Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000)	
3.4.	Roma İmparator Forumları (M.S. 120).....	49
	(Kaynak: Sennett, R., Ten ve Taş, Batu Uygarlığında Beden ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 2008)	
3.5.	Piazza del Campo.....	52
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.6.	Filarate'nin ideal kenti Sforzinda'nın planı.....	56
	(Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000)	
3.7.	Piazza San Pietro Planı.....	62
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.8.	Piazza San Pietro.....	62
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.9.	Piazza del Campidoglio Roma, İtalya.....	65
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.10.	Piazza del Campidoglio Roma, İtalya.....	66
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.11.	Piazza Navona, Roma, İtalya.....	66
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.12.	Piazza di Spagna, Roma, İtalya.....	68
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.13.	Piazza di Spagna, Roma, İtalya.....	68
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.14.	Koruma İmar Planı üzerinde meydanların belirlenmesi.....	81
	(Kaynak: Koruma İmar Planı / Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Arşivi, Yorum : D. Sezer)	
3.15.	Meydanlar.....	82
	(Kaynak: Koruma İmar Planı / Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Arşivi, Yorum : D. Sezer)	
3.16.	Nasrullah Meydanı'nı oluşturan anıtsal yapılar (2008).....	83
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi, Yorum : D. Sezer)	
3.17.	Cumhuriyet Meydanını oluşturan resmi yapılar (2008).....	83
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi -Yorum : D. Sezer)	
3.18.	Kent haritası üzerinde kentin belirleyici öğeleri.....	84
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi Halihazır Kent Planı, 2009, Yorum : D. Sezer)	
3.19.	Yakuppağa Külliyesi Üzerinden Nasrullah ve Cumhuriyet Meydanları'na Bakış.....	85
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi, Yorum : D. Sezer)	

4.1.	Cumhuriyet Meydanı.....	87
4.2.	Cumhuriyet Meydanı'nın tanımlanması ve kentle ilişkisi (2008)..... (Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Yorum : D. Sezer)	88
4.3.	Mekteb-i İdadi Binası Zemin Kat Planı.....	98
	(Kaynak: Rektörlük Binası Restorasyon Projesi, Kastamonu Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)	
4.4.	Mekteb-i İdadi Binası Birinci Kat Planı.....	98
	(Kaynak: Rektörlük Binası Restorasyon Projesi, Kastamonu Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)	
4.5.	Mekteb-i İdadi Binası Ön Cephe.....	99
	(Kaynak: Rektörlük Binası Restorasyon Projesi, Kastamonu Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)	
4.6.	Mekteb-i İdadi Binası Sağ Yan Cephe.....	99
	(Kaynak: Rektörlük Binası Restorasyon Projesi, Kastamonu Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)	
4.7.	İl Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane) Zemin Kat Planı.....	102
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.8.	İl Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane) Birinci Kat Planı.....	102
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.9.	Askerlik Dairesi Alt Kat Planı.....	105
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.10.	Askerlik Dairesi Üst Kat Planı.....	105
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.11.	Askeri Depo Kat Planları.....	106
	(Kaynak: Eyüpgiller, K.K., Bir Kent Tarihi Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2008)	
4.12.	Saat Kulesi.....	110
4.13.	Hükümet Konağı Bodrum Kat Planı.....	116
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.14.	Hükümet Konağı Zemin Kat Planı.....	117
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.15.	Hükümet Konağı Birinci Kat Planı.....	117
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.16.	Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar.....	125
4.17.	Mekteb-i İdadi Binası, Abdurrahman Paşa Lisesi Pansiyon Binası, Halkevi Binası ve Abdurrahman Paşa Lise Binası Zemin Kat Planı.....	134
	(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)	
4.18.	Tekel, PTT ve Ziraat Bankası Binaları.....	134
4.19.	Cumhuriyet Meydanı yapılarının meydanla planimetrik ilişkileri..... (Kaynak: Kastamonu Belediyesi, Yorum : D. Sezer)	142

4.20. Cumhuriyet Meydanı'nın çevresi ile ilişkilerini sağlayan ulaşım ağı ve yaklaşımlar.....	143
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi, Yorum : D.Sezer)	
4.21. Cumhuriyet Meydanı Silüeti.....	144
4.22. Cumhuriyet Meydanı ile Nasrullah Meydanı'nın kent dokusunun diğer unsurları ile mekansal ilişkileri.....	148
4.23. Cumhuriyet Meydanı ile Nasrullah Meydanı arasındaki mekansal ilişki.....	148
4.24. Nasrullah Meydanı ve Cumhuriyet Meydanı'nın sınırları ve kentle ilişkileri.....	148
4.25. Nasrullah Meydanı ve Cumhuriyet Meydanı'nın kent dokusu ile ilişkileri.....	150

RESİMLER DİZİNİ

2.1.	Kastamonu Çayı ve İki Yanındaki Ana Arterler – 2008 (Kentin Güneyine Bakış).....	6
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
2.2.	Kastamonu Kalesi ve Yakın Çevresindeki Konut Dokusu – 2008.....	7
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
2.3.	Kastamonu Konut Dokusu – 2008.....	7
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
2.4.	Kent Merkezi – 2008.....	10
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
2.5.	Kastamonu Kalesi – 2008.....	16
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
2.6.	Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeydoğusundan kalenin görünüşü.....	16
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
2.7.	İsmailbey Külliyesi'nden Kentin Güneyine Bakış – 2008.....	21
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
2.8.	Yakuppağa Külliyesi – 2008.....	27
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
2.9.	Yakuppağa Külliyesi hava fotoğrafı – 2008.....	27
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
2.10.	Nasrullah Meydanı – 2008.....	30
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
2.11.	Alışveriş merkezi ve yakın çevresi.....	35
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi, www.kastamonu.bel.tr)	
2.12.	Alışveriş merkezi ve yakın çevresi.....	35
	(Kaynak: Kastamonu Belediyesi – www.kastamonu.bel.tr)	
2.13.	Konut Dokusu – 1935.....	39
	(Kaynak: İl Kültür Müdürlüğü Arşivi)	
2.14.	Geleneksel kent dokusu örneği – 2008 (Yakuppağa Külliyesi üzerinden Kale ve çevresine bakış).....	39
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
3.1.	Piazza del Campo, Siena, İtalya.....	52
	(Kaynak: http://www.italian-architecture.info/SI/SI-001.htm)	
3.2.	Piazza del Campo, Siena, İtalya.....	53
	(Kaynak: http://www.italian-architecture.info/SI/SI-001.htm)	
3.3.	Piazza del Campo, Siena, İtalya.....	53
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.4.	Palmanouva kenti, İtalya.....	56
	(Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, 2000)	

3.5.	San Marco Meydanı, Venedik, İtalya.....	57
	(Kaynak:Google Earth)	
3.6.	San Marco Meydanı, Venedik, İtalya.....	57
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.7.	San Marco Meydanı, Venedik, İtalya.....	58
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.8.	San Marco Meydanı, Venedik, İtalya.....	58
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.9.	Piazza San Pietro.....	63
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.10.	San Pietro Meydanı'nın kent dokusu ile ilişkisi.....	63
	(Kaynak: Google Earth)	
3.11.	Piazza del Campidoglio Roma, İtalya.....	64
	(Kaynak: Google Earth)	
3.12.	Piazza del Campidoglio Roma, İtalya.....	64
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.13.	Piazza del Campidoglio Roma, İtalya.....	65
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.14.	Piazza Navona, Roma, İtalya.....	67
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.15.	Piazza di Spagna, Roma, İtalya.....	67
	(Kaynak: www.greatbuildings.com)	
3.16.	Concorde Meydanı, Paris, Fransa (2007).....	71
	(Kaynak: Google Earth)	
3.17.	Concorde Meydanı, Paris, Fransa.....	71
	(Kaynak: www.corbis.com)	
4.1.	Cumhuriyet Meydanı (2008).....	88
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.2.	Kastamonu Mekteb-i İdadisi.....	97
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
4.3.	Kastamonu İdadisi - 2009	97
	(Fotoğraf: D. Sezer)	
4.4.	İl Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane) – 2009.....	101
	(Fotoğraf: D. Sezer)	
4.5.	Kastamonu Hapishanesi – 1899.....	101
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.6.	Anıtın bulunduğu noktadan Askerlik Dairesi ve Askeri Depo binalarına bakış – 2009.....	104
	(Fotoğraf: D. Sezer)	
4.7.	Valilik binasının kuzeyinden Askeri Depo ve Askerlik Dairesi binalarına bakış – 2009.....	104

4.8.	Askerlik Dairesi Binası	107
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.9.	Askerlik Dairesi Binası – 1933.....	107
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.10.	Askeri Depo – 1933.....	108
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.11.	Askerlik Şubesi ve Askeri Depo Binaları.....	108
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.12.	Saat Kulesi ve yakın çevresi.....	111
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.13.	Saat Kulesi ve çevresindeki konut dokusu – 2008.....	111
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.14.	Cumhuriyet Meydanı – 1940’lı yıllar.....	112
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.15.	Hükümet Konağı açılış töreni – 1901.....	112
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.16.	Hükümet Konağı – 2009.....	116
	(Fotoğraf : D. Sezer)	
4.17.	Hükümet Konağı – 1901 (Fransızca-Osmanlıca olarak hazırlanan kartpostal).....	118
	(Kaynak: Ü. Kenanoğlu Koleksiyonu, Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.18.	Hükümet Konağı – 1910’lu yıllar.....	118
	(Kaynak: Ü. Kenanoğlu Koleksiyonu, Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.19.	Memleket Kütüphanesi – 2009.....	120
	(Fotoğraf: D. Sezer)	
4.20.	Memleket Kütüphanesi (20. yüzyıl başları).....	120
	(Kaynak: Fotoğraflarla Kastamonu 1894-1995, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 1995)	
4.21.	Yadigar Çeşmesi – 2009	121
	(Fotoğraf: D. Sezer)	
4.22.	Vilayet Matbaası.....	126
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.23.	Askeri Rüштиye Binası Fotoğrafı.....	126
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.24.	Askeri Rüштиye Binası Planlar.....	127
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.25.	Meydanın Düzenlenmeden Önceki Durumu, 20. yüzyıl başları)....	127
	(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	

4.26. Meydanın Düzenlenmeden Önceki Durumu, Vilayet Binasına Bakış.....	128
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.27. Cumhuriyet Meydanına bakış (1928).....	128
(Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi)	
4.28. Cumhuriyet Meydanına bakış (1928).....	129
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.29. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nın 1899 yılındaki durumu.....	129
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)	
4.30. Cumhuriyet Meydanına bakış (1930'lar).....	130
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.31. Cumhuriyet Meydanına bakış (1940'lar).....	133
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.32. Halkevi Binası.....	133
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.33. Merkezi Hava Fotoğrafı – 1940'lı yıllar.....	135
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.34. Cumhuriyet Meydanı – 2008.....	137
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, THK Arşivi)	
4.35. Antın gece görünüşü – 2009.....	137
(Fotoğraf: D. Sezer)	
4.36. Cumhuriyet Meydanı'na kuzeybatıdan bakış - (1933).....	141
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.37. Cumhuriyet Meydanı'nın görünüşü - (1940'lar).....	141
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.38. Meydanda yer alan yapıların topografyadaki yerleşimleri – 2008 (Kuzeydoğudan bakış).....	145
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	
4.39. Meydana batıdan bakış – (2008).....	145
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)	

1. GİRİŞ

Anadolu-Türk kentinin klasik bir örneği olan Kastamonu; Beylikler döneminde yönetimin başkenti, Osmanlı İmparatorluğu döneminde sancak ve vilayet merkezi statüsünde yer almış bir kenttir. Kastamonu kentinde Çobanoğulları Beyliği ile oluşmaya başlayan kent dokusu, Candaroğulları Beyliği döneminde gelişmiş, Osmanlı döneminde ise en yoğun halini almıştır.

Doğal yapının kentsel yapılanmayı şekillendirmesi; Kastamonu kent dokusunu özgün kılmaktadır. Kent dokusu içinde ilk olarak 13. yüzyılda oluşmaya başlamış, zamanla inşa edilen yapılarla gelişen ve ticaret fonksiyonu taşıyan bölge olan Nasrullah Meydanı, klasik Türk-İslam kenti meydanlarına örnek teşkil etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik yapılanmasından uzaklaşarak yeni bir sürece girdiği Tanzimat ve sonrası dönemde, Batılılaşma kavramı öne çıkmıştır. Devletin zihniyetinin değişimi kurumlara ve kentsel yapıya yansımıştır. Kentlerde klasik dokunun yanında ortaya çıkmaya başlayan resmi yapıların yer aldığı yönetim bölgeleri; kent dokusundaki değişikliğin önemli bir sonucudur. Kastamonu kentinde yer alan Cumhuriyet Meydanı, Batılılaşma sonrası ortaya çıkan kent meydanlarına örnek olmaktadır. Meydan, kentin kamu yapılarının bir araya geldiği mekan olma özelliğini, birtakım değişiklikler ve eklentiler ile Cumhuriyet döneminde de sürdürmüştür. Böylece meydan günümüze dek ulaşmıştır.

Cumhuriyet Meydanı'nın Kastamonu kentsel yaşamının bir parçası olma rolü devam etmektedir. Meydan, Kastamonu kentinin sahip olduğu nitelikli kentsel strüktürün en önemli parçalarından biridir. Meydanda yer alan anıtsal yapıların mimari tasarımları, bu yapıların bir araya gelişleri, kent dokusuyla ilişkileri, kent imgesindeki konumlarının incelenmeleri de bu sebeple önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, tarihsel süreçte idari bir merkez olmuş Kastamonu kentinde; resmi yapılarla çevrili bir alan olan Cumhuriyet Meydanı'nın kent dokusu içinde oluşum ve gelişim süreçlerinin incelenmesi, kent içinde yer alan meydan işlevindeki mekanlarla mimari tasarım açısından karşılaştırılması, kent kimliğindeki öneminin ortaya çıkartılmasıdır.

Bu çalışmanın kapsamında Kastamonu kent yerleşmesinin tarihi ve kent strüktürünün oluşumu; meydan kavramının farklı uygarlıklar ve kentlerdeki değişimi doğrultusunda Kastamonu kent meydanlarının belirlenmesi, Kastamonu kent dokusunda yer alan Cumhuriyet Meydanı'nın Batılılaşma kavramı ile ilişkilendirilmesi ve mimari tasarım açısından incelenmesi ve Kastamonu kent dokusu açısından sonuçları yer almaktadır.

“Kastamonu Kent Dokusu” bölümünde, ele alınan kent olan Kastamonu'nun kent kültürüne ait okumanın yapılabilmesi için kentin tarihi, yerleşiminin tarihsel gelişimi ve mimari oluşumu incelenerek kent dokusunun mimari yorumu yapılacaktır.

“Meydan Kavramının İncelenmesi Ve Kastamonu Kenti Meydanlarının Belirlenmesi” adlı bölümde, meydana dair okumanın yapılabilmesi için mimarlık tarihi ve tasarım kuramları verileri kullanılarak meydan kavramına açılım getirilerek, Kastamonu kentinin meydanlarının belirlenmesine yönelik tespitlerde bulunulacaktır.

“Kent Dokusu İçinde Cumhuriyet Meydanının Yeri” adlı bölümde, bu çalışma ile incelenen alan olan Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan önemli yapıların inşa edildikleri dönem olan Batılılaşma döneminin yönetsel ve kentsel ortamı açıklanacaktır. Yapıların mimari özellikleri ve inşa dönemlerinin tasarım yaklaşımı doğrultusunda meydan kurgusunun nasıl gerçekleştirildiği açıklanacak ve meydanda yer alan yapıların alan üzerindeki yerleşimleri, arazi kullanımları, kent ile bütünleşmeleri görsel şemalarla desteklenerek incelenecek ve yorumlanacaktır.

“Meydanın Kullanım Ve İşlev Yönünden Değerlendirilmesi” adlı bölümde, meydanın kent yaşantısındaki kullanımı yönünden tespitler dile getirilecek; sonrasında tasarım, malzeme, işlev, çevre ilişkileri yönünden geleceğe dönük olarak yapılabilecekler belirlenmeye çalışılacaktır.

2. KASTAMONU KENT DOKUSU

2.1. Kastamonu Kenti

Kastamonu kenti, Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde yer almaktadır. Batısında Bartın ve Karabük, güneyinde Çankırı, güneydoğusunda Çorum, kuzeydoğusunda Sinop illeri bulunan ilin kuzeyinde Karadeniz yer almaktadır (Şekil – 2.1).

Kastamonu ilinin coğrafi yapısını oluşturan yeryüzü şekilleri; doğu-batı yönlü uzanan dağ sıraları ve bu dağ sıraları arasında konumlanan vadi olukları ile ova düzlüklerinden oluşmaktadır. Bu sıradağlar kuzeyde Küre Dağları ve güneyde Ilgaz Dağları'dır. Kastamonu ili akarsuları; Gökırmak, Devrez Çayı, Devrekani Çayı, Araç Çayı ve bunların kollarıdır. Kent merkezinde ise, kenti büyük ölçüde uzunlamasına ikiye bölen ve kentin fiziki yerleşimini belirleyen; Gökırmak nehrinin bir kolu olan Kastamonu (Karaçomak) Çayı yer almaktadır.

Kastamonu il merkezi, kuzeyde Devrekani ve Seydiler, doğuda Taşköprü, güneyde Çankırı ve Tosya, batıda Araç, İhsangazi ve Daday ile çevrelenmiştir (Eyüpgiller,1999). Kastamonu kenti, il topraklarının orta noktasında bulunmaktadır. Kent merkezi, Kastamonu Çayı'nın iki yanında ve hemen yanındaki tepelerin eteğinde kurulmuştur. Fiziki yapıdaki en belirgin yükseltiler, Saat Kulesi'nin konumlandığı Sarayüstü Tepesi ve Kalenin konumlandığı tepedir.

Kastamonu kentine fiziki açıdan bakıldığında, kentte ulaşımın sağlandığı ana arterlerin, Kastamonu Çayı'nın iki yakasında yer aldıkları görülmektedir (Resim – 2.1, Şekil – 2.3). Bu hatlar ile kesişen yollardan biri Kastamonu Kalesi'nin güneyinde yer alan ve Sinanbey Camisi önünden başlayıp kuzeybatıya doğru devam eden bir caddedir. Bir diğer önemli yol ise kentin ticari bölgesinin bulunduğu Belediye Caddesi'dir. Bu cadde Çay Camisi önünden başlamakta ve batıya doğru devam etmektedir. Osmanlı Sarayı adı verilen eski Belediye binası ve Arabapazarı Hamamı'nın bulunduğu noktaya kadar devam etmekte ve bu noktada başka yollar ile birleşmektedir. Bir diğer yol, geleneksel konutların bulunduğu mahallede yer alan, Aşağı İmaret yolu adı verilen caddedir.

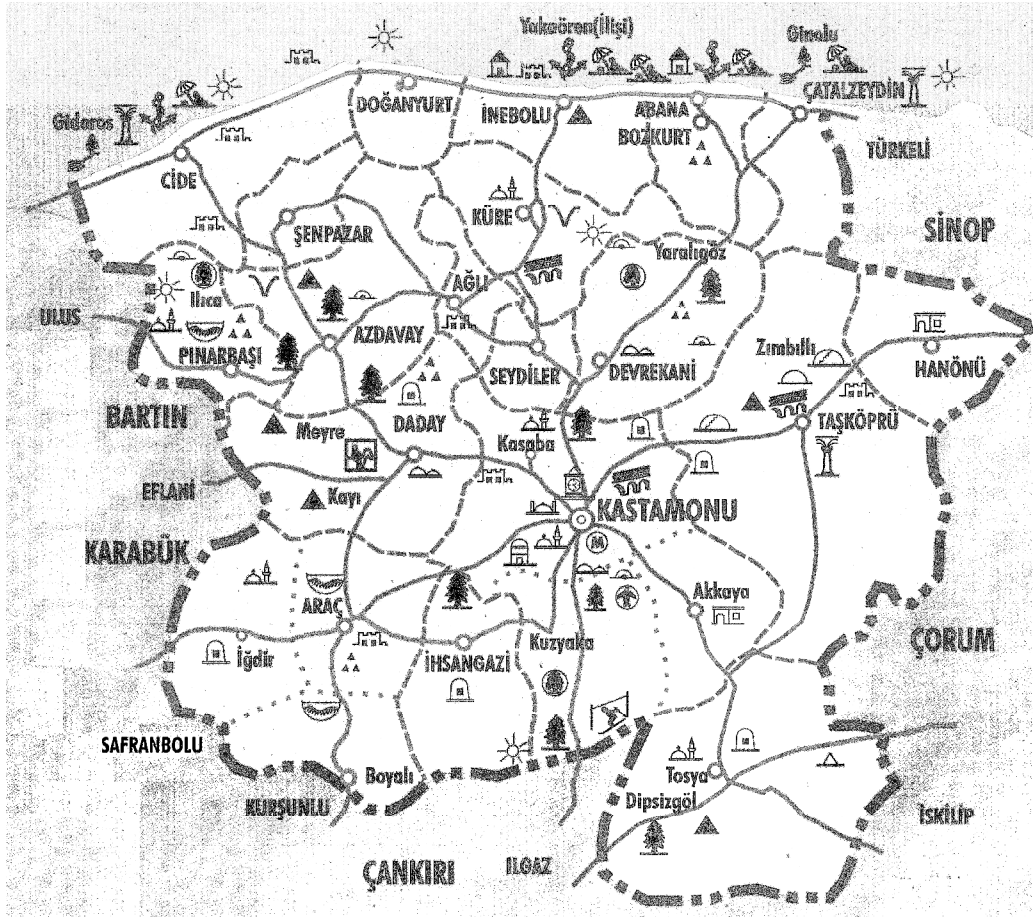
Aşağı İmaret Yolu'nu belirleyen nokta İsmailbey Külliyesi'dir. Buradan güneybatıya yönelen yol Arabapazarı Hamamı'nın bulunduğu noktada Belediye Caddesi ile kesişmektedir. Bu kesişim noktasına ulaşan bir diğer yol kuzeybatı yönüne devam ederek batıya yönelmekte ve sonlanmaktadır.

Ana arterlerle kesişen tali yollar, topografik yapıya uyum sağlayarak ortaya çıkmış, tarihi kent merkezini tanımlayan yollardır. Aşağı İmaret Yolu, İsmailbey Külliyesi'nin kuzeyine doğru devam ederek ana artere ulaşmaktadır. Kent merkezindeki bir diğer önemli aks ise Arkeoloji ve Etnografya müzesi karşısından başlayarak Cumhuriyet Meydanı'nın arkasından geçerek Uzun Sokak adıyla devam eden ve konut alanlarını takip ederek kuzeye yönelip kuzeyde Taşköprü Caddesi ile birleşen bir akstır. Bu bölge tarihi dokunun giderek azaldığı ve yapılaşmanın arttığı bir bölgedir.

Kastamonu kent yerleşiminin fiziki yapısını; ana arterlerin yer aldığı dere yatağından konutların yer aldığı alanlara ulaşımı sağlayan ve eğim çizgilerine uyarak tepelere yönelen yollar oluşturmaktadır. Yer yer eğim çizgilerine paralel yollar da görülmektedir.

Kent dokusu içinde, Belediye Caddesi'ni merkez alan ticaret alanlarının bulunduğu bölge yer almaktadır. Bu alanın güneyinde yer alan ve Nasrullah Camisi'nin merkezini oluşturduğu dini, ticari yapılar ve eğitim yapılarının bulunduğu aks, güneydoğu yönünde yer alan Hükümet Binasına kadar uzanmaktadır. Bu aks üzerinde bugünkü Kastamonu'nun iki önemli meydanı konumlanmaktadır. Nasrullah Meydanı, kentin ticari bölgesinin ve eski Kastamonu kent yaşamının merkezi konumunda olan ve hanlar, bedestenler, medreselerle çevrili olan bir alandır. Hükümet Binası ve idari, askeri, eğitim işlevindeki yapılarla çevrili olan ve merkezinde Atatürk Anıtı'nın yer aldığı Cumhuriyet Meydanı, kentin diğer meydanıdır (Şekil – 2.3, Şekil – 2.4).

Tarihsel kent dokusunun yoğun olduğu bölgelerde yoğun olarak ahşap evler bulunmaktadır. Bu görünüme hareket veren tek öge, konut alanlarına serpiştirilmiş gibi duran mahalle camilerinin minareleridir (Eyüpgiller,1999). Kastamonu kent dokusunun en önemli parçalarından biri, topografya kullanılarak inşa edilmiş, bu nedenle araziye okumamıza olanak veren eski konut dokusudur (Resim 2.2, Resim 2.3).



Şekil - 2.1: Kastamonu Haritası

(Kaynak: Anonim, Kastamonu Rehberi, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 1998, Hazırlayan: Zühtü Yaman)



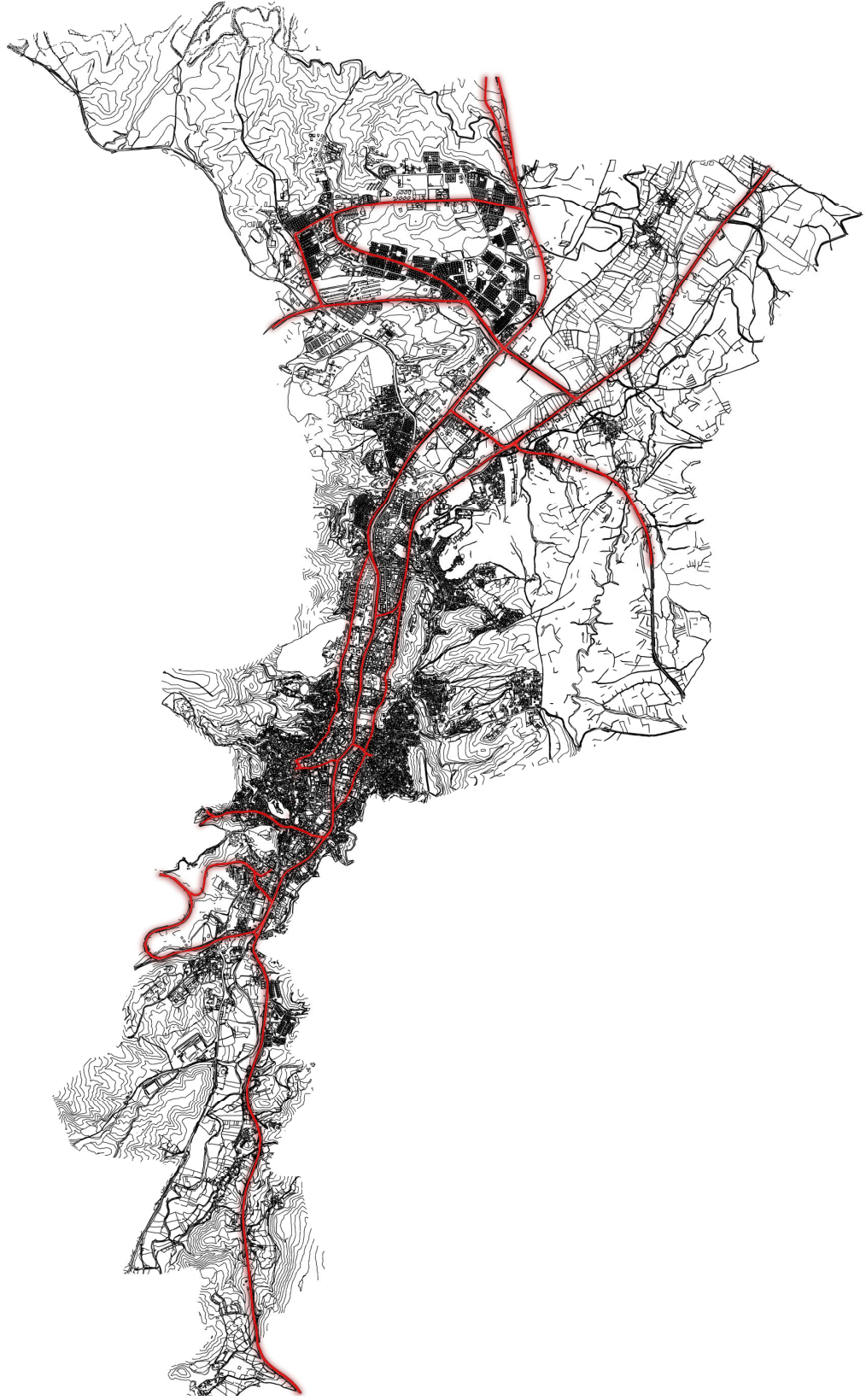
Resim - 2.1: Kastamonu Çayı ve İki Yanındaki Ana Arterler - 2008
-Kentin Güneyine Bakış-
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



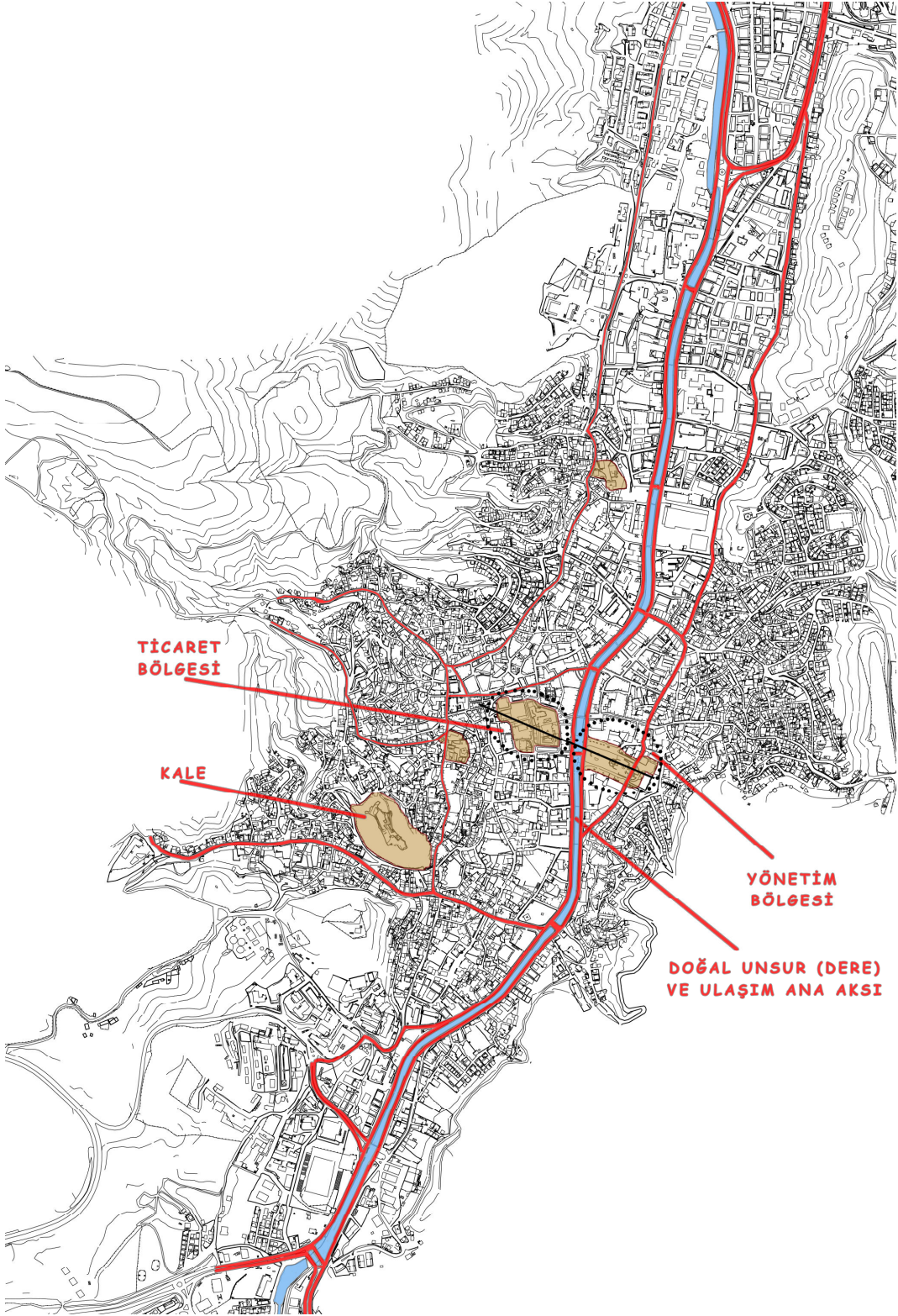
Resim - 2.2: Kastamonu Kalesi ve Yakın Çevresindeki Konut Dokusu - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim - 2.3: Kastamonu Konut Dokusu - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Şekil - 2.2: Kastamonu kent dokusu ve ulaşım ana arterleri
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi Halihazır Kent Planı, 2009, Yorum: D. Sezer)



Şekil - 2.3: Kastamonu kent dokusu içinde kentin belirleyici öğeleri
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi – 2009, Yorum: D. Sezer)



Şekil - 2.4: Kent Dokusu Üzerinde Meydanların Bulunduğu Aks ve Kentin Belirleyici Öğeleri - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Yorum: D. Sezer)



Resim – 2.4: Kent Merkezi - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

2.2. Kastamonu ve Çevresinin Tarihi

Kastamonu ve çevresi, eski tarihsel kaynaklarda “Paflagonya” olarak adlandırılmaktadır. Kastamonu kentine ait yerleşimin izleri, yapılan arkeolojik kazılarda M.Ö. 2. binlerden Hititlere ait buluntularla ortaya çıkmaktadır. Kent sırasıyla Hitit, Frig, Lidya, Pers, Helen, Pontus, Roma ve Bizans egemenliklerinde kalmıştır. Kent, M.S. 13. yüzyılda ise Türk hakimiyetine geçmiştir.

Kastamonu'nun ilk fethi Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah dönemindedir (Turan,R., 2001). Danişmendname adlı eserde Kastamonu ve çevresinin Danişmend hükümdarı Ahmed Gazi'nin komutanlarından Karatekin tarafından ele geçirildiğinden söz edilmektedir. ⁽¹⁾ Sözü edilen dönem 1084 yılı olarak tahmin edilmektedir. Bununla beraber asrın son yıllarında I. Haçlı seferi neticesi Bizans'ın, bu bölgenin bir kısmında hükümlüğünü tekrar kurması, buranın uzun yıllar süren Türk – Bizans mücadelelerinde sahne olmasına sebep olmuştur (Yücel, 1988). 1096 yılında gerçekleşen Haçlı Seferleri sırasında elden çıkan kent, 1176 yılında gerçekleşen ve kazanılan Miryakefalon Savaşı'na dek Kastamonu Bizans ve Türkler arasında el değiştirmiştir. Kazanılan zaferle birlikte Anadolu'ya yoğun bir Türkmen göçü gerçekleşmiş, Kastamonu ve çevresi de bundan payını almıştır.

1211-1212 tarihinde Kayı Boyundan Emir Hüsameddin Çoban Bey tarafından Türklerin hakimiyetine geçirilen bölgede yaklaşık 1295'li yıllara kadar hüküm süren Çobanoğulları Beyliği kurulmuştur. Selçuklulara bağlı olan Hüsameddin Çoban, Kastamonu'yu, bir başkent gibi kullanmıştır (Kankal, 2004). Kastamonu kentinin başkent statüsünde bulunması, kentin bu dönemde iktisadi yönden gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir. Kent, Çobanoğulları döneminde, önemli bir ticaret kenti konumundadır.

(1) Turan, R., Kastamonu'nun Türkler Tarafından Fethi ve İskanı, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 1-2, 2000.

Çobanoğulları Beyliği döneminden sonra kent, Eflani tımarına bağlı Şemsettin Yaman Candar yönetimindeki Candaroğulları Beyliği tarafından alınmıştır. Kastamonu, Şemsettin Yaman Candar'dan sonra başa geçen Süleyman Paşa döneminde beyliğin başkenti olmuştur. Yönetim merkezi işlevini alması, Kastamonu kentleşmesi açısından önem arz etmektedir. Ticaret ve üretim faaliyetlerinde ortaya çıkan hareketlilik, kent yaşamına katkıda bulunmuştur. Beyliği 1330'lu yıllarda ziyaret eden gezgin İbn-Batuta, seyahatnamesinde kentteki gelişmiş şehir hayatı ve devlet örgütünden, aynı zamanda fiyatların ucuz olmasından bahsetmektedir. ⁽¹⁾ Fiyatların ucuz olması, üretilen ya da ticareti yapılan malların fazlalığına, dolayısıyla kentteki canlı üretim ve ticaret ortamının varlığına işaret etmektedir.

Yönetimin İsfendiyar Bey'e geçişinden sonra Kastamonu Beyliği "İsfendiyaroğulları Beyliği" adını almıştır. Kastamonu kenti; İsmailbey Külliyesi bünyesinde toplanan önemli bilim adamları ile bu dönemde önemli bir bilim şehri olmuş ve Türk-İslam dünyasında saygın bir konum kazanmıştır. Candaroğulları Beyliği, 1291'den 1461 tarihine kadar olan dönemde 176 yıl hüküm sürmüştür. ⁽²⁾

Kastamonu kenti, Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Candaroğulları Beyliği'nin başkenti olan Kastamonu, Osmanlı hakimiyeti ile sancak merkezi statüsüne geçmiştir.

Kastamonu ilinde Küre'de bakır madeninin bulunması, denizaşırı ticarete önemli bir nokta olan Kırım'a açılan kapı konumunda yer alan İnebolu ve Sinop'a giden tali yolun Kastamonu kentinden geçiyor olması nedeni ile, Osmanlı döneminde de ticari hareketlilik sürmüştür. ⁽³⁾ Osmanlı dönemine kadar kentin önemli bir bilim ve kültür merkezi olma niteliği, Osmanlı döneminde de devam etmiştir.

(1) Yücel, Y., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Beyliği Candar-Oğulları Beyliği I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

(2) Behçet, M., (Hazırlayan: Musa Cihangir), Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Asar-ı Kadimesi), Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları:1, Kastamonu,1998. (Yazım yılı: 1925).

(3) Kankal, A., Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı), Zafer Matbaası, Ankara, 2004.

Kastamonu Osmanlı döneminde tam bir ticaret, endüstri ve kültür şehridir (Turan, 2001). Günümüzde halen varlıklarını sürdüren bedesten ve hanların varlıkları, ticaret ve endüstrinin önemini açıklayıcı örnekler olmaktadır. Bu yüzyıl ülke yönetimi ve taşraya yansması açısından sıkıntılı bir döneme girildiği dönem olan 18. yüzyıl sonlarına kadar kentin ticari hareketliliği devam etmiştir. Bu devirden sonra şehir Doğu Avrupa'daki siyasal değişiklikler ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkelerinin sanayileşmesine ayak uyduramaması nedeniyle olumsuz etkilendi (Turan, 2001). Gerçekleştirilen zanaat faaliyetlerinin meşruiyetini yitirmeleri, ticaret ve endüstri kollarındaki gerileme, aynı gerilemenin tarım ve hayvancılıkta da ortaya çıkması sonrası ortaya çıkan ekonomik yapıdaki olumsuz dönüşüm sosyal yapıyı da olumsuz etkilemiştir.

Kastamonu şehri, 1846'da gerçekleştirilen idari bir düzenleme ile vilayet merkezi durumuna getirilmiş; Doğuda Samsun, Batıda İzmit, Güneyde Kalecik, Kuzeyde Karadeniz sahili ile imparatorluğun geniş bir vilayeti olarak; Cumhuriyete kadar bir idari merkez olma durumunu sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilanı ile gerçekleşen değişiklikler ile birlikte, kent il olma konumunu korumuştur.

Kastamonu şehri, Çanakkale Savaşları ile birlikte Milli Mücadelede önemli bir rol üstlenmiştir. Kurtuluş Savaşında İnebolu-Ankara lojistik hattında kent önemli yararlılıklar göstermiştir. Milli Mücadelenin en güvenli yolu olan İnebolu-Kastamonu-Çankırı-Ankara yolundan savaşın devamını sağlayan mühimmatın önemli bir bölümü nakledilmiştir. Cumhuriyetin kurulması ile gerçekleşen önemli toplumsal devrimlerden biri olan Şapka ve Kıyafet İnkılabı, 23 Ağustos 1925 tarihinde Kastamonu'da gerçekleştirilmiştir.

2.3. Kent Yerleşiminin Tarihsel Gelişimi ve Şehir Strüktürü

Kastamonu kenti, Anadolu'daki ulaşım yolları dışında kalmış bir noktada kurulmuş bir kenttir. Yükseltilelerle çevrili olması da kent yerleşimini sınırlayan bir unsur olmuştur. Kentin Bizans döneminde küçük bir birliği barındıran askeri istasyon olarak kullanıldığı düşünülmektedir.⁽¹⁾ Gerçekte, Kastamonu'nun kuzey-batı Karadeniz'in tarihi ulaşım yollarının kesiştiği bir yol şebekesinin düğüm noktası olmaması da, burada vaktiyle etrafı surlarla çevrili bir Uc Kenti bulunduğu ihtimalini zayıflatmaktadır (Bilici, 2000). Kentle ilgili antik dönem ya da Bizans döneminde yazılı belge bulunmamış olması, kentin önemli bir yerleşim yeri olmadığı yönünde yorumlanmaktadır.

Ancak Türk hakimiyeti ile birlikte durum değişmiştir Kuban (2001)., Kastamonu'nun Anadolu-Türk tarihinin bölgesel politik örgütlenmeyi mümkün kılan gelişmesinin bir sonucu olarak tarihsel bir önem kazandığından bahsetmektedir. ⁽²⁾ Kastamonu kenti, gerek Çobanoğulları, gerekse Candaroğulları döneminde beylik merkezi statüsünde olmuştur. Ayrıca, Osmanlı hakimiyeti döneminde idari yapılanma şekline göre sancak ve vilayet merkezliği yapmıştır. Kastamonu kentinin idari merkez olma durumu, kenti tarihsel açıdan önemli kılmaktadır.

Kastamonu kentinin ekonomik yapısı hakkında, 13–19. yüzyıllar arasında hareketli bir ticari yaşantıdan söz edilmektedir. Ancak Kastamonu kentinde, Anadolu'nun önemli yollarının dışında bulunması ve coğrafi açıdan engelleyici faktörler nedeni ile önemli bir ekonomik merkez olma durumu söz konusu olmamıştır.

(1) Bilici, Z.K., 13. yüzyılda Kastamonu : Ortaçağ Kent Dokusu Üzerine Bazı Belirlemeler, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 81-88, 2000.

(2) Kuban, D., Kastamonu'nun Tarihi Yapısı ve Bu Yapının İmar Planında Değerlendirilmesiyle İlgili Rapor, Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 213-234, 2001.

2.3.1. Türk Hakimiyeti Öncesi :

Kastamonu kent yerleşiminin antik dönem ve Bizans dönemine ait belgeye da kayıt bulunmamaktadır. Buna karşılık, bölgenin iskan tarihi, yakın çevredeki mağara ve kaya mezarları ile buralarda bulunan çanak-çömleklerden de anlaşılacağı üzere, tarih öncesi çağlara kadar indiği gibi, bugünkü şehir alanının içinde bulunan Erkek Sanat Okulu'nun altındaki kaya mezarı veya İsmailbey Külliyesi'nin yerleştiği ve Şehinşah kayası denilen kayalıktaki bazı mezarlar da, şehirde M.Ö. 7. yüzyıldan kalma bir yerleşme bulunduğunu göstermektedir (Bilici, 1995). Kuban (2001), şehrin güney ve kuzey uçlarındaki kaya mezarları ve kaya sunakları dışında Türk öncesi çağa ait kalıntı bulunmadığını, sadece İçkale'nin Bizans Çağındaki konturlarını kısmen koruduğunu belirtmektedir. ⁽¹⁾

Kastamonu Kalesi'nin inşası, şehrin daha eski tarihi bilinmediği için, Komnen'lere atfedilmekte ve bu suretle yakın Ortaçağ eseri gibi telakki olunmaktadır (Kankal, 2004). Yapının günümüzde halen mevcut olması, kentteki farklı devletlerin yönetimleri sırasında onarım görmesinden kaynaklanmaktadır. Kale, kent merkezinin batısında yer alan, kent panoramasına hakim noktada yer alan ve görsel olarak kentten kopuk olmayan bir yapıdır.

Kale, arazi teşekkülâtına tamamıyla uyularak inşa edilmiştir (Kankal, 2004). Topografik olarak uygun yamaçlarda, savunma amaçlı olarak inşa edilen kale yerleşimini esas alan Ortaçağ kentlerinde, dış surlar da tipik bir öge konumundadır. Günümüzde, Kastamonu kentinin dış surlarına ait kalıntı bulunmamaktadır Kuban (2001), kent strüktürü, sur kapıları ve ana yollardan yola çıkarak Komnen çağı kentinin surlarla çevrili olduğunu tespit etmiştir. ⁽¹⁾ 14. yüzyılda surlar içinde kaldığı tespit edilen kent yerleşimi, zamanla surların dışına taşarak genişlemiştir.

(1) Kuban, D., Kastamonu'nun Tarihi Yapısı ve Bu Yapının İmar Planında Değerlendirilmesiyle İlgili Rapor, Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 213-234, 2001.



Resim – 2.5: Kastamonu Kalesi - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Fotoğrafta, Kastamonu kalesi ve çevresindeki konut dokusu görülmektedir. Kentteki belirgin yükseltilerden biri üzerinde yer alan olan kalenin Komnenler döneminde inşa edildiği düşünülmektedir.



Resim – 2.6: Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeydoğusundan kalenin görünüşü - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

2.3.2. Çobanoğulları Dönemi :

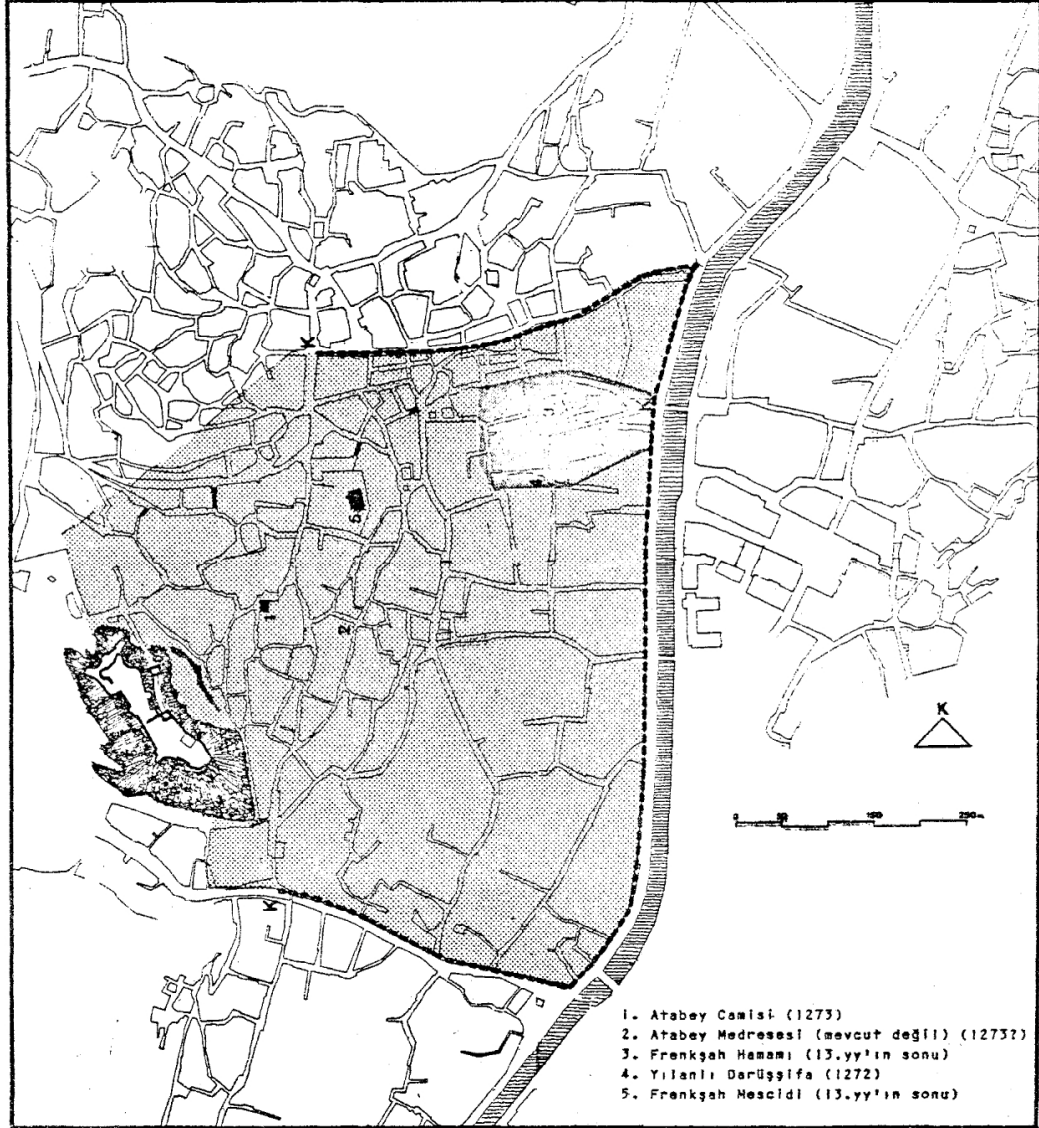
Türkler tarafından 1084 yılında ele geçirilen ve bir müddet Danişmenlilerle Selçuklular ve Bizans ile Danişmendliler arasında mücadeleye sahne olan bölge, XIII. yüzyılın başlarında Selçuklu ümerasından Hüsameddin Çoban tarafından fetholunmuş, Selçuklulara bağlı bulunan, Çobanoğulları Beyliği'nin hakimiyeti altında bir yüzyıl kadar kalmıştır (Kankal, 2004). Çobanoğulları hakimiyetindeki bir yüzyıllık yerleşim dönemi, kentin dokusunun şekillenmeye başladığı süreçtir.

Hüsameddin Çoban döneminde başkent gibi kullanılan kentte, fetihle birlikte, iskan ve imar faaliyetleri başlatılmıştır. Çobanoğulları döneminde başlatılan imar faaliyetlerinde, Komnenler döneminden kalan kale merkez olmuştur ve ileride bölgenin merkezi olacak olan Kastamonu oluşmaya başlamıştır. Kent, Selçuklu döneminde, Çobanoğulları tarafından idare edildiği sıralarda, kuzey, güney, ve doğudan bir dış surla çevrili ve dolayısıyla yeni ilaveler yapılmak suretiyle tahkim edilmiş kale de, bir İçkale halinde kentin güney-batı köşesinde yer alıyor olmalıydı (Bilici, 2000). Kastamonu kent yerleşiminin 14. yüzyıl sonuna dek surlar içinde kaldığı düşüncesinden yola çıkılarak, 13. yüzyıl sonuna dek süren Çobanoğulları hakimiyeti boyunca, sur içi yerleşimin korunduğu yargısına varılmaktadır (Şekil – 2.5).

Çobanoğulları dönemi iskan faaliyetlerinde temel düşünce, fethedilen yerlerin elde tutulabilmesi için yerleşik hayatın sağlanmasıdır. Bu nedenle iskan alanlarını cazip hale getirecek ve bu bölgelerde yerleştirilecek kişilerin sosyal ve dini ihtiyaçlarını karşılayacak eserler oluşturulması yolu izlenilmiştir. Kastamonu'nun iskana geçişi ve şehir kimliği kazanmasının sağlandığı bir dönem olarak Çobanoğulları dönemi önem arz etmektedir.

Yapılan envanter çalışmasında Çobanoğulları döneminde inşa edilen 4 cami, 5 türbe, 2 hamam, 1 medrese ve 1 darüşşifadan söz edilmektedir. ⁽¹⁾ Yerleşimi yönlendiren birçok anıtsal yapının inşa edildiği Çobanoğulları döneminin bugün ayakta kalan yapıları; Frenkşah Hamamı, Yılanlı Medresesi, Atabey Camii ve Türbesi'dir.

(1) Eyüpgiller, K.K., Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 389-400, 2000.



Şekil – 2.5: 13. yüzyıl sonunda Kastamonu

(Kaynak: Tanyeli, U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11-15. Yy),
Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1987)

Uğur Tanyeli'nin oluşturduğu haritada, Çobanoğulları döneminde inşa edilen yapılardan yola çıkılarak, kentin sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Yerleşimin kale merkezli olarak başladığı kentte, kalenin doğusunda yer alan çay, doğal bir sınır oluşturmaktadır. Kentin kuzeydeki sınırını oluşturan hat, bugünkü Belediye Caddesi; güneydeki sınırını oluşturan hat ise bugünkü Şeyh Şaban-ı Veli Caddesi'dir.

2.3.3. Candaroğulları Dönemi :

Kastamonu, XIII. yüzyıl başlarından XIV. Yüzyıl başlarına kadar, yaklaşık yüz yıl süre Çobanoğulları egemenliğinde kalmıştır. Çobanoğulları'nın yerini alan Candaroğulları Beyliği, bölgede yer alan merkezleri birer birer ele geçirmiş ve nihayet XIV. Yüzyılın başlarında Kastamonu'yu da alan Candaroğulları, I. Süleyman Paşa zamanında, burasını beyliğin başkenti yapmıştır (Kankal, 2004). Beyliğin yönetim merkezinin Kastamonu'ya nakledilmesi sonucunda şehirdeki iskan hareketleri hızlanmış; aynı zamanda önemli bir askeri kuvvetin kentte bulunması gerektiğinden şehir nüfusunda artış gözlenmiştir. Bunun sonucunda yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır.

14. yüzyılda Kastamonu kentine gelmiş gezginlerden İbn-Batuta, seyahatnamesinde kentten söz etmektedir. İbn-Batuta'ya göre bu önemli birim, Anadolu şehirlerinin en büyüklerinden, en hareketlilerindedir (Turan,R. 2000). Bu hareketlilik, ticaretin ve ekonominin canlılığına işaret etmektedir.

Anadolu'da kent yaşamının gelişmesi, yönetici sınıfın çabaları ile; vakıflar yoluyla inşa edilen dinsel ve sosyal yapılarla şehrin süslenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. 14. yüzyıl sonuna dek sur içi yerleşim karakterinin korunduğu Kastamonu kentinde 15. yüzyılda, iskan alanlarının dağınık bir görünüm arz etmelerinin ve yerleşime açık boşluk bırakmalarının sonucunda; Kastamonu çayının doğu kısmında cami, zaviye ve hamam inşa ettirilerek yeni iskan alanları bu bölgeye yönlendirilmiştir.

Çobanoğulları döneminde kalenin etrafı ile güneydoğu ve kuzeydoğu kısımları iskana açılırken, İsfendiyar Bey döneminde kalenin doğu, batı ve kuzey kesimleri iskana açılmıştır. Candaroğulları hükümdarı İsmail Bey, şehrin genişleme alanını yaptırdığı külliye ile belirlemiştir. Küçük bir tepe üzerinde konumlanmış olan İsmailbey Külliyesi, Kastamonu kent dokusunu geliştiren Osmanlı dönemi öncesine ait en önemli anıtsal yapı kompleksidir (Resim – 2.6). İnşa edildiği dönemde kentin kuzeyinde kalan külliye, Cumhuriyet dönemine kadar da kent yerleşiminin dışında kalan bir yapı kompleksi olmuştur (Şekil – 2.6, Şekil 2.7).

İçinde cami, medrese, han, sıbyan mektebi ve türbe bulunmakta olan İsmailbey Külliyesi, içinde barındırdığı yapılarla bir mahalle ve cazibe merkezi haline gelmiştir. Külliye içinde yer alan İsmailbey Medresesi, eğitim açısından önemli nitelik taşımaktadır. Döneminin önemli bilim adamları Kastamonu kentine gelmiş ve Kastamonu kentini eğitim açısından önemli bir noktaya taşımıştır.

İsmail Bey'in imaret dışında gerçekleştirdiği diğer imar ve iskan faaliyeti; aynı zamanda alışveriş ve sosyal ihtiyaçları karşılama adına yaptırılan ve kentin bugünkü merkezinde yer alan kervansaray ve hanlardır. Bu kervansaray ve hanlar Osmanlı döneminde de işlevlerini sürdürmüştür. Günümüzde halen kentin ticari çekirdeğinde yer almakta ve kullanılmakta olan Kurşunlu Han (İsmailbey Hanı) dönemin ticaret yapılarına bir örnektir.

Candaroğulları dönemi mimarlık ürünleri, 9 cami, 5 türbe, 4 hamam, 2 han, 2 medrese ve 1 imaret şeklinde saptanmıştır.⁽¹⁾ Bu yapılar, 179 yıl süren Candaroğulları hakimiyeti döneminde kent strüktürünü geliştiren ve yeni yerleşim alanlarını belirleyen önemli eserler olmuştur.

(1) Eyüpgiller, K.K., Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 389-400, 2000



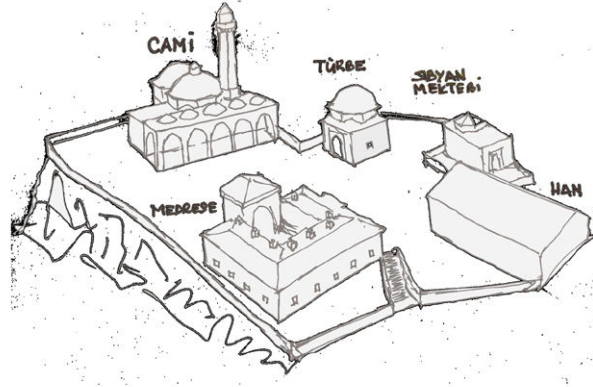
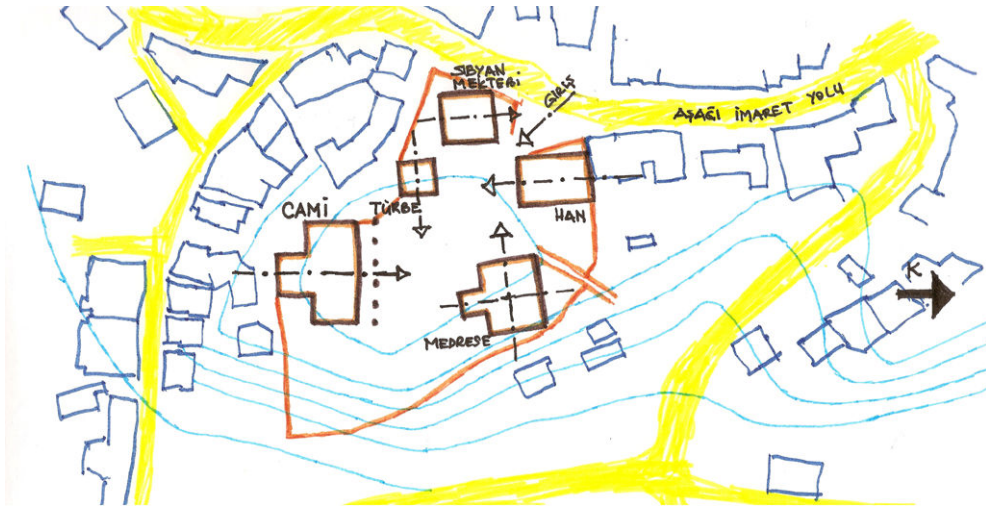
Resim – 2.7: İsmailbey Külliyesi’nden Kentin Güneyine Bakış - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

İsmailbey Külliyesi, çevresine hakim yükseltide; Şehinşah kayası adı verilen tepe üzerinde inşa edilmiştir. Anadolu kentlerinde görülen kentlerin sur dışında, inşa edilen tekke ve camiler etrafında kurulan mahallelerle genişlemesine örnek teşkil etmektedir. Külliye'nin batısında yer alan yol, Kalekapısı yolu adı verilen, eski kent yerleşimine ait bir yoldur. Yolun diğer adı, Aşağıimaret Yolu'dur.



Şekil – 2.6: İsmailbey Külliyesi planı
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü,
Koruma İmar Planı üzerine Dilek Sezer tarafından işlenmiştir.)

İnşası 1451 yılında tamamlanan külliye, Candaroğulları Beyliği dönemine ait en önemli yapıdır. İnşa edildiği dönemde kentin kuzeydeki en uç noktasını oluşturan yapı grubu; Cami, Medrese, Sıbyan Mektebi, Han ve Türbeden oluşmaktadır.



Şekil – 2.7: İsmailbey Külliyesi yapılarının mimari ilişkileri (D. Sezer)

Şekilde, İsmailbey Külliyesi yapılarının külliye mekanı ile ilişkileri görülmektedir. Külliye giriş, Aşağıimaret yolu adı verilen yoldan sağlanmaktadır. Külliye yapıları, kot farklarından yararlanarak konumlandırılmıştır. Külliye'nin kurulduğu kayalığın kente bakan doğu yüzünde yapılaşma bulunmamakta, Külliye'nin kuzey, batı ve güneyinde, topografik yapıya uyularak inşa edilmiş konutlar yer almaktadır.

2.3.4. Osmanlılar Dönemi :

Fatih Sultan Mehmet zamanında 1459 yılında Amasra'nın fethiyle başlayan Kuzey Anadolu harekatı esnasında, 1460-61 yıllarında Kastamonu ve Sinop da alınmış, Osmanlıların bu bölgedeki hakimiyeti kesinleşmiştir (Kankal, 2004). Kastamonu şehri, yönetiminin Osmanlılara geçişi ile birlikte Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak merkezi haline getirilmiştir.

Kent, II. Mahmut dönemindeki idari bir düzenleme ile Ankara Vilayeti'ne bağlanmış, 1846'daki Vilayet Nizamnamesi ile vilayet merkezi olmuştur. Kentin vilayet merkezi olması ile mimari ürün ortamı da değişmiştir. Kastamonu vilayeti, 19. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu (merkez liva), Sinop Sancağı, Bolu Sancağı, Çankırı Sancağından meydana gelmektedir. ⁽¹⁾ Kastamonu kentinin vilayet merkezliği statüsü Cumhuriyet ile birlikte gerçekleştirilen idari düzenlemelere dek devam etmiştir.

Osmanlı Dönemi, kent gelişiminin 15 ve 16. yüzyıllar döneminde; kentin ileri gelenleri ve yöneticileri tarafından inşa ettirilen yapılar söz konusudur. Candaroğulları döneminde biçimlenen ticari merkezde, ticaret işlevine dönük yapılar olan Cem Sultan Bedesteni, Balkapanı Hanı gibi yapılar inşa ettirilmiştir. Kent dokusunda önem arz eden Nasrullah Camisi, Sinanbey Camisi, Yakupağa Camisi ve İmareti; bunların dışında inşa edilen birçok cami, türbe, han ve hamamlar Osmanlı dönemi mimarlık ürünleridir.

Kent merkezinde Çobanlar ve Candaroğulları dönemlerinden kalan Atabey Camisi, İbn Neccar Camisi ve kentin kuzey çıkışında İsmail Bey Külliyesi yapılarından sonra, Osmanlılar tarafından kentte çok sayıda kubbeli, minareli cami ve kargir büyük yapının yaptırılmasıyla, kentin görünümü eskiyle kıyaslanamayacak biçimde değişmiş, tek veya iki katlı konut dokusu içerisinde bu yapılar etkileyici bir görünüm oluşturmuştur (Eyüpgiller, 1999). Günümüzde, tarihi kent dokusu incelendiğinde görülebilen yapıların önemli bir bölümü Osmanlı döneminde inşa edilmiştir. Dolayısıyla kent dokusunun gelişimi ve yoğunlaşması, Osmanlı döneminde gerçekleşmiştir.

(1) Ortaylı, İ., Osmanlıda Değişim ve Anayasal Rejim Sorunu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

17. yüzyıl döneminde, Kastamonu kenti yapım faaliyetleri açısından farklı bir durum söz konusudur. İlk kez XVII. Yüzyıl şerhiye sicillerinde adı geçen “Saray” yapıları dışında, bu dönemde Kastamonu’da herhangi bir yapı inşa edildiğine dair bilgiye rastlanılmamıştır (Eyüpgiller, 1999). Ortaya çıkan bu durumun sebebi, bu yüzyılda ortaya çıkan Celali isyanlarının kentte yarattığı kaos ortamı ve gerçekleşen doğal afetlere dayandırılmaktadır.⁽¹⁾ 17. yüzyıl, hasar gören ya da eskiyen yapıların onarıldıkları dönem olmuştur. Ayrıca bu dönemde saray yapılarının inşa ettirilmiş olmaları, kentin yönetim bölgesinin oluştuğu dönem hakkında ipucu vermektedir.

18. yüzyıl yapıları olarak, kent merkezinde yer alan Nasrullah Meydanı’nın günümüzde de kullanılan bir ögesi olan Münire Medresesi ile hanların bulunduğu bölgede inşa edilen Aşirefendi Hanı önemlidir.

Günümüz Kastamonu kent dokusunun önemli bir ögesi olan Nasrullah Meydanı (Resim 2.10), Çobanoğulları ve Candaroğulları dönemi yapılarıyla birlikte Osmanlı döneminde inşa edilen Nasrullah Camisi ve Şadırvanı, Cem Sultan Bedesteni, Balkapanı Hanı, Münire Medresesi, Aşirefendi Hanı yapılarından oluşmaktadır (Şekil 2.10). Alan, klasik Türk-İslam kent meydanı niteliklerini taşımaktadır. Klasik dönem Türk-İslam kentinin Cuma camisi ve çarşı içinde yer alan han yapıları ve bu oluşuma eklemlenmiş medrese yapıları ile Nasrullah meydanı ve çevresi, önemli bir merkez olmuştur.

XIX. yüzyılın başından itibaren Kastamonu’da geleneksel imar çizgisinin dışında bir faaliyet göze çarpar (Eyüpgiller, 1999). Bu durum, devletin yenileşme sürecine girdiğini döneme işaret etmektedir. Söz konusu yenileşme sürecinin taşradaki yapılanmaya yansımaları da doğal olarak kaçınılmaz olmuştur. Günümüz Cumhuriyet Meydanı’nın ana çekirdeğini oluşturan anıtsal yapılar, 19. yüzyıl yenileşme döneminin mimari ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Kastamonu İdadisi, Cezaevi, Saat Kulesi, Askerlik Dairesi binaları, Hükümet Konağı, Vilayet Matbaası günümüzde halen mevcut ve kullanılmakta olan nitelikli yapılardır.

Gezginlerden ve başka kaynaklardan elde edilen bilgiler ve mevcut veriler, Kastamonu’nun Anadolu geneli içerisinde oldukça gelişmiş bir kentsel yaşama sahip olduğunu göstermektedir (Eyüpgiller, 1999). Bu kaliteli kentsel yaşantı, geleneksel kentsel yapıya eklemlenen yenileşmenin oluşturduğu bir bileşimdir.

Günümüzde Kastamonu kent kimliğine katkıda bulunan ve eğitsel, dini, ekonomik ve sosyal hayatı şekillendirmiş olan mimari yapılar, baskın olarak Osmanlı döneminin ürünleridir. Eyüpgiller, gerçekleştirdiği envanter çalışmasında, Osmanlı döneminde inşa edilen 51 cami, 12 türbe, 7 hamam, 4 han, 7 kütüphane, 1 bedesten, 1 sıbyan mektebi, 24 medrese, 1 imaret ve 8 köprüden söz etmektedir. ⁽¹⁾ Çoğunlukla günümüze aktarılan Osmanlı dönemi yapıları, Kastamonu kent dokusunu zenginleştiren önemli mimarlık ürünleridir.

Kastamonu kentinde Osmanlı hakimiyetinin Çobanoğulları ve Candaroğulları hakimiyetine göre uzun soluklu olmasının da etkisi ile ortaya çıkan baskın mimari ürün ortamı, Osmanlı döneminin kentin dokusunun oluşumundaki önemini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda devletin yenileşme döneminin mimarlık ortamının kentteki ürünleri, günümüzde tüm görsel baskınlıkları ile kente karakterini veren unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

(1) Eyüpgiller, K.K., Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 389-400, 2000.



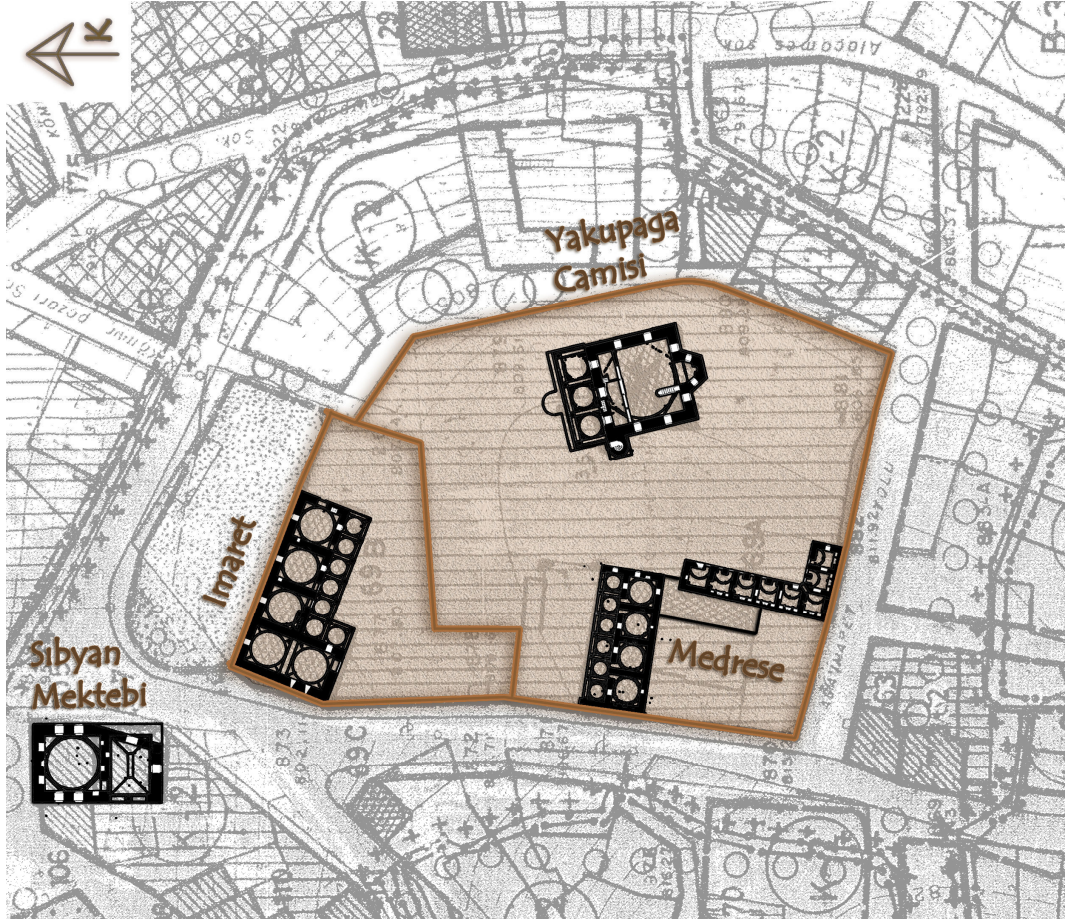
Resim – 2.8: Yakupağa Külliyesi - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

Fotoğrafta, külliyei oluşturan mimari elemanların farklı kotlarda oluşturulan teraslara yerleştirildikleri görülmektedir.



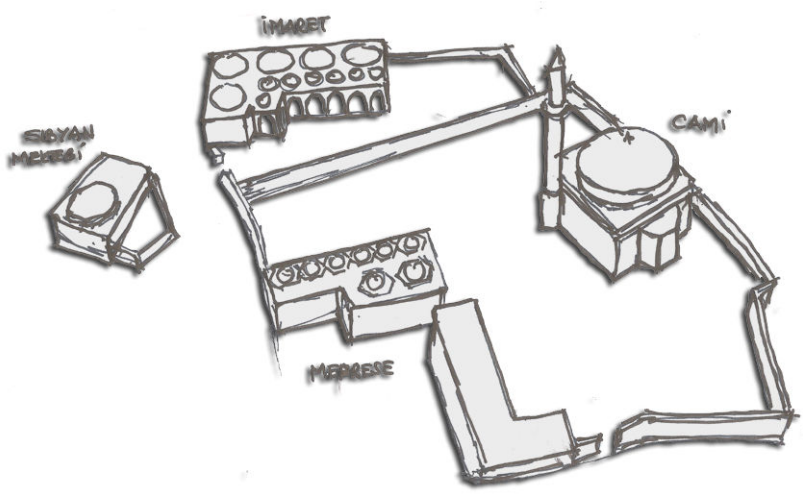
Resim – 2.9: Yakupağa Külliyesi hava fotoğrafı - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

Fotoğrafta, Yakupağa Külliyesi ve çevresinde yer alan konut dokusu ile yollar görülmektedir.



Şekil – 2.8: Yakupağa Külliyesi planı
(Kaynak : Kastamonu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü,
Koruma İmar Planı üzerine Dilek Sezer tarafından işlenmiştir.)

Şekilde, Yakupağa Külliyesi'ni oluşturan mimari elemanlar görülmektedir. Cami, İmaret, 2 Medrese ve bu grubu çevreleyen duvarlar dışında kalan, kuzeybatıda konumlanan Sıbyan Mektebi yer almaktadır.



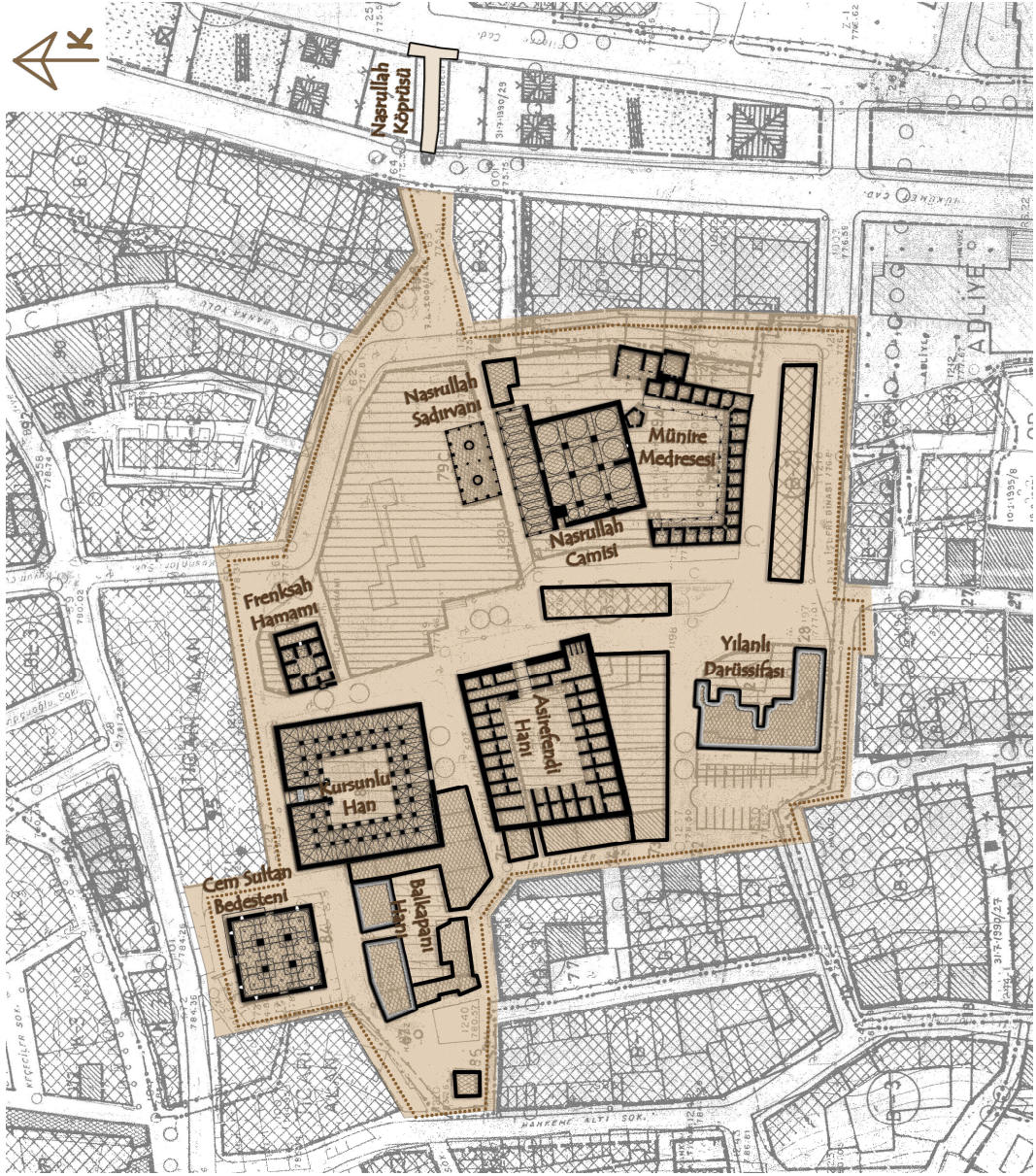
Şekil – 2.9: Yakupağa Külliyesi yapılarının mimari ilişkileri (D. Sezer)

Şekilde, Yakupağa Külliyesi’ni oluşturan mimari elemanların külliye ile ilişkileri görülmektedir.



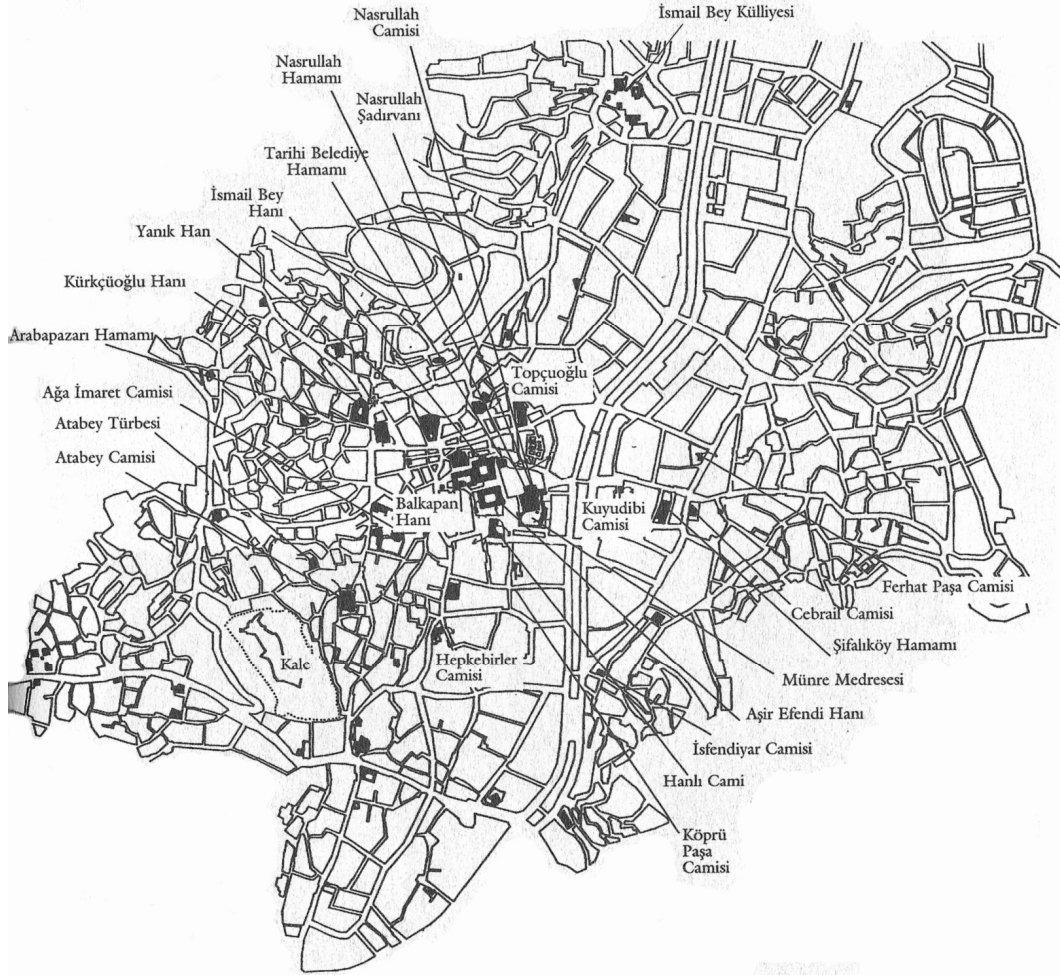
Resim – 2.10: Nasrullah Meydanı - 2008
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

Şekilde, Nasrullah Meydanı'nı oluşturan mimari elemanlar görülmektedir.



Şekil – 2.10: Nasrullah Meydanı planı
(Kaynak : Kastamonu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü,
Koruma İmar Planı üzerine Dilek Sezer tarafından işlenmiştir.)

Şekilde, Nasrullah Meydanı'nı oluşturan mimari elemanlar görülmektedir. Meydanı oluşturan anıtsal yapılar şunlardır : Çobanoğulları döneminde inşa edilen Frenkşah Hamamı ve Yılanlı Camisi ve Darüşşifası, Candaroğulları döneminde inşa edilen Kurşunlu Han, Osmanlı döneminde inşa edilen Nasrullah Camisi, Nasrullah Şadırvanı, Cem Sultan Bedesteni, Balkapanı Hanı, Münire Medresesi, Aşirefendi Hanı. Alanın derenin karşı yakası ile bağlantısını sağlayan Osmanlı döneminde inşa edilen Nasrullah Köprüsü, aynı zamanda meydanı tanımlayan bir aks konumundadır.



Şekil – 2.11: Kale ile İsmailbey Külliyesi arasında yer alan eski kent dokusunu biçimlendiren anıtsal yapılar

(Kaynak: Kuban, D., Türkiye’de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001)

Şekilde; Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilmiş yapılar işlenmiştir. Bu yapılar; Kastamonu kent dokusunu belirleyen anıtsal mimarlık ürünleridir. 13.-18. yüzyıllar arasında inşa edilmiş olan bu yapılar, Kastamonu kent merkezinin tarihi çekirdeğini oluşturmaktadırlar. 19. yüzyıl yönetim yapıları şekilde işlenilmemiştir.

2.4. Kastamonu Kent Dokusunun Mimari Yorumu

“Kent” sözcüğünün sözlük anlamı, “Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi.” şeklindedir (TDK Sözlük).

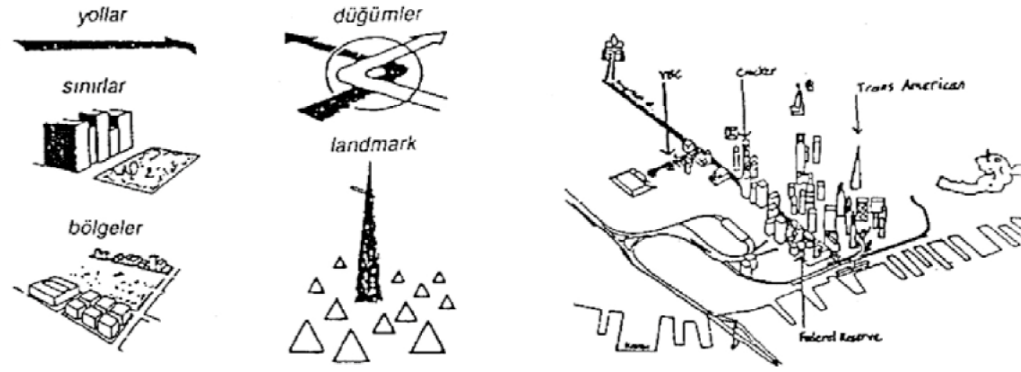
İnsanların birtakım gereksinimlerini sağlamak ve korunmak ihtiyaçları; kenti oluşturmalarının en temel biçimde ifade edilebilen gerekçesi olmaktadır. İnsanların ihtiyaçları doğrultusunda yarattıkları mekanlar, örgütlenerek kenti ve kentsel mekanı oluşturmuştur.

Kentin fiziki yapısını oluşturan ve kente karakterini veren ilk unsur kentin kurulduğu konumun doğal ve topografik yapısıdır. Doğal çevre, doğanın bir parçası olmasına rağmen, oluşumunda insan faktörünün etkili olmadığı çevredir (İlgar, 2008). Kentlerin ilk şekillenmeleri, doğal ve topografik etkenlerle gerçekleşir. Kentin topografyası, yapılaşmanın yerin yüzey yapısına minimum müdahalede bulunduğu durumlarda rahatlıkla okunabilmektedir.

Fiziki yapının ikinci unsuru yapay çevredir. Kentte yaşayan insanların gereksinimleri sonucu oluşturdukları etkinlik alanları ve yapılar yapay çevreyi oluşturur. Yapay çevre oluşturulduğu dönemdeki toplumların bilgi, teknoloji, toplumsal değerlerini ve toplumun ortak kültürünü yansıtır (İlgar, 2008). Kentin fiziki çevresinin görsel karakterini okurken, yapay elemanların bir araya gelişleri ve mekansal ilişkileri önem kazanmaktadır. Bunların dışında, farklı dönemlerin oluşturduğu birikim, kent kimliğini zenginleştiren bir unsurdur.

Kentin doğal konumu ve topografik özelliklerine bağlı olarak arazi kullanımı, oluşturulan yapıların mimari ve tarihsel nitelikleri, ulaşım ağı, ticaret, etkinlik ve peyzaj alanları ile içinde yaşayan çeşitli kültür ve etnik gruplardan oluşan, kendine özgü lehçeleriyle konuşarak yaşayan insan toplulukları ile kentin strüktürü tamamlanır (Tayşi, 2006). Kentlerin sahip oldukları karakteristikleri, onları tek tip olmaktan çıkaran öğelerdir. Kent strüktürü, başka bir ifade ile kent dokusu, bir kentte ilk yerleşimin gerçekleşmesiyle başlayıp zamanla gelişen bir süreçtir. Bir kentin karakteristiği ve kent dokusu, o kentin kimliği olmaktadır.

Kevin Lynch (1960), kişilerin kentleri okumalarındaki temel taşları olan ve bu sayede zihinlerinde kente dair bir imaj oluşabildikleri beş unsurdan söz etmektedir. Bu beş unsur; sınırlar, bölgeler, yollar, düğüm noktaları ve nirengilerdir (landmark).



Şekil – 2.12: Kenti simgeleyen ana öğeler

(Kaynak: Lynch, K., The Image of the City, The Technology Press & Harvard University Press, Cambridge, 1960)

Bu doğrultuda Kastamonu kent imgesi tanımlanırken kent imajını oluşturan beş unsur ele alındığında, aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur.

Kastamonu kentinin doğu ve batısında yer alan doğal yükseltiler, kentin yerleşimine bu yönlerden doğal bir sınır oluşturmaktadır (Şekil – 2.13).

Nasrullah Meydanı ve bu alanda yer alan ticari işleve sahip hanlar ve diğer ticari yapılar topluluğu, kentin tarihi çekirdeğindeki ticaret bölgesini oluşturmaktadır. Ayrıca bu aksın devamında yer alan ve Sarayüstü Tepesi'ne doğru yükselen bölümde 19. yüzyılda yönetim yapılarının ortaya çıkması sonucu, kentin yönetim bölgesi oluşmuştur (Şekil – 2.13).

Kastamonu kentinde, kentin ortasından geçen Karaçomak çayının iki yanında yer alan caddeler, kentin ana ulaşım arterini oluşturmaktadır. Bu arterler, kentin yeni gelişme alanlarına koşut olarak nehirden uzaklaşmakta ya da yön değiştirmektedir (Şekil – 2.13).

Kastamonu kentinde düğüm noktalarına örnek olarak kent içi tali yolların ana arterlere bağlandıkları noktalar verilebilir. Ancak bu düğüm noktaları fiziki düğüm noktalarıdır ve buralarda meydanlaşma yaşanmamaktadır. Ancak düğüm noktasının mimari karşılığını, Nasrullah Meydanı ve Cumhuriyet Meydanı'nın yer aldığı aks üzerinde daha rahat okumak mümkündür. Çevrelerinde yer alan birçok

yolun açıldığı noktada bulunan iki meydanın kentsel düğüm noktaları olması durumu açıktır. Cumhuriyet Meydanı resmi kamu yapılarının mekanı oluşu nedeniyle, Nasrullah Meydanı Cuma camii işlevini barındırması ve kentin ticarete dönük yapılarının merkezini oluşturması nedeniyle düğüm noktası durumundadır. Ayrıca kentte 2007 yılında inşa edilmiş olan alışveriş merkezi, günümüz kentsel yaşamına ait bazı etkinlikleri, alışveriş ve ticaret mekanlarını bu bölgeye çekerek yeni bir kentsel yüz oluşturmuştur. Alışveriş merkezi ve yakın çevresinde oluşan bu yüz kentin görece aktif ve popüler mekanı, dolayısıyla başka bir düğüm noktası halini almıştır. (Resim – 2.11, 2.12, Şekil – 2.13).



Resim -2.11 – 2.12: Alışveriş merkezi ve yakın çevresi
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi – www.kastamonu.bel.tr)

Kastamonu kentinde Kale, Karaçömek Çayı ve Saat Kulesi kenti betimleyen, kentin yerleşim şeklini yönlendiren doğal ya da yapay, en önemli nirengi noktalarıdır. Eski kentin merkezinde yer alan ve topografik olarak belirgin yükseltilerden birinde konumlanan Kastamonu Kalesi, en önemli nirengi noktasıdır. Doğal yapının kent yerleşimini şekillendirmesine örnek olan kentte, lineer gelişen şehrin doğal ayırıcısı olan ve ana yolların ortasında bulunan Karaçömek Çayı, kentin diğer nirengi noktasını oluşturmaktadır. Bir diğer nirengi noktası ise 19. yüzyılda oluşturulmuş, Cumhuriyet Meydanı kompozisyonunu tamamlayan ve topografik olarak hakim bir noktada konumlanan Saat Kulesi'dir. Tüm bu yapılar kentin belleğe daha rahat kazınmasını sağlayan unsurlardır (Şekil – 2.13).

Kastamonu kentinde; dere yatağının doğu ve batı yönlerine gidildikçe yükseltinin artması ve bu yapıyı takip eden konut ve diğer yapılaşmalar; kentin topografik yapısını okumamıza yardımcı olmaktadır. Dere yatağının doğu ve batı yakasında eğimin artması; iskanın bu yönlerde yayılmasını kısıtlamakta; bu durum yeni yerleşim alanlarının yöneliminin kentin kuzey ve güneyine dönük olarak gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Geleneksel kent dokusunun belirlenmesinde, konut alanlarının buldukları alanlardaki arazi kullanımının okunması önem kazanmaktadır. Kastamonu'da konut alanlarının Kastamonu Deresi'nin oluşturduğu vadinin doğu ve batı yamaçlarında yoğunlaşmaları, konut-topografya uyumunda bazı zorluklara yol açmıştır (Eyüpgiller, 2008). Bu sorun, arazi üzerinde yol ve konutların eğim çizgilerine paralel yerleştirilmeleri ve bu şekilde topografyaya müdahalenin minimum şekilde gerçekleşmesi yoluyla çözülmüştür. Sonuç olarak, özellikle tarihi kent çekirdeğinde organik biçimlenen bir kent dokusu ortaya çıkmıştır (Resim 2.13, 2.14).

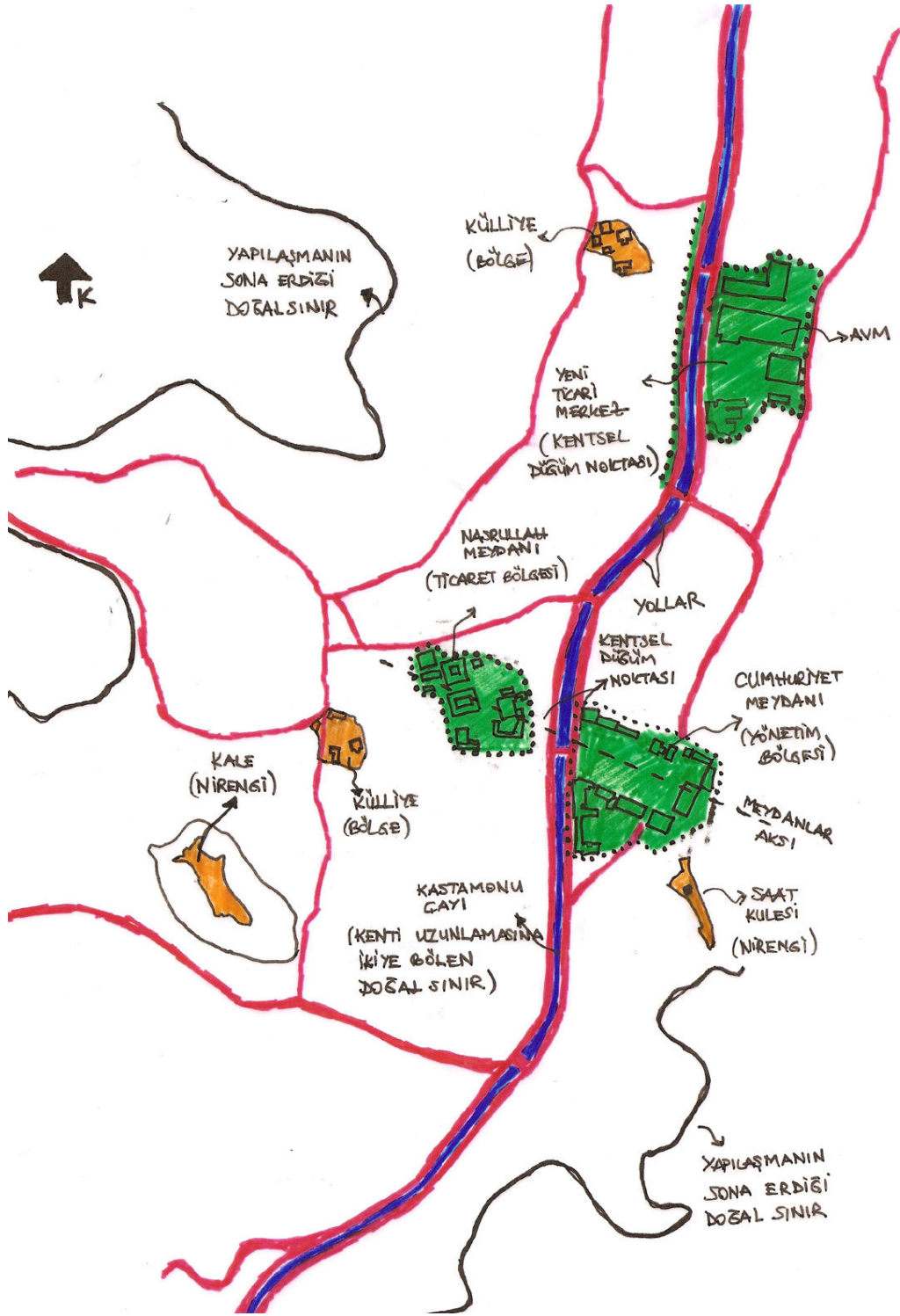
Kastamonu'da çeşitli dönemlerde yapılmış yapıların inşa edilmiş tarihleri incelendiklerinde, aynı devletin yönetimi esnasında inşa edilmiş yapılaşmanın zamanla farklı noktalara genişlediği görülmektedir. Bu durumun sebebi, kentin gelişim sürecinde, nüfus artışı sebebiyle iskan faaliyetinin yönetim tarafından yönlendirilmesidir. Halkın gereksinimlerini karşılamak üzere inşa ettirilmiş cami, hamam, medrese, çarşı, türbe gibi birçok yapı; yeni iskan yerlerinin lokomotifi olmuştur.

Klasik İslam kenti karakteri olan, kentin merkezinde Cuma camisi ve çevresindeki ticari alanlardan oluşan yapılanma Kastamonu kentinde de mevcuttur. Avlulu hanlar, bedestenler Kastamonu kentinin yerleşim katmanında ticarete dönük yapıları teşkil ederler. Bu yapıların yoğunlaştığı bölge, Nasrullah Camisi çevresidir. 19 yüzyılın değişen mimarlığı Kastamonu kentinde de görülmüştür. Batı tarzı inşa edilen ticari yapılar olan kargir dükkanlar, yeni bir çevrede değil, yıkılan mevcut yapıların yerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde yeni bir ticaret bölgesi oluşmamıştır.

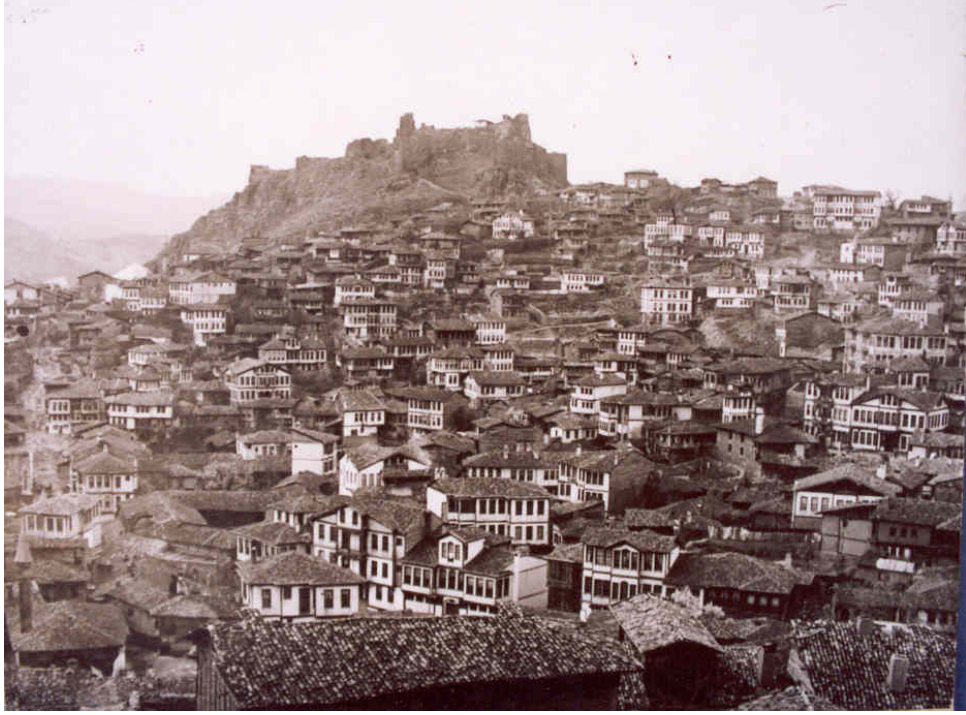
Nasrullah Camisinin çevresi, eğitimdeki modernleşme sonucu yeni okulların yapıldığı döneme kadar, barındırdığı medreselerle eğitim kurumlarının bulunduğu merkez olmuştur. Alanda bulunan medreselerin bir kısmı Cumhuriyet dönemindeki meydan düzenlemesi sırasında yıkılmıştır. Günümüzde halen kullanılmakta olan medrese binası ve hanlar yöresel el sanatlarının sergilendikleri ve satıldıkları çarşılar şeklinde ve turizmi destekleyen hizmet alanları gibi işlevlerle değerlendirilmiştir. Bunların dışında halen iş merkezi olarak kullanılmakta olan hanlar bulunmaktadır.

Kastamonu şehrinin kamu yapıları, İmparatorluğun yönetiminin dönüştüğü yüzyıl olan 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu dönem öncesinde geleneksel eğitim yapıları vakıflar aracılığıyla inşa ettirilirken, bu dönemle birlikte modern eğitim yapıları devlet tarafından inşa ettirilmiştir. Eğitimde ve askeri alanda gerçekleşen reform ve dönüşümler, posta teşkilatının kurulması, idari düzenlemeler ile birlikte Osmanlı kentlerinde gerçekleşen yenileşme, Kastamonu'da da görülmüştür. Bugün halen ayakta olan 19. yüzyıl döneminin yönetim yapıları, idari bir kompleks görünümünde olan alanda bir araya gelmiş, Cumhuriyet döneminde eklenen yeni yapılarla ve birtakım müdahaleler sonucunda bugünkü şeklini almış ve günümüze ulaşmıştır.

Kastamonu kent dokusu, fiziki yapının iki asli unsuru olan doğal ve yapay çevre bakımlarından incelendiğinde; eski kent dokusunu oluşturan alanda topografik yapının açıkça okunabilmesi, yapay çevrenin kentin doğal çevresine en az müdahale gerçekleştirilerek inşa edildiğinin göstergesi olmaktadır. Ancak günümüzde, özellikle kentsel etkinliklerin yoğun olarak gerçekleştiği merkez çevresinde, özellikle tarihi kent merkezinde inşa edilen yüksek yapılar kentin tarihsel silüetini kısmen kapatmakta ve organik dokuyu okumamıza engel olmaktadır.



Şekil – 2.13: Kastamonu kentini simgeleyen ana öğeler
(Yorum: D. Sezer)



Resim – 2.13: Konut Dokusu - 1935
(Kaynak: İl Kültür Müdürlüğü Arşivi)

Fotoğrafta, topografya kullanılarak inşa edilen konutlar ve kentteki organik yerleşim görülmektedir.



Resim – 2.14: Geleneksel kent dokusu örneği - 2008
- Yakupağa Külliyesi üzerinden Kale ve çevresine bakış -
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

3. KASTAMONU KENT DOKUSU İÇİNDE MEYDANLARIN BELİRLENMESİ

3.1. Meydan Kavramı

Meydanlar, kentlerin dokusunu oluşturan kentsel mekanlar içindeki tanımlı boşluklardır. Meydan; mimari elemanlarla sınırları belirlenmiş, toplumsal işlevi olan ve kentin belli alanlarından gelen akışların birikim noktası haline gelen ve bu çerçevede kent dokusuna entegre olmuş kent parçası olarak tanımlanabilir (Bilgihan, 2006). Meydan kavramında boşluğun tanımlı oluşu, doluluklar içinde yer alan bu alanda mekansal bir organizasyonun söz konusu olmasından kaynaklanmaktadır.

Meydanlar, kentlerdeki kişileri açık alanlarda bir araya getiren, kişiler arasında bilgi alış-verişi ve ilişkilerinin sağlandıkları kentsel mekanlardır. Kent imajını oluşturan meydanlar, kent mekanını ve sosyal ilişkilerini geliştirici etkinliklerin gerçekleştiği yerlerdir.

Meydan yapılarla net bir biçimde sınırlansa dahi dışsal etkilere açık, toplayıcı, odak noktası olan bir mekandır. Sokak, belli bir doğrultuda yönelmeyi sağlarken, meydan, bu davranış sonucunda dinlenme ihtiyacının ve hareket serbestliğinin yaşandığı mekan işlevini üstlenir (Bilgihan, 2006). Meydanlar, kullanıcılarının durmasına imkan vermektedir.

Önemli kamusal ve kentsel yapılar, kent içine rastgele yerleştirildiğinde dramatik etkilerini kazanamazlar. Bu yapıları, kent mekanında dominant bir eleman olan meydanlar etrafında topladığımızda etkileri artar (Moughtin, 1992). Meydanları tanımlayan kamusal binalar arasında bir uyum söz konusudur ve bu binalar kentsel aktiviteleri kendi çevrelerine çekmektedir.

Kamusallığın temsili meydanlarla gerçekleşmektedir. Meydanlar kentlileri birbiriyle ve kentle buluştururken, fonksiyon yönünden çok yönlü işlevler barındırabilmekte, aynı zamanda sembolik olabilmektedir. Oluşum şekli yönünden bakıldıklarında zaman içinde organik olarak oluşabildikleri, belli yapıların boşaltılmasıyla elde edilebildikleri veya kentteki bir boşluğun organizasyonu ile oluşturuldukları görülmektedir.

Meydan olarak nitelenen mekanın tarihsel süreçteki örnekleri üzerine yapılan yazınsal incelemelerde, o mekanın meydanlaşması üzerine farklı tasarım söylemleri geliştirildiği görülmektedir. Bu söylemler, meydanların oluşum şekillerini ve meydanların formlarını tipleştiren çalışmalardır. Farklı medeniyetler ve o medeniyetler içindeki meydan okumaları üzerinden, meydan kavramları da incelenerek çeşitli yargılara varılmıştır.

Bir meydanın boyutları, biçimi, çevresindeki dolulukların, boşlukların oranı, o dolulukları oluşturan binaların cephe özellikleri, kısaca, geometrisi, mimari nitelikleri, o meydanın nasıl bir meydan olduğunu büyük ölçüde belirler (Tümer, 2007). Mekanların fiziksel nitelikleri bir mekanın ya da yapının gözlemsel olarak okunmasında etkilidir. Ancak meydanlar gibi kamusal mekanlar kente dair bir kimlik sergiledikleri için, bu kimliğin okunabilmesi o meydanın tarihinin bilinmesi ile mümkün olmaktadır.

Bütün mimari mekânlar gibi, bir meydanı da o meydan yapan, aynı zamanda, oradaki yaşanmışlıktır, bir başka deyişle, orada “meydana gelmiş” olan olayların, açıkça ya da gizlice sürüp giden etkileridir (Tümer, 2007). Bu nedenle geçmişte var olmuş ve günümüzde halen mevcut olan meydanlar, tarihsel süreçlerinden bağımsız olarak düşünülmemelidir.

Kent ve onu belirleyen ana öğeler olan meydanlar toplumsal belleğin, kimliğin, aidiyetin oluşumundaki esas etkenlerdir (Gökgür, 2008). İnsanların çeşitli nedenlerle bir araya geldikleri mekanlar topluluğu olan kentte, kentlilerin ortak mekanları olan meydanlar, toplumların bir aradalıklarını ortaya koyan ortamlardır.

Tarihsel süreçte; Batı uygarlığında Antik Yunan agoraları, Roma forumları, Ortaçağ, Rönesans, Barok ve Aydınlanma dönemleri meydanları var oldukları kentlerin kimliğini yansıtan kamusal mekanlar olmuştur. Doğu kültüründe ise, İslamiyet’in kentsel yaşamdaki etkisiyle cami avluları ya da cami çevrelerinde yoğun bir iletişim gerçekleştiği için, kentsel kamusallığın simgesi bu mekanlar olmuştur. Kentlerde yer alan küçük ölçekteki semt meydanlarının referans noktalarını ise mahalle camileri, çeşmeler ve kahvehaneler oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı ile ortaya çıkan Batılılaşma süreci ile ortaya çıkan çok boyutlu değişimler kentsel mekanlarda görülmeye başlanmış ve kentsel mekanlar Batılı örneklerle benzeşmeye başlamıştır.

Cumhuriyet ile uygulamaya koyulan çağdaşlaşma projesi kapsamında gerçekleştirilen reformlar kentsel yapıyı değiştirmiştir. Yeni yönetim, çağdaş, yasalar karşısında eşit, hak sahibi ve özgür bireylerin oluşumu için reformlar gerçekleştirmiş ve vatandaşları için yeni yaşam ortamları yaratarak, onların bu reformlarla bütünleşmelerini kolaylaştırmak istemiştir (Şahin, 2006). Bunun sonucu olarak ortaya çıkan meydanlar, cumhuriyete duyulan bağlılığın ifade edildiği kentsel mekanlar olmuştur. Cumhuriyet dönemi meydanları, tören meydanı fonksiyonuyla kullanıldıkları için gündelik kent yaşantısıyla bütünleşmemiştir.

Bu çalışma ile ele alınan Kastamonu Cumhuriyet Meydanı, ortaya çıkış dönemi 19. yüzyıl Batılılaşma dönemine temellenen ve Cumhuriyet reformlarıyla gelişen çağdaş kent mekanının parçası haline gelen Cumhuriyet dönemi meydanlarına bir örnek teşkil etmektedir.

3.2. Meydanların Sınıflandırılması

Kent meydanı, kentli tarafından özel günlerde sosyal, kültürel, siyasal ve ticari amaçlar için kullanılan, kısaca kentsel yaşamın geçtiği önemli bir kamusal mekandır (Özer ve Ayten, 2005). Meydanlar, var oldukları kentlerde siyasal, ekonomik, sosyal koşullara göre biçimlenmiş oluşumlardır. Ayrıca her meydan, oluşturulduğu dönemin koşullarına göre biçimlenmiştir.

Tarihsel süreçte kentlerde meydanın agora, forum, piazza, place gibi isimlerle adlandırıldığı görülmektedir. Ayrıca bu toplanma mekanları, farklı işlevlerde kullanılmış ve farklı biçimlerde oluşmuştur. Bu nedenle meydanları sınıflandırmak için meydanları oluşturan fiziksel faktörler ile sosyal ve kültürel faktörler söz konusu olmaktadır.

Her kentin sahip olduğu topografik yapı, kentsel doku, iklim gibi unsurlar, o kentte oluşan kentsel mekanların niteliklerini de etkileyen faktörlerdir. Bunun yanı sıra her toplumun kendine özgü kültürel ve sosyal yapısı, kentsel açık mekanların oluşumunda da etkili olmaktadır.

Meydanların şekillenmesinde etkili olan mimari bileşenler ise mekanın etkisini ortaya koymaktadır. Bu mimari bileşenler meydanı sınırlayan yapıların cepheleri, meydanla diğer kentsel mekanların bağlantısını sağlayan sokaklar, mekanın mimari etkisini belirleyen perspektifler, odak noktası ya da yönlendirme yaratan plastik unsur olan anıtlar, meydan mekanını tanımlayan, yönlendirme ya da mekanı tamamlama gibi etkileri barındıran zemin kaplamaları, doğal ve yapay çevrenin bütünleşmesini sağlayan yeşil ve su kullanımınıdır.

Tüm bunların yanı sıra meydanların boyutsal durumunu anlatan “ölçü”, var olan mekanların boyutsal ilişkilerini ortaya koyan “oran” ve biçimsel özelliklerin sınıflandırılmaları sonucu ortaya çıkan “tipoloji” kavramları, meydanadaki mekansal büyüklük ve meydanın bileşenleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak adına başvurulan kavramlardır. Yapılan tipolojik sınıflandırmalar, kentsel açık mekanlar olan meydanların okunmasında, benzerlik ve farklılıklarının saptanmasında bize yardımcı olmaktadır.

Paul Zucker meydanları sınırları belirli kapalı meydan, alanın ana binaya yöneldiği baskın meydan, bir merkez etrafında biçimlenen çekirdek meydan, ayrı alanların bir kompozisyon oluşturdukları grup oluşturan meydan, alanların sınırsız olduğu amorf meydanlar olarak 5 farklı türde sınıflandırmıştır.

Camillo Sitte ise meydanların formu üzerine geliştirdiği tipolojide, meydanları baskın binaya göre derin ve geniş tip olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada, kilise meydanı, dar ve yüksek kilise binasının önünde yer aldığı için derin, yönetsel işleve sahip belediye meydanı ise hakim binanın boyunun yüksekliğinden fazla oluşu nedeniyle geniş tipte meydanlardır.

Stübben, fonksiyon üzerinden gerçekleştirdiği okumalarda meydanları; trafik meydanları, kamusal kullanıma ait meydanlar, park meydanlar ve mimari meydanlar biçiminde sınıflandırmıştır. Mimari meydanlar, anıtsal bir yapı önünde yer alan ve anıtsal yapılarla sınırlanan açık alanlar olarak tanımlanmakta ve bu tipteki meydanların tarihsel gelişim sonrasında bazı kentlerde anıt meydan durumunu alacağından söz edilmektedir.⁽¹⁾

Çakmaklı (1992), meydanları mekansal yapı niteliklerinde göre belirli kriterlerle ele almıştır. Çevreleyen elemanların niteliğine göre yumuşak ve sert, çevreleme düzeyine göre serbest ve kapalı, biçim karakterine göre pozitif ve negatif, aktivite karakterine göre durağan ve devingen, çevreleyen elemanların düzeyine göre düzenli ve düzensiz olarak sınıflandırma yapmıştır.⁽²⁾

(1) Tayşi, E., İstanbul Tarihi Yarımada Meydanlarının Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Meydanların Mimari Kurgusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006.

(2) Çakmaklı, D., Bina Kentsel Çevre İlişkisi, İTÜ Yayınları, İstanbul, 1992.

3.3. Meydan Kavramının Tarihsel Gelişimi

3.3.1. Batı Uygarlığında Kent Yapısı Ve Meydanları

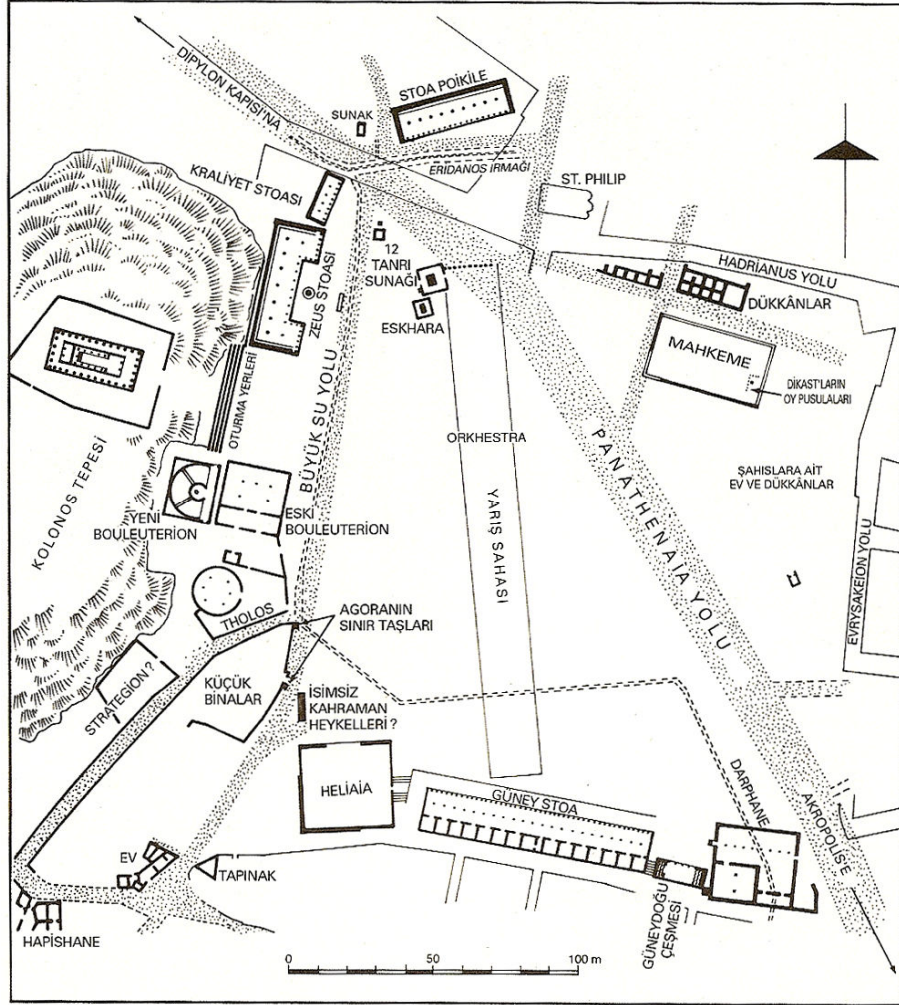
Tarihsel süreçte; Batı uygarlığında Antik Yunan agoraları, Roma forumları, Ortaçağ, Rönesans, Barok ve Aydınlanma dönemleri meydanları var oldukları kentlerin kimliğini yansıtan kamusal mekanlar olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde dönemlerin genel perspektifleri içindeki önemli meydan örneklerine yer verilecektir. Örnekler, yer aldıkları kentlerin belirgin fiziksel özellikleri itibariyle Kastamonu kent dokusunu oluşturan temel unsurlar ile, bunun dışında Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan mimari biçimlenme ve unsurlarla bağdaşan örnekler seçilmeye çalışılmıştır.

Agora

Antik Yunan kenti “polis”, Batı tarzı meydanın ilk örneklerinin görüldüğü yapıda bir oluşumdur. Çoğu polis, bir akropolis, “yüksek kent” ya da kaya çıkıntıları üstüne inşa edilmiş Bronz Çağı kalelerinin çevresinde zamanla gelişti (Roth, 1993). Topografik olarak çevresine hakim noktada bulunan Akropolis, Antik çağın kutsal tanrılarına atıfta bulunan tapınakların yer aldığı askeri ve dini merkezdir. Kamu tesisleri, Açık hava tiyatrosu, stadyum, gymnasium ve bu tesisler arasında en yüksek noktada bulunan akropol agorayı çevreler ve kentle bütünleşir (Gökgür, 2008). Sonuç olarak, agoralar kentin merkezdeki kalbini oluşturmaktadır. (Şekil – 3.1).

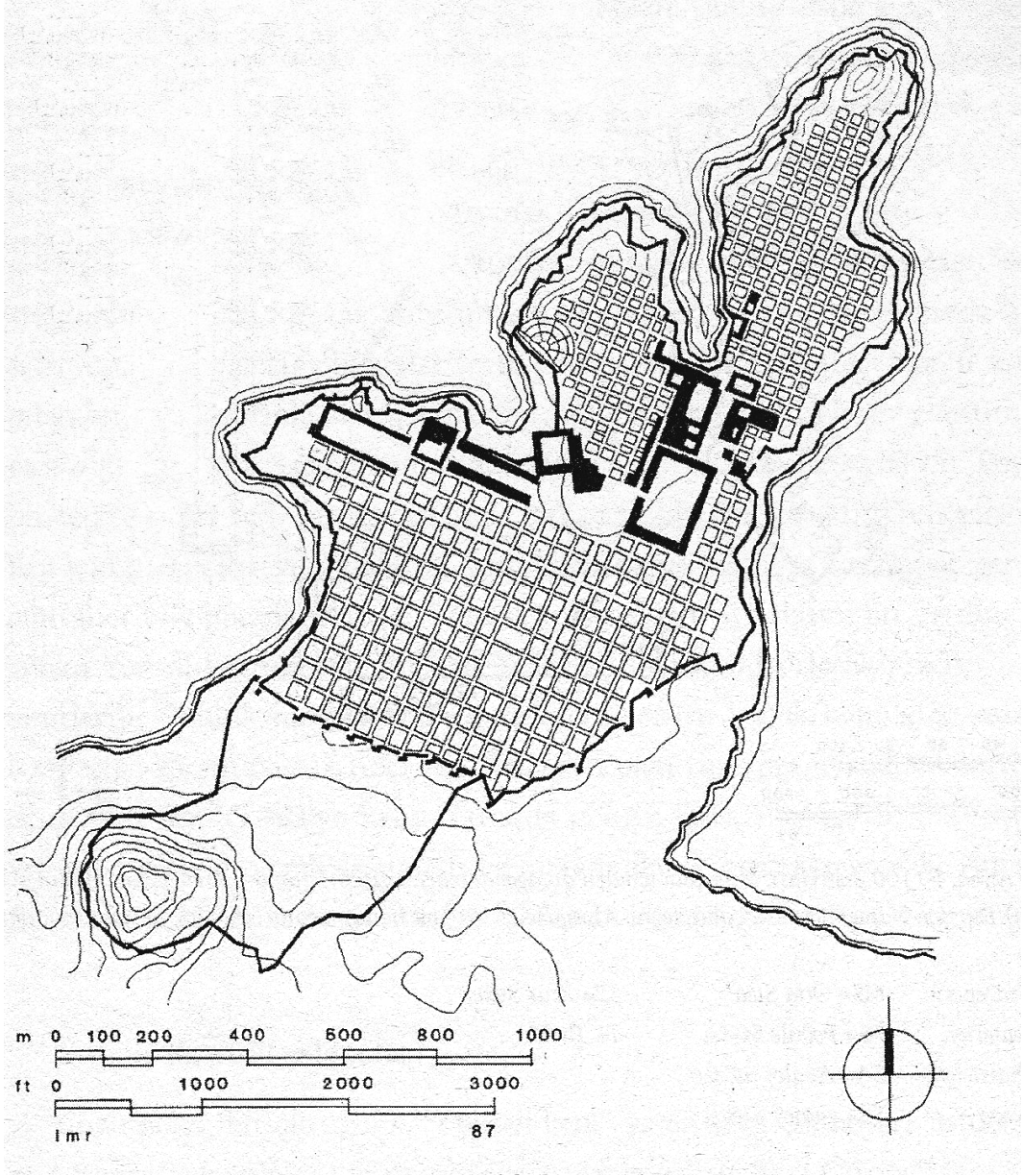
Yunanlılar, günlük yaşamın büyük bölümünü sosyal yaşamın merkezi agorada geçirmişlerdir (Şahin, 2006). Agoralar, Antik Yunan kentlerinde kentin kamusal yapılarının mekanıdır. “Polis” içerisinde yurttaşların, yönetsel kararlara doğrudan müdahale edebildikleri siyasi tartışmaları gerçekleştirdikleri mekan agoradır. Antik Yunan toplumunda yönetsel kararlara doğrudan müdahale hakkı özgür erkek yurttaşlara özgüdür. Ayrıca köleler, göçmenler ve kadınlar yönetimde söz hakkına sahip değildir. Bu nedenle, Antik Yunan kentlerinde günümüzdeki anlayıştan farklı bir demokrasi anlayışı söz konusu olmuştur.

Antik Yunanda, organik gelişim göstermiş kentlerle birlikte, düz yolların dik açılarla kesiştiği ızgara plan şemasının kullanıldığı kentler de planlanmıştır (Şahin, 2006). Yunan koloni kentlerinin milattan önce 5. yüzyılda uğradıkları Pers istilası sonrasında yeniden inşası sonrası oluşan rasyonel kent şemaları söz konusudur. Bu kent şemaları içinde, dik açılı caddeler ağı şeklinde biçimlenen kent yapılanmasını içeren Hippodamos'un Milet kenti için yaptığı kent planı önemlidir. (Şekil – 3.2). IV. Yüzyılda Milet'te doğan, rasyonel çizgiler ve dik açılı kent bütününe uygulayan bu anlayış, özellikle Helenistik dönemde, Roma İmparatorluğu'nda en tutulan model olmuştur (Tayşi, 2006). Bu planda yollar birbirini dik kesmektedir; planlı ve düzenli bir kent tasarlanmıştır.



Şekil – 3.1: Atina Agorası (M.Ö. 400)

(Kaynak: Sennett, R., Ten ve Taş, Batu Uygarlığında Beden ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 2008)



Şekil – 3.2: Miletos kent planı

(Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000)

Kentin kuzey ve güneyinde konut alanları yer almaktadır. İki limanın yakınında ise agora ve ticaret bölgesi konumlanmıştır.

Forum

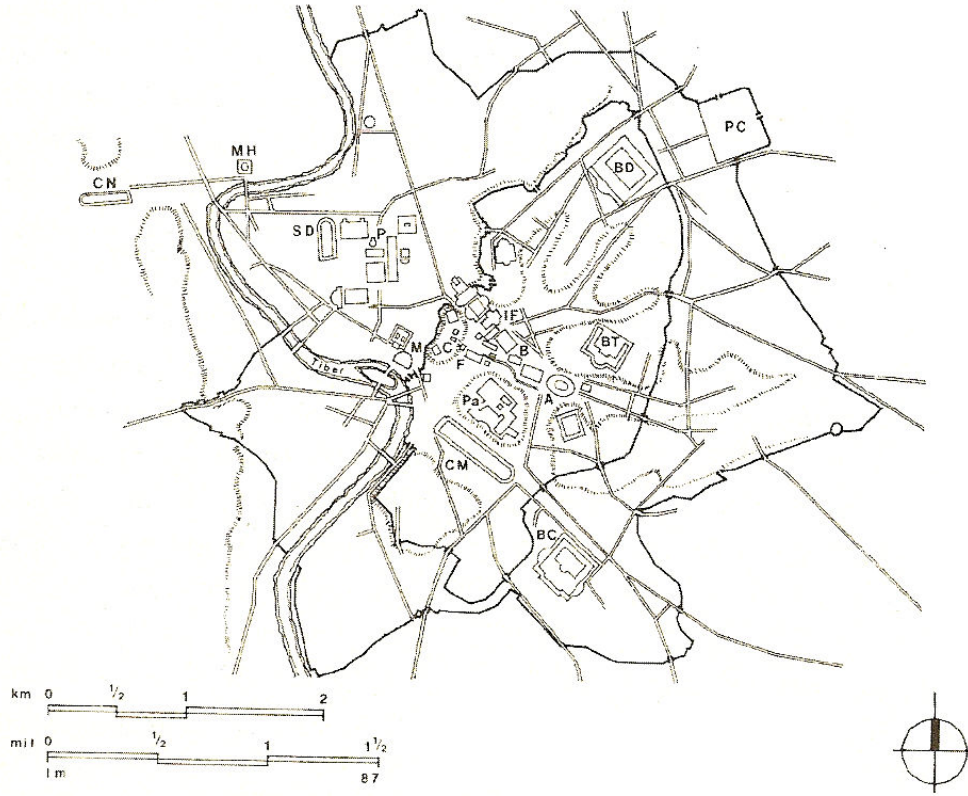
Romalılar tüm yaşam alanlarında açıkça algılanabilir bir düzeni ve evrenselliği aradılar; onların eşsiz başarısı bu sivil düzeni, eksenal olarak yerleştirilmiş ve sütunlu yapıların açık düzeniyle tanımlanmış olarak şekillendirdikleri kentsel mekanlarda görünür kılmalarıydı (Roth, 1993). Dolayısıyla Roma kentlerinde “Roma” kavramı ve karakteri kamusal alanlarda ortaya konulmuştur. Roma karakteri adı verilen; disiplin ve yurtseverlikle eşdeğer olan değerler, Cumhuriyet rejimi döneminde biçimlenmiştir.

Romalılar, kurgucu ve idealist Yunanlıların aksine, pragmatik ve gerçekçiydi (Roth, 1993). Gelişmiş mühendislik ürünlerinin ortaya çıkması bu yapının sonucudur. Betonarmenin etkin biçimde kullanımı, yeni yapısal strüktür ve biçimler, imparatorlukta hakim yol ağı, tüneller, su kemerleri gelişmiş mühendislik ortamını kanıtlayan örneklerdir.

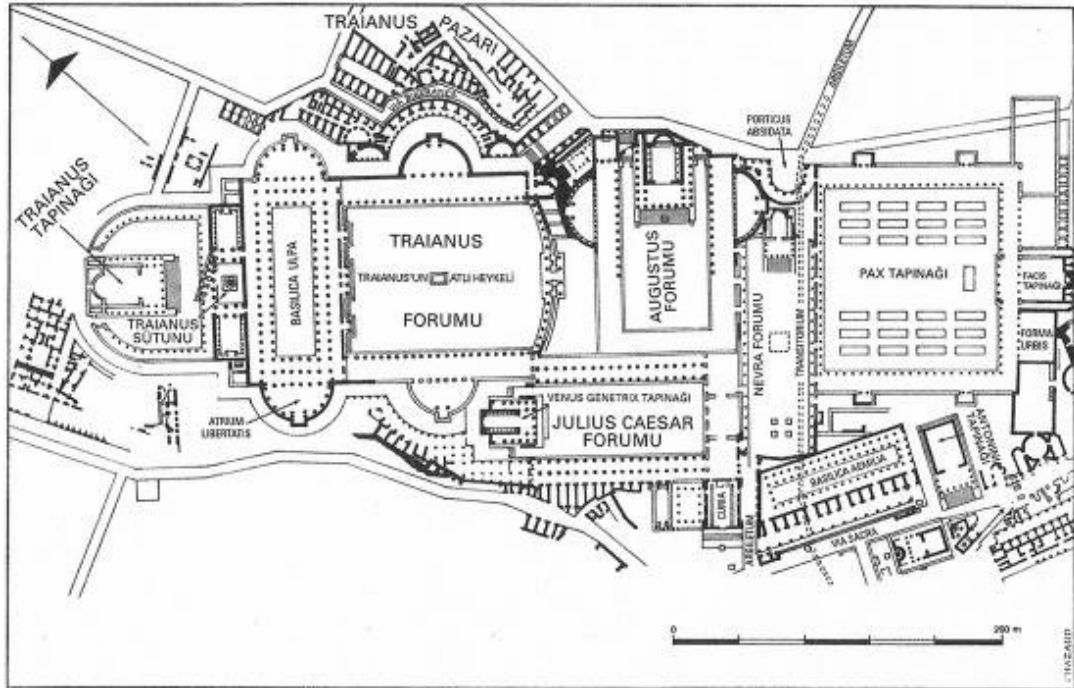
Erken dönem Roma kentleri ve Yunan yerleşim alanlarında yer alan kentlerde dikdörtgen caddeler ağı mevcuttur. Bu eski kentlerin, coğrafi olarak değilse bile kültürel olarak kalbi forum'du, yani stoalar ve kamu yapılarıyla çevrili olan kamusal açık alan (Roth, 1993). (Şekil – 3.3). Antik Yunan uygarlığında yer alan agoranın Roma kültüründeki karşılığı forumdur.

Forum'lar toplanma yeri olduğu kadar aynı zamanda Roma'nın güç gösterisinin ve egemen gücün üstünlüğünün görüldüğü alanlardır (Gökgür, 2008). Dolayısıyla “Roma” kavramını bu alan ve yapılarında gözlemlemek mümkündür. Roma uygarlığının gelişmesi ve yayılması ile birlikte dikey planlama teknikleri de yayılmıştır. İlk olarak askeri kamp alanlarında ortaya çıkan planlama biçimi zamanla birçok kente model teşkil etmiştir.

Roma forumlarına örnek olarak, İmparator Forumları verilebilir. (Şekil – 3.4). Bu örnek, birbirini izleyen farklı imparatorların dönemlerinde art arda yapılan eklentilerle ortaya çıktığı için tekdüze “dik açılı eksenal kurgu”dan söz edilememektedir.



Şekil – 3.3: Roma Kent Planı (M.S. 3. yüzyıl)
 (Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000)



Şekil – 3.4: Roma İmparator Forumları (M.S. 120)
 (Kaynak: Sennett, R., Ten ve Taş, Batu Uygarlığında Beden ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 2008)

Ortaçağ Meydanları

Roma İmparatorluğu'nun gücünü yitirmesi ve sınır kentlerinin ticaret yollarına yakınlıkları sayesinde güçlenmeleri ve kendilerine bağlı kale-kentler oluşturmaları; bu kale-kentlerin savunma amaçlı olarak tepelerde konumlanmaları ve duvarla çevrili olmaları, Ortaçağ kent yapısının karakteristikleridir.

Feodal düzen ve kırsal derebeylik yaşam tarzı, Ortaçağ dönemini tanımlayan öğelerdir. Dinsel mimari örnekleri manastırlar, derebeylerinin sağladıkları ekonomik katkılarla birlikte çevrelerini etkileyen ve siyasi, kültürel, tarımsal merkezlere dönüşmüştür.

Merkezi monarşik yapıların oluştuğu Ortaçağ döneminde, Avrupa örneğinde kentler yeniden yapılanmıştır. Birçok yeni oluşmuş kentten söz edilen dönemde, Haçlı seferleri ticari durumu güçlendirmiştir. Ekonomik canlılık kentlerde ticari açıdan güçlü kişi ya da zümrelerin inşa ettirdikleri katedral yapılarıyla da kendisini göstermiştir. Herkese açık olan ve tanrıya yakınlığa ve gökselliğe atıfta bulunan sivri tonozlarıyla dışa vuran katedraller aynı zamanda önemli kamusal mekanlar ve kentlerin simgeleri haline gelmiştir.

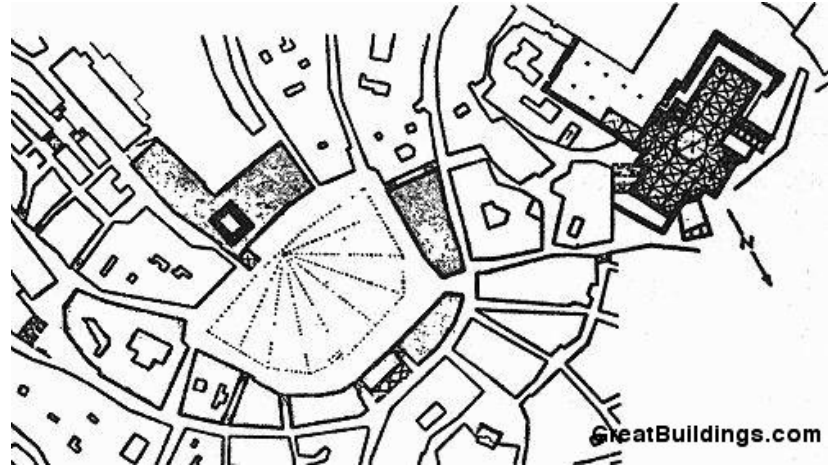
Ortaçağ'da, kent içinde sıkışık bir yapılaşmanın oluşumu ve iç mekanların yeterli konfora sahip olmaması, ortaçağ kentlisinin açık alanlara gereksinim ihtiyacını doğurmuştur (Tayşi, 2006). Kent içi yapılanmanın sıkışık olma sebebi, savunma amaçlı olarak sınırlı araziler üzerinde kent yapılanması oluşturulmasıdır. Bu noktada sıkışık kent yapılanmasının sonucu olarak Ortaçağ kentlerinde meydanlarının oluşum ve gelişimleri önem kazanmaktadır. Dar ve gölgeli kent sokaklarının bağlandıkları noktalar olan Ortaçağ meydanları aydınlık etkileriyle kullanıcıları üzerinde özel bir iz bırakmaktadır.

Kent merkezi olarak meydan, kentlilerin birincil iletişim mekanı olarak, kent yönetimi ile sosyal eylemlere hizmet etmek, dini gereksinimlere cevap vermek ve ticaret ihtiyacını karşılamak gibi üç ana işlevi bünyesinde barındırmıştır (Tayşi, 2006). Dini yapıların önünde konumlanan ve dinsel otoriteyi işaret eden dini meydanlar dışında yönetim binalarının önünde yer alan ve yönetimin otoritesini işaret eden meydanlar ve kentlerin içinde muhtelif noktalarda yer alan Pazar meydanları da Ortaçağ meydanlarına örnektir.

Ortaçağ dönemi meydanları, Ortaçağda meydanlar, insan ölçeğinde küçük mekanlardır (Şahin, 2006). Meydanın insan ölçeğinde olması, mekan algısını güçlendiren ve mekanla bütünleşmeyi pozitif yönde etkileyen bir duruma işaret etmektedir.

Ortaçağ dönemi meydanlarında tasarlanmış boşluklar değil, organik olarak oluşan ve belli bir geometriye sahip olmayan meydanlar söz konusu olmuştur. Çoğu motorlu trafiğe kapalı olan bu alanlar, genellikle dinsel bir yapının, bir kilisenin, bir katedralin önündedirler (Tümer, 2007). Kilise ve katedrallerin Ortaçağ döneminde kentlerin en önemli kamusal yapıları oldukları düşünüldüklerinde, kamusallığın dışarı taşması ve kentsel hareketliliğin bu yapıların önündeki boşluklarda ortaya çıkması anlam kazanmaktadır.

Ortaçağ meydan örnekleri içinde en önemlisi, İtalya'nın Siena kentinde yer alan Piazza del Campo'dur. (Şekil 3.5). Günümüzde kentsel yaşantının önemli bir parçası olan meydanın biçimini topografya belirlemiştir. Meydan, içinde bulunduğu yoğun kentsel dokuyu yönlendiren ve dokuyu biçimlendiren bir mekan tarifi yapmaktadır. Yarı dairesel meydanın sınırları binalarla net bir biçimde tanımlıdır ve meydan etrafında yer alan binaların kütle yoğunlukları içinde geniş bir boşluk olarak öne çıkmaktadır. Isınsal döşeme elemanı, odak noktası olan yönetim yapısını işaret ederek meydanın mekansal etkisini güçlendiren mimari unsur olmaktadır. (Resim – 3.1, 3.2). Meydanda çevreden mekansal merkezdeki yönetim yapısı olan Palazzo Pubblico'ya yönelen eğim, doğal bir amfiteyatro tarifi yapmaktadır. (Resim – 3.3). Palazzo Pubblico, anıtsal ölçeği ve kulesi ile meydanın en düşük noktasında yükselmekte ve meydanın mekansal etkisini artırmaktadır. (Resim – 3.1, 3.2).



Şekil – 3.5: Piazza del Campo
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.1: Piazza del Campo, Siena, İtalya
(Kaynak: <http://www.italian-architecture.info/SI/SI-001.htm>)



Resim – 3.2: Piazza del Campo, Siena, İtalya
(Kaynak: <http://www.italian-architecture.info/SI/SI-001.htm>)



Resim – 3.3: Piazza del Campo, Siena, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)

Rönesans Meydanları

Rönesansın ortaya çıkışında Ortaçağ dönemindeki kilise otoritesinin zayıflaması ve ticaretle birlikte zenginleşen toplumda yeni güçlü grupların ortaya çıkarak toplumu yönlendiren olgunun din dışında bir alana kayması yatmaktadır. Rönesans süreci İtalya'da doğmuştur. "İnsan" kavramının öne çıkmasıyla yerleşen düşüncede özgürleşme sonucu; evrensel formların, matematiksel düzenleri içeren ve akli ön plana çıkararak düşüncelerin yansımaları mimarlıkta da karşımıza çıkmıştır.

Ortaçağın tanrısallığı yücelten ve düşeyi vurgulayan yapı tipleri yerine yataylığı vurgulayan ve görsel açıdan algılanması net mimarlık ürünleri Rönesans döneminde ortaya çıkmıştır. Ussal mekan, ideal biçim, merkezi plan bu dönem mimarlığı için kullanılabilir nitelendirmelerdir. Gerçekliğin sayılarla ifade edilebilir oluşu ve evrenin bu kavramlar üzerinden okunabileceği düşüncesi, mimarlık ürünlerinde ve bir üst ölçekte kentlerde karşımıza çıkar. Daire ve kare formlar, idealize edilmiştir. Bu formlar, kentlerde ve yapılardaki detaylarda kullanılmıştır.

Roma dönemi mimarı Vitruvius'un "Mimarlık Üzerine On Kitap"ı bu dönem mimarlarının başucu kitabı niteliğindedir. Rönesans dönemi kent tasarım kuramcısı Alberti de Vitruvius'tan etkilenmiştir. Alberti, ideal kenti, merkezinde dinsel ya da idari merkezin bulunduğu yıldız şeklinde merkezi plan şemasına sahip mekan olarak tanımlamaktadır. Filarate'nin tasarladığı kent modeli **Sforzinda** (Şekil-3.6). ve Scamozzi'nin kenti **Palmanouva** (Resim-3.4)., ideal dairesel formu referans alan örneklerdir. Dairesel formlarda ulaşımın çözülmesi, merkezden gelen ışınal yollarla sağlanmaktadır.

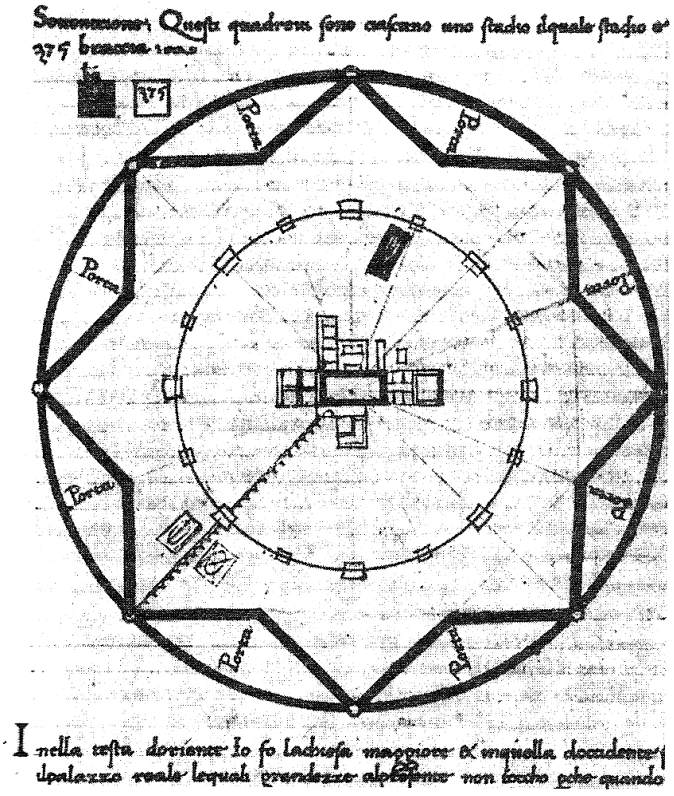
Rönesans'la birlikte yol kenarları, düz yapı hizaları ile tek bir kaçış noktasına uzanan perspektifler vermektedir (Bilgihan, 2006). Düz yapı hizalarının uygulanması ve perspektif algısı, yataylık algısını güçlendirmektedir.

Rönesans döneminde dini ve sivil önemli binalar önünde, yol kesişmelerinde oluşturulan meydanlar dönemin karakteristiklerini yansıtır (Gökgür, 2008). Rönesans döneminin kent meydanlarında; Ortaçağ'ın güçlü yapı etkisinin aksine, yatayda yayılan bütüncül bir mekansal organizasyon gözlemlenmektedir.

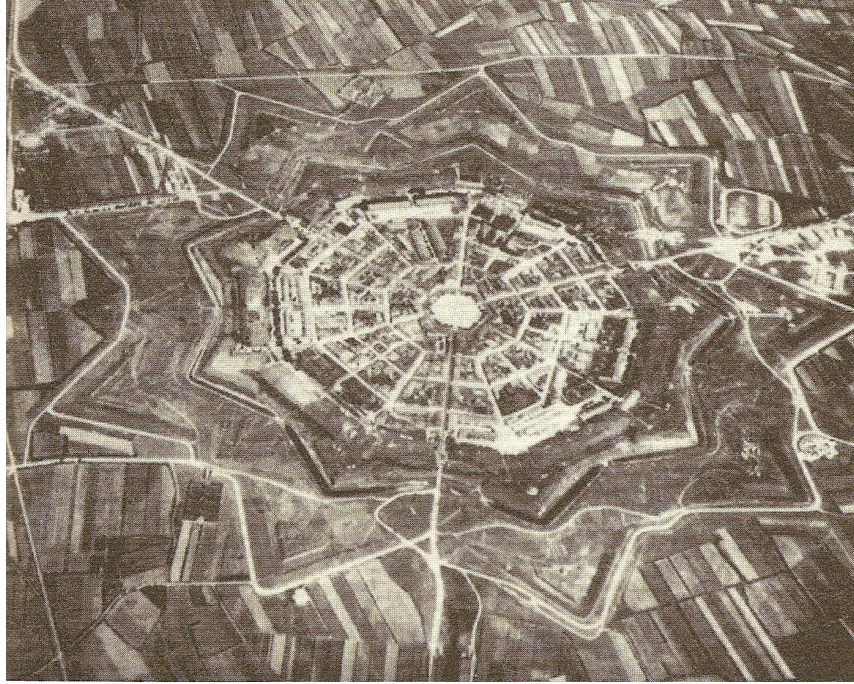
Oran sistemleri ve perspektifin kullanımı, kentsel mekan düzenlemelerinde de etkisini göstermiştir. Kent içinde, geniş ve düzgün yollar açılmış, Vistalar oluşturan yolların kesim noktasında geometrik düzene sahip meydanlar yer almıştır (Şahin, 2006). Simetri olgusu ve aks doğrultusunun baskın özellikli olduğu meydanlarda, meydan çevresindeki yapı yüzlerinde yer alan arkad ve portiko gibi öğelerden beslenen monoton cephe düzeni ve simetri olgusu, belirgin bir özelliktir. Geometrik biçimlerden de faydalanılan bu kent meydanlarında, mekanın yönlendirilişi ve kullanılan mekansal olgular ile açık ve kapalı mekanlar arasındaki ilişki sağlanmıştır.

Rönesans dönemi kent meydanları içinde en çok bilinen örnek, İtalya'nın Venedik kentinde yer alan **Piazza San Marco**'dur. Dar sokakların yer aldığı yoğun kent dokusu içinde geniş bir boşluk tanımlayan meydan, rasyonel geometrik bir forma sahiptir. (Resim 3.5). Meydan, bu yönüyle var olduğu kent dokusuyla tezatlık oluşturmaktadır. L biçiminde olan meydanın küçük parçası suyu işaret etmektedir. Mekanda odak noktası oluşturan baskın yapı, San Marco Kilisesi'dir. (Resim 3.6, 3.7).

2 mekandan oluşan meydanın çevresindeki binalar farklı zamanlarda yapılmış olmasına rağmen, binaların yükseklikleri birbirine oldukça yakın ve uyumlu tutulmuştur (Şahin, 2006). Mekandaki bu çeşitliliği bütünleştirerek dengeye oturtan unsurlar ise arkadlar ve zemin kaplamasıdır.



Şekil - 3.6: Filarate'nin ideal kenti Sforzinda'nın planı
 (Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2000)



Resim - 3.4: Palmanouva kenti, İtalya
 (Kaynak: Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2000)



Resim – 3.5: San Marco Meydanı, Venedik, İtalya
(Kaynak: Google Earth)



Resim – 3.6: San Marco Meydanı, Venedik, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.7 : San Marco Meydanı, Venedik, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.8: San Marco Meydanı, Venedik, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)

Barok Meydanlar

Antikitenin mimari yorumu sonucu ortaya çıkan Rönesans dönemindeki rasyonalist mekan organizasyonu; Maniyerizm adı verilen dönemle birlikte deforme olmaya başlamıştır. Barok akımı bu dönüşümün eseri olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Formal ve algısal netliğin söz konusu olduğu Rönesans dönemine karşın; Barok dönemi için belirsizlik ve karmaşa sözcükleri betimleyici olmaktadır. Yüzey üzerine vurgu yapan düzlemsel formların yerine artık plastikliğe ve mekansal derinliğe vurgu yapan formlar kullanılıyordu (Roth, 1993). Bu özellik bezeme olgusunu öne çıkarmakta, aklın kavrayışı yerine taşkın coşku duygusuna işaret etmektedir.

Barok şehir planlamasının en belirgin özelliklerinden biri şehir strüktüründe aksiyel yolların oluşturulmasıdır (Tayşi, 2006). Oluşturulan akslar, baskın otorite figürleriyle bütünleşerek ve görkemli mimari ürünler inşa edilerek otorite figürüne hizmet etmiştir. Barok kamusal alanı, bu yönü ile kamusalılığı herkese değil seçkin kişilere dönük hale getirmektedir. Rönesans meydanlarından farklı olarak Barok meydanları daha açık forma sahip mekanlar olarak biçimlenmiştir.

Barok meydanları; ulaşım akslarının kesişmelerinde, dini ve sivil anıtsal yapıların önünde ve onun parçası şeklinde, yeniden tasarlanan meydanlar şeklinde ve mevcut meydanlara eklenen “Barok eklentilerle” oluşturulmuştur. Farklı form olarak elipsin kullanılması ve su ögesinin daha etkin biçimde kullanımı bu dönem meydanlarının özellikleri arasındadır.

Barok dönem mimari ürün ortamında zengin meydan örnekleri ortaya çıkmıştır. Bu örnekler içinde Piazza San Pietro, Piazza del Campidoglio, Piazza Navona ve Piazza di Spagna incelenecektir.

Roma'da Vatikan şehrinde yer alan **Piazza San Pietro**, 17. yüzyılda heykeltıraş ve mimar Bernini tarafından tasarlanmıştır. Kıvrılan kolonadlarla tanımlı olan ve merkezinde dikili taşın bulunduğu meydan, esasen Vatikan Sarayı önünde konumlanmış bir avludur. (Şekil – 3.7, 3.8). Meydan, amaç ve strüktürel olarak oldukça net bir mekandır.

Elips formundaki meydanın formunu ortaya koyan öge, kolon sıralarıdır. Kolon sıralarının oluşturulmasındaki amaç Katoliklerin ruhani lideri Papanın halkı selamlayışının çok sayıda kişi tarafından görülebilmesidir. Kolonlar, farklı noktalardan meydana girilmesine izin vermiş ve güçlü bir merkezin oluşmasını sağlamıştır (Şahin, 2006). Meydanın geometrik merkezinde yer alan dikilitaşa ve merkezle çevreyi bütünleştiren zemin kaplamasıyla birlikte mekansal açıdan etkileyici bir meydan tasarımı ortaya çıkmıştır. (Resim – 3.9-3.10).

Roma'da yer alan **Piazza del Campidoglio**'nun tasarımına, 16. yüzyılda Michelangelo tarafından başlanılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun kurulduğu kentteki yedi tepeden biri olan Capitoline tepesi üzerinde yer alan meydan, antik Roma dönemine ait mevcut iki yapının korunarak yeni bir form verilmesi ve yeni bir binanın inşası ile oluşmuştur. (Şekil – 3.9, 3.10).

Küçük ölçekte tasarlanmış Piazza del Campidoglio, kendini çevreleyen üç bina ile tanımlanmaktadır. Ana aks üzerinde yer alan ve meydanı tanımlayan yapı yönetim işlevindeki Palazzo del Senatore binasıdır. Bu binanın karşı yönünde ise Roma manzarası yer almaktadır. Meydanın merkezinde Marcus Aurelius heykeli yer almaktadır. (Resim – 3.11).

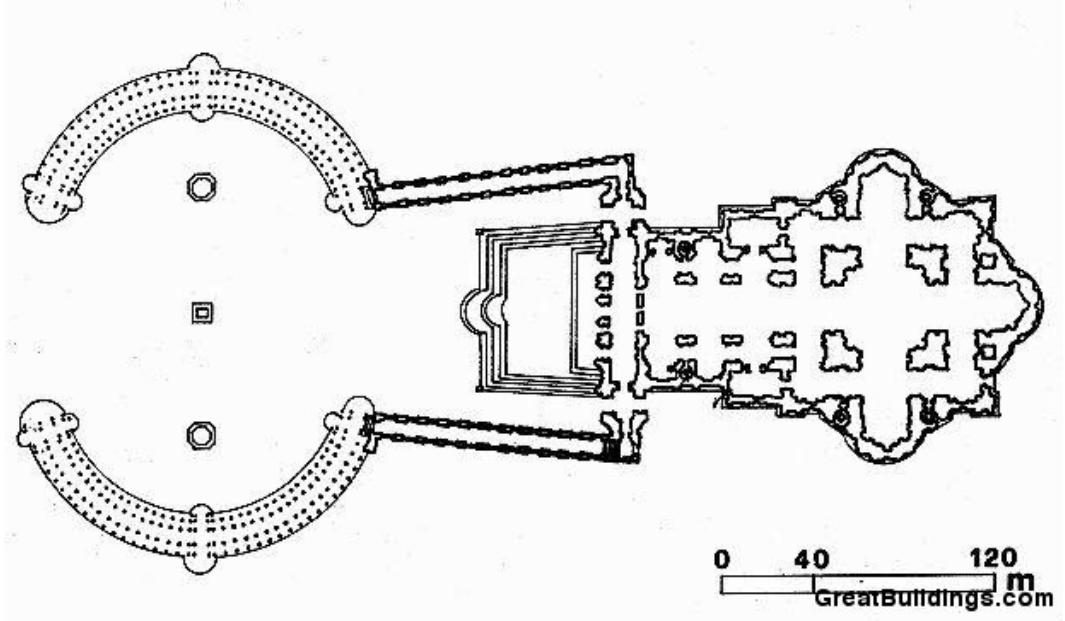
Capitol tepesinde yer alan bu meydana varışı sağlayan, meydanın alt kenarına bağlanan merdivenler tasarıma ayrı bir güç katmaktadır (Aslan, 2006). Meydana gelen kişiler ilk olarak merdivenin bitiş noktasında iki yanda yer alan heykellerle karşılaşmaktadır. (Resim – 3.12). Meydan, döşeme kaplamasının eliptik formu, kentten ulaşımı sağlayan basamaklarla bütünleşmesi, zemin dokusunun yıldız formu ve merkezde yer alan heykelle birlikte bir bütünlük ve dengenin hakim olduğu bir mekan izlenimi yaratmaktadır. (Resim – 3.13).

Roma kentinde bulunan **Piazza Navona**, uzun dikdörtgen forma sahip bir meydandır. Meydan, formunu üzerinde inşa edildiği antik stadyumdan almıştır. Meydanın binalarla net biçimde sınırlandırılması kapalı mekan etkisini güçlendirmektedir. Kenarları arasında 1/5'lik oran bulunan meydanda uzun eksen boyunca 3 adet çeşme yer almaktadır. (Şekil – 3.11).

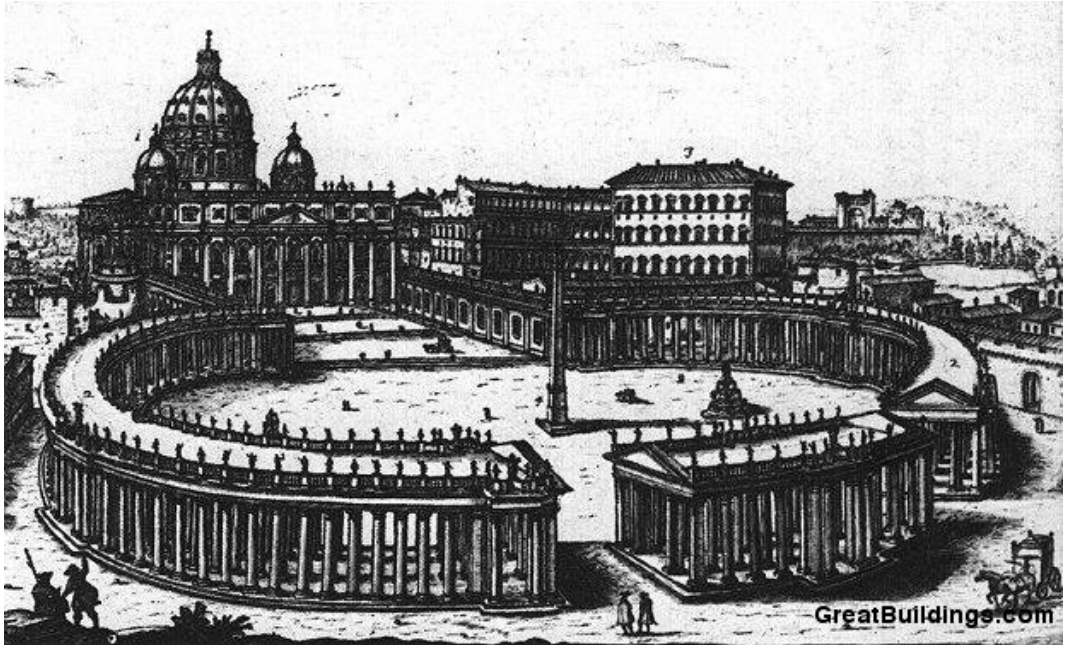
Navona Meydanı'nda bulunan Bernini'nin eseri olan çeşmeler meydanın biçimini ve ritmini tanımlamaktadır (Gençtürk, 2006). Yapılarla net biçimde sınırlı kapalı mekandaki dinamizm heykel ve suyun bir aradaki etkisiyle sağlanmıştır. (Resim – 3.14). Ayrıca meydan tanımladığı geniş açıklıkla insanların dikkatini çekerek kentteki yoğunluğu kendi içine çekmiş, var olan mekansal unsurları ile de geçip gidilen bir mekan olmaktan çıkarak insanların birebir deneyimlendikleri bir mekan olmuştur.

Roma kentinde yer alan bir diğer önemli meydan, **Piazza Spagna**'dir. Piazza di Spagna, 15. yüzyılın sonunda inşa edilmiş bir Fransız kilisesi olan Trinita dei Monti'nin alt kısmında konumlanmış olan uzun, üçgensel formdaki mekandır. 18. yüzyılda yapılan proje ile inşa edilen İspanyol merdivenleri adı verilen merdivenler ile kilise ve meydanın bağlantısı sağlanmıştır. 137 basamaktan oluşan anıtsal merdivenler kent içinde önemli bir buluşma noktası tanımlamaktadır. (Resim – 3.15). Merdivenler, plan düzleminde bakıldığında, simetrik amorf bir forma sahip oldukları görülmektedir. (Şekil – 3.12).

Piazza di Spagna, en baskın ögesi olan merdiven tasarımı ile önemli bir meydandır. Meydandaki merdiven tasarımı, topografyaya uygunluğu ve mekanlar arasındaki bağlantıyı sağlamadaki başarısı nedeniyle önemli bir mimari üründür. Meydanın adlandırılışında İspanyol Merdivenleri ifadesinin kullanılma sebebi mimari bir ögenin mekanda başarılı bir şekilde kullanılmasından dolayı olmalıdır. Merdivenler, arkasında yer alan üst kotta yer alan kilise yapısı ile birlikte önemli bir perspektif sunmaktadır. (Şekil – 3.13).



Şekil – 3.7: Piazza San Pietro Planı
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Şekil – 3.8 : Piazza San Pietro
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.9 : Piazza San Pietro
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.10: San Pietro Meydanı'nın kent dokusu ile ilişkisi
(Kaynak: Google Earth)



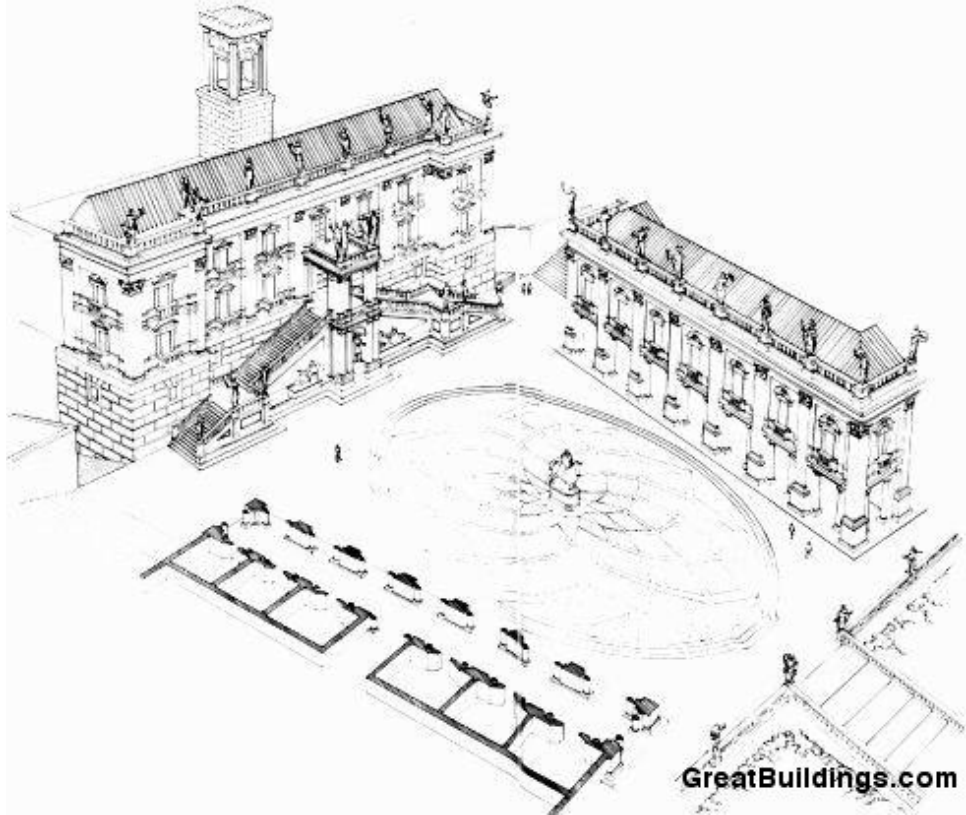
Resim – 3.11: Piazza del Campidoglio Roma, İtalya
(Kaynak: Google Earth)



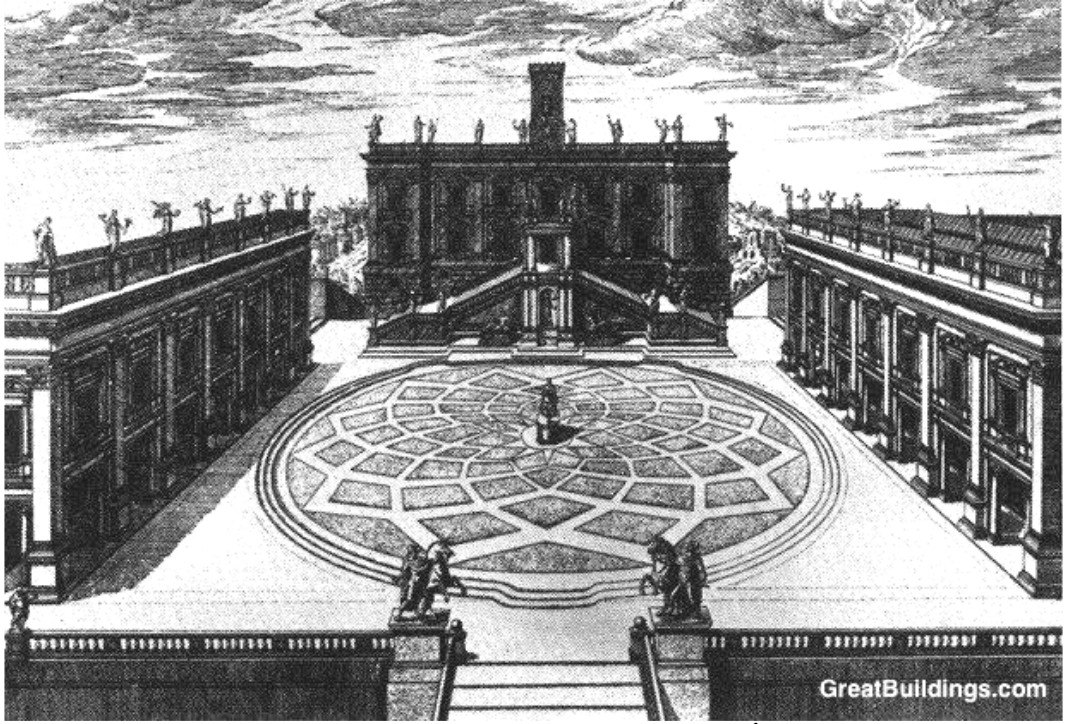
Resim – 3.12: Piazza del Campidoglio Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



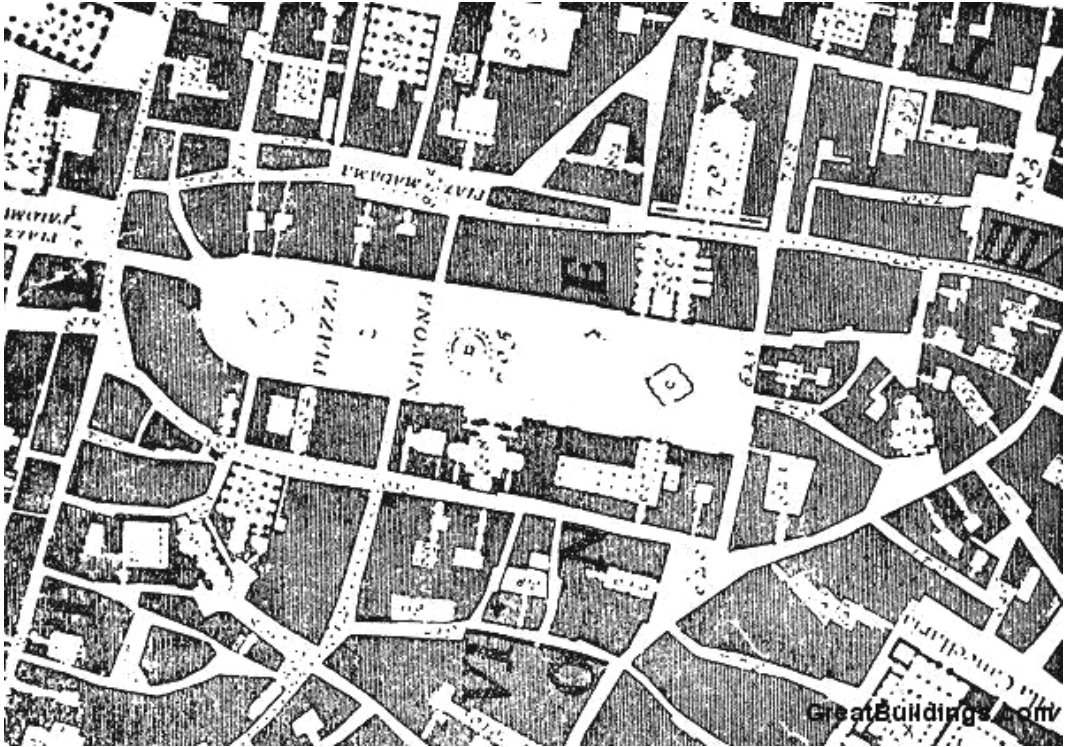
Resim – 3.13: Piazza del Campidoglio Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Şekil – 3.9: Piazza del Campidoglio Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Şekil – 3.10: Piazza del Campidoglio Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



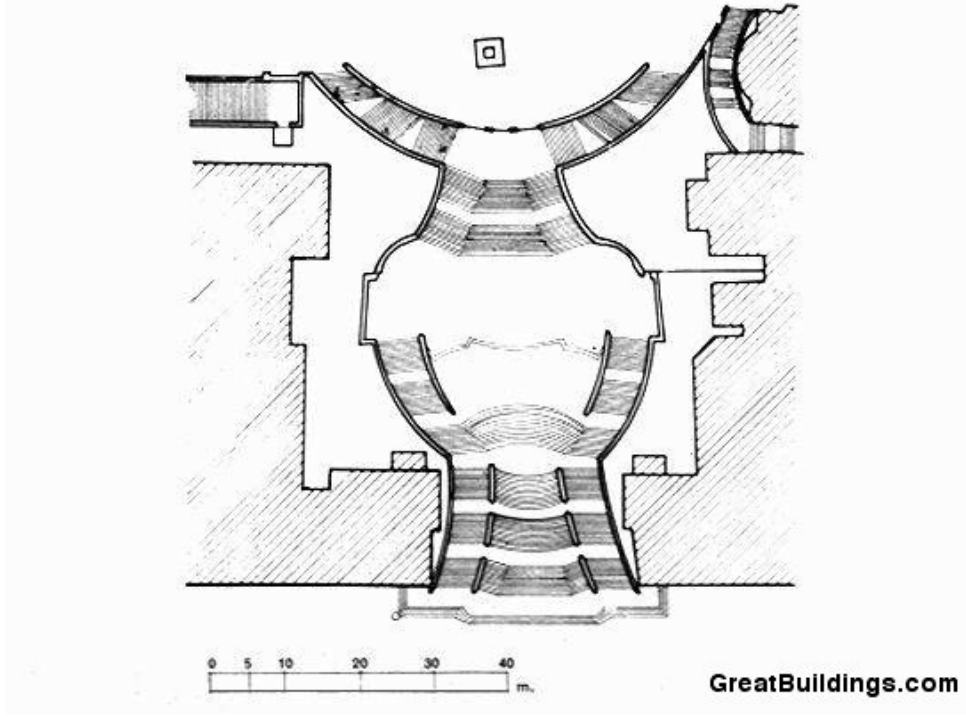
Şekil – 3.11: Piazza Navona, Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.14: Piazza Navona, Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Resim – 3.15: Piazza di Spagna, Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Şekil – 3.12: Piazza di Spagna, Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)



Şekil – 3.13: Piazza di Spagna, Roma, İtalya
(Kaynak: www.greatbuildings.com)

Aydınlanma Dönemi Ve Endüstri Devrimi Sonrası Meydanlar

Bilimsel gelişmeler, aklın öne çıkışıyla birlikte din olgusunun Batı uygarlığını yönlendiren ağırlığı azalmıştır. Bilimsel ve teknik gelişmelerin sürecinin meyvesi olan Endüstri Devrimi, kentleri de dönemin doğrultusunda dönüştürmüştür. Endüstri tesislerinin kentlerde ve yakın çevresinde oluşturulması, endüstri tesislerinin işgücüne gereksinim duymaları kentlere yönelik nüfus akışını doğurmuştur.

Toplumsal yapıyla birlikte kentsel yapının da dönüşüm geçirdiği bu dönem için meydanların temsil ettikleri kamusal farklı bir boyuta taşınmıştır. Kamusal alan kavramı kentlerde oluşan insan çeşitliğinin oluşturduğu alan anlamına gelmeye başlamıştır.

Meydanlar, bu dönemde kent içi ulaşım sisteminin bir parçası haline almaya başlamıştır (Şahin, 2006). Sanayi kentlerinin göç alarak kalabalıklaşmaları ve kent içinde yeni ulaşım sistemlerinin ortaya çıkmaları sonucu doğan karmaşık kent yapısı içinde kent meydan ve sokaklarında oluşan karmaşa sonucu meydanlar kentiçi ulaşım sistemlerinin düğüm noktaları haline almıştır.

Endüstri tesislerinde duyulan işgücü ihtiyacının sonucunda kentlere dönük nüfus akışının gerçekleşmesi sonrası, toplumsal yapı dönüşüme uğrayarak yeni sosyal sınıflar ortaya çıkmıştır. Dönüşen toplumsal yapının sonucu olarak burjuva olarak adlandırılan işçi sınıfı ortaya çıkmış, Barok'un seçkinci tavrının tersine kentlerde orta sınıfın ağırlığı artmıştır (Tayşi, 2006). Barok döneminin karakteristik unsuru olan anıtsal mimarlık ürünleri ve bunlarla bütünleşen caddelerin aksine, yeni oluşan toplumsal sınıfın gereksinimleri doğrultusunda dönüşen bir kent yapılanması ortaya çıkmıştır.

Sanayi kentlerinin karmaşıklık durumu, sağlık koşullarının yetersiz oluşu, bulaşıcı hastalıkların artması, kalabalık kentlerin yönetiminin zorlaşması kentsel anlamda yeni düzenlemeleri gerektirmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlisi kentlere yapılan geniş yollardır. Bunun yanı sıra kanalizasyon, havalandırma ve yangın güvenliği açısından tedbirler alınmıştır. Kentlerde geniş bulvarların açılması da önemlidir. Bulvarların oluşturulma gerekçesi, isyan durumunda müdahalenin sağlanabilmesidir.

Aydınlanma Dönemi sonrası oluşan kent meydanları içinde en önemli örnek olarak Paris kentindeki **Concorde Meydanı** önemli bir örnektir.

1748'de Patte tarafından hazırlanan planla, mevcut meydanlar ile geniş, dikdörtgen planlı, bir anlamda sarayların avluları olacak şekilde tasarlanmış yeni meydanlara yer verilmiştir. 1770 yılında bitirilen Concorde Meydanı bu planın sonucudur (Tayşi, 2006). Meydan, kentteki Seine nehrinin kuzey kıyısı boyunca uzanmaktadır. Meydanın batısında Champs Elysees Bulvarı, doğusunda ise Tuileres Bahçeleri yer almaktadır. (Resim – 3.16).

Concorde Meydanı, ulaşım rotalarına kentsel bir tören merkezi olarak hizmet etmekte, monarşi, kilise ve devlet arasındaki yönetim formlarını dengeleyen ilgi merkezi olmaktadır (Gençtürk, 2006). 1792'deki Fransız Devrimi sırasında Devrim Meydanı olarak anılmaya başlanılan meydan, merkezine yerleştirilmiş giyotinle çok sayıda kişinin idamına sahne olmuştur. Meydan 19. yüzyılda ise meydan Concorde Meydanı olarak anılmaya başlanmıştır.

Concorde Meydanı, sekizgen formlu olarak tasarlanmıştır. Sekizgenin her köşesinde bir Fransız şehrini simgeleyen bir heykel bulunmaktadır. 19. yüzyılda meydana iki adet çeşme ilave edilmiştir. Meydanın merkezinde ise obelisk yer almaktadır. Concorde Meydanı, mimari bezeme unsurları olan heykeller ve çeşmeler, merkezinde yer alan dev ölçekteki anıt ile, kentin önemli bir aksı üzerinde yer alması, kent içi sahip olduğu perspektif ve kent dokusunun en önemli doğal ögesi olan nehrin kıyısında yer alışı ile önemli bir kentsel mekandır. Sahne olduğu tarihi olaylar ve mekanı olduğu eylemler ile kentin kimliğini taşıyan bir meydandır.



Resim – 3.16: Concorde Meydanı, Paris, Fransa (2007)
(Kaynak: Google Earth)



Resim – 3.17: Concorde Meydanı, Paris, Fransa
(Kaynak: www.corbis.com)

3.3.2. Doğu Uygarlığında Kent Yapısı Ve Meydanları

İslam dünyasındaki sosyal yapı, sınıfsal farkların bulunmadığı bir yapılanmaya sahiptir. Arap İslam kentleri, tarihsel altyapısında yer alan dairesel şehir yapısı ve ordugah sistemlerinin birleştiği bir yapıdır. Kentler; çarşı, medrese ve evlerin belli bir plan dahilinde yerleştikleri bir düzenlemeye sahiptir.

İslam kentlerinde, İslamiyetin temel kaidelerinin kentleri biçimlendirdikleri görülmektedir. Namaz ibadeti biçimlendirici kuralların başında gelmektedir. Görülüyor ki, namaz bir bütün olarak yerleşik hayat tarzını gerektiren ve insanı ona bağımlı hale getirmekle kalmayıp onu oluşturan cemaat için bir mekan ve bu mekanın çevre unsurlarını da (Hamam, çeşme, çarşı vb.) şekillendirmektedir (Gül, 2001). İslam kentlerinde, kent merkezi veya mahalle merkezinin olmazsa olmaz en önemli ögesi, camilerdir. Günde beş vakit namazın farz olması, ve toplu olarak kılınmasının teşvik edilmesi, caminin gündelik yaşamdaki önemli oluşunu açıklamaktadır.

Gündelik yaşamın en önemli parçası olan camilere kolay ulaşmak için, bu yapılar kentin üretim ve ticaret mekanları yakınında konumlandırılmıştır. Tüm bunların yanında camiler, sosyal yaşamı da biçimlendirmiştir. Cami ve çevresi, namaz kılmak için toplanan kişilerin güncel meseleleri konuştukları bir mekan olmuştur. Ezan saatlerinin bildirilmesi ve zaman ölçümlerinin yapılması için minareler ve gözlemevleri inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra temizlik kavramının önemli olması nedeniyle kent ve mahalle ölçeğinde hamamlar, çeşmeler, şadırvanlar inşa edilmiştir.

Merkezde cami ve bedestenin bulunduğu Anadolu Türk – İslam şehirlerinde; bu kent çekirdeğinin etrafında zanaat ve ticaret işlevlerine ait çarşılar yer almaktadır. Her sokak ya da bölüm, farklı bir işleve ayrılmıştır. Hayvanpazarı, Atpazarı, Kağnıpazarı gibi yerler şehrin dış kesimine, varsa limana yakındır (Yücel, 1988). Konut bölgesi iş bölgesinin bitişiinde yer almakta, konut alanlarında sosyal tabakalara göre ayrışma bulunmamakta, etnik ve dini olarak farklılaşma yer almaktadır.

Anadolu'ya Türklerin yerleşmeleri sürecinde, ilk olarak yeni uygarlığın mevcut kentlere eklenmesi ve mevcut yapı fonksiyonlarının dönüştürülmesi söz konusu olmuştur. Daha sonra yeni ve özgün mimari eserlerin inşa edilmeleri sürecine girilmiştir.

Pek çok Osmanlı şehri, orada doğmuş, köken olarak oralı ya da bölgede uzun süreli hizmet görmüş bir üst düzey devlet görevlisinin yaptırdığı imaret etrafında biçimlenmiştir (Karpat, 2008). İmaretlar, şehir merkezinin taşıdığı fonksiyonları barındıran ve yeni yerleşim alanlarını belirleyen mekanlardır.

Toplumsal, ekonomik, kültürel ilişkilerin köy ve kırsal yerleşim birimlerine göre daha karmaşık ve yoğun olan kent yaşamı Osmanlı'da aile masumiyeti ve mahremiyeti çerçevesinde gelişen bir mimari karakter ortaya koyar (Doğan, 2002). Bu durum, kent mimarisinin temel unsurlarından birini konutların oluşturduğunu göstermektedir. Osmanlılarla birlikte konut alanlarının külliye etrafında şekillendikleri ve birden fazla merkezli, iskan doğrultusunu külliye etrafında biçimlendirdikleri kent yapısı yerleşmiştir. Farklı fonksiyonları barındıran külliye, padişah ve vakıflar tarafından inşa ettirilmiştir. Sosyal yardım, eğitim ve kültür hizmetlerini de karşılayan vakıflar Osmanlı kent yapısının inşasındaki en önemli paya sahip olan yapılanmalardır.

İslamiyetin kent yapılanmasına yansıyan kurallarından bir diğeri olan zekat ve yardımlaşma, toplumsal yaşantının ve toplumsal bütünleşmenin önemli bir parçasıdır. Ayrıca bu inanç üzerine bina olan vakıf sistemi ve kurumlaşması İslam şehirlerinin en önemli hususiyetini teşkil etmektedir (Gül, 2001). Vakıflar, İslam kentlerinde cami, medrese, hastane, aşevi gibi fonksiyonel yapıları toplu şekilde barındıran kompleks olan külliye ile ticaret işlevini içeren bedestenlerin, ticaret ve konaklama mekanları olan hanların ve bu yapıların bakımı ile ilgili yapıların inşa ve korunmasını gerçekleştiren toplumsal yapılanmalardır.

Vakıfların kentlerin imarında üstlendikleri rol önemlidir. Klasik Osmanlı kent yapısını şekillendiren vakıf eserleri, kentlerin çekirdeğini oluşturmuş ve ortaya dinsel ve sosyal fonksiyonları barındıran önemli yapı toplulukları çıkmıştır. Bu oluşum içinde farklı üretim dallarına ve ticarete dönük sokaklar oluşmuş, bu durum yeni konut alanlarının oluşumunu tetiklemiştir.

Osmanlı kentlerinde konut dokusu ticari, dini, eğitsel, idari fonksiyonları taşıyan merkezin etrafında şekillenmiştir. Etnik özelliklere ve dini farklılıklara göre konutların bir araya gelmesi ile oluşan mahalle dokusu içinde, küçük ölçekli dini yapılar da yer almıştır (Şahin, 2006).

Mahalle içerisinde yol çizgilerinin kırılması ya da birbirinden uzaklaşması sonucu ortaya çıkan nispeten geniş alan, mahalle meydanı olarak işlev kazanmıştır (Bilgihan, 2006). Organik olarak gelişen kent dokusu içindeki mahalle dokusunun meydanları, plansız olarak ortaya çıkmıştır. Bu mekanlar, günlük yaşantıya ait faaliyetlerin gerçekleştiği buluşma mekanlarıdır. Mahalle meydanları, çevresinde yer alan cami, kahvehane, çeşme ya da ağaçlara göre kimlik kazanırken, yakın çevrelerinde ticaret işlevini barındıran dükkanlar da yer almaktadır. Osmanlı kentlerinin çarşıları ve merkezlerindeki meydanlar ise ticaret yapıları, dini yapılar ve kültürel yapılar içinde şekillenmektedir.

Kentlerin sokak dokusu belli bir geometrik biçim ile şekillenmemiş, organik bir yapıya sahiptir. Geniş sokaklar, dar sokaklar ve en uç kılcal noktaları oluşturan çıkmaz sokaklar bu dokunun unsurlarıdır. Çıkmaz sokak kavramı, İslamiyetin mahremiyet kavramıyla örtüşen, kadınların gündelik hayatlarını geçirdikleri, konut mekanının dışına taşıdığı bir mimari duruma işaret etmektedir.

Osmanlı'da kadınların sosyal hayata katılmaları ve kamusal mekanları kullanmaları oldukça kısıtlı yollarla olur (Bilgihan, 2006). Hamamlar, mesire yerleri, komşuluk ilişkileri ve bazı yerlerde bulunan kadınlara ait Pazar yerleri kadınların sosyal hayata dahil olabildikleri mekanlardır.

Osmanlı Devleti'nde duraklama ve gerileme dönemi ile birlikte ortaya çıkan reform dönemi, toplumsal ve kentsel yaşantıyı etkileyen dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Batılılaşma hareketleriyle birlikte, Osmanlı'da da batılı anlamda kent meydanlarının oluşturulmasına başlanmıştır (Bilgihan, 2006). 19. yüzyılda, geleneksel kent dokusu içinde modernitenin getirdiği birçok mekansal program ve bina tipi ortaya çıkmıştır. Geniş cadde ve bulvarlar, modern ulaşım sistemleri kentlerdeki dönüşümlerden bazılarıdır. Hükümet konağı, kışla binası, posta ve telgrafhaneler, demiryolu istasyonları, hapishaneler, modern eğitim kurumları gibi yapılar kentlerde görülmeye başlamıştır.

Mimari nitelikleri ve kent içindeki konumlanmaları ile klasik dönem Osmanlı kent yapılarından farklılaşan yeni fonksiyonlar, eski kent dokusu içinde ya da tanımlanan yen bir alanda inşa edilmiştir. Toplumsal yapının da dönüşmeye uğradığı Osmanlı Devleti'nde yenileşme döneminde ortaya çıkan meydanlar, kentlerde oluşan yeni yönetim yapılarının oluşturduğu doku içinde kentteki yerini almıştır.

Osmanlı uygarlığındaki 18. yüzyıl ve sonrasındaki reformlarla gerçekleşen kentsel dönüşüm süreci ve kent meydanları ayrıntılı olarak **“Osmanlı Modernleşmesi ve Osmanlı Kent Dokusunun Gelişimi”** bölümünde ele alınacaktır.

3.4. Meydan Kavramına İlişkin Değerlendirme

Kent kurgusunu oluşturan unsurlar ve kent yaşantısındaki baskın unsurlar açısından bakıldığında, İslam kentlerindeki kent yapısı ve meydan kavramının Batı uygarlığındaki kent yapısı ve meydan kavramından farklı yapıda olduğu görülmektedir.

İslam kentlerinde cuma camileri, kentlerin üretim ve ticaret alanlarına yakın konumlanmışlardır. Kentsel açıklıkların kentlerin ticaret ve üretim çekirdeğinin bulunduğu konumdaki büyük camilerin, mahalle ölçeğindeki açıklıkların ise mahalle camilerinin yakınında bulunmaları; camilerin İslam kentlerinin kamusallığını biçimlendiren ana unsur oluşunu ortaya koymaktadır. Cami ve külliye'nin dış ve iç avlusu kentsel ortak kullanım için açık mekanı oluşturur (Gökgür, 2008). Bu açık mekanlar İslam kentlerinin toplumsal yaşantısındaki buluşma mekanlarıdır.

Yerasimos (1996), İslam kenti ile Batı kenti arasındaki karşıtlığın, Roma hukuku ve İslam hukuku ile yönetilen kentlerin karşıtlıklarından kaynaklandığını, İslam kentinde kamu alanından bahsedilemeyeceğini savunmaktadır.⁽¹⁾ Ortak kullanıma dönük alanların, Roma hukukunda yer aldığı biçimde kamu yararı yükümlülükleri uygulanmadığı için kamu alanı olamayacağından söz eder. İslam kentlerindeki mekansal yapıda iktidarın bulunmadığını, iktidarın kent dışındaki kaleye sığındığını; bu kentlerdeki meydanın batılı anlamda buluşma yeri olmaktan ziyade “imparatorluk muhafız alayının manevra sahası” olduğunu söylemektedir. Bu doğrultuda; kentlerdeki mahalle dokusunun yapılanmasında ortaya çıkan karakteristik unsurların kamusal ile bireysel alan çizgisinin belirsiz ve iç içe geçmiş olmasının İslam kentinde kamusal alandan söz edilememesine sebep olması yorumu yapılabilir. Örneğin mahalle dokusunda yer alan çıkmaz sokak kavramı, özel yaşam alanının kamusal alana sızması olmakta, dolayısıyla kamusal ile bireysel olan objektif olarak ayırt edilememektedir.

(1) Yerasimos, S., Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Tarih Vakfı, İstanbul, 1-18, 1996.

Batı kültürü adı altında incelenen ve ilk örnekleri Yunan ve Roma dönemlerine temellenen meydan kavramında önceden planlı, örgütlü, kent merkezinde konumlanmış olan, belli biçimsel formlarda şekillenebilen; toplumsal, siyasal ve ekonomik merkezler olan meydanlardan söz edilmektedir.

Geleneksel Türk kentinin meydanları, İslam doğrultusunda biçimlenen yaşantının kent ölçeğindeki yansıması, toplumsallaşmanın caminin günlük yaşamdaki yeri üzerinden şekillendiği meydanlardır. Bu meydanlar, toplumun işlevsel gereksinimine göre biçimlenen, Batıdaki örneklerde olduğu gibi yapılarla kesin biçimde sınırlandırılmamış mekanlardır. Bu meydanların ortak ögesi; mahalle ve kent ölçeğinde, camidir. Semt ölçeğindeki meydan örnekleri için önceden planlanma söz konusu değildir. Camilerin çevresinde yapılmış külliye kompleksleri sosyal yaşantının gerçekleştiği mekanlardır. Külliyeler, semt ölçeğinde oluşan meydanlara göre biçimsel olarak daha dengeli ve düzenli mekanlardır.

19. yüzyılda batılılaşma hareketleri sonucu kentlerde ortaya çıkan meydanlar, devletin modernite projesinin halka sunumu olan kamu yapıları kompleksi şeklinde ortaya çıkmıştır. Yeni ve anıtsal ölçekteki binalarla birlikte tasarlanan geniş kentsel boşluklar, geniş yollar bu dönem Osmanlı kentini batılı formlara yaklaştıran unsurlardır. Bu nedenle Osmanlı Devleti için 19 ve 20. yüzyıllarda farklılaşan bir kent dokusu ve bu doku içinde yer alan yeni bir meydan kavramı söz konusu olmaktadır.

3.5. Kastamonu Kenti Meydanlarının Tanımlanması

Kastamonu kenti, kale çevresinde biçimlenen ilk kent yapılanmasının hakim tepeler üzerinde inşa edilen külliyelerle birlikte farklı odakların ortaya çıkarak genişlediği, var olan coğrafyanın kullanıldığı organik bir kent dokusuna sahiptir. Beylikler dönemiyle başlayan Anadolu Türk kenti yapılanmasının tipik örneği Kastamonu kentinde de görülmektedir.

Kent merkezinde; Kastamonu Çayı'nın batı yakasında yer alan Nasrullah Camisi ve bu cami etrafında farklı dönemlerde inşa edilmiş hamam, han, bedesten, medrese gibi klasik dönem kentlerinin tipik unsurlarını oluşturan fonksiyonlardaki yapılar yer almaktadır. Kentin en büyük camisi olan Nasrullah Camisi ve yakınında yer alan ticarete dönük yapılarla oluşan klasik dönem kompleksi, geleneksel Türk kenti meydanına örnek teşkil etmektedir. Bu alan, Cumhuriyet döneminde 1960'lı yıllarda düzenlemeye tabi tutularak bazı yapılar yıkılmıştır. (Şekil-3.14).

Kent merkezinde; Kastamonu Çayı'nın doğu yakasında bulunan, güneybatısında Saat Kulesi'nin konumlandığı tepe olan Sarayüstü tepesinin yer aldığı, 19. yüzyıl sonunda inşa edilmiş resmi dairelerin yer aldığı alan ise Cumhuriyet Meydanı'dır. Meydanın esas çekirdeği, 19. yüzyılda, geleneksel kent dokusu içinde modernitenin getirdiği yapı tiplerinin oluşturdukları kompleks içerisinde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde 1940'lı yıllarda meydan düzenlemesine tabi tutulmuş ve alanda yer alan bazı yapılar yıkılarak bugünkü biçimini almıştır. (Şekil-3.15).

Cumhuriyet ve Nasrullah Meydanları, kent dokusu içinde, birbirine yakın konumlarda yer almakta ve bir aks tanımlayacak biçimde konumlanmaktadır. Nasrullah Meydanı Kastamonu Çayı'nın batı yakasında, Cumhuriyet Meydanı ise Kastamonu Çayı'nın doğu yakasında yer almaktadır. (Şekil 3.16). Yakın konumda yer alan iki meydanın mekansal ilişkileri, meydanları ayıran doğal ayırıcı olan Kastamonu Çayı'nın batı kıyısındaki yüksek yapı adası nedeni ile, kent dokusu içinde okunamamaktadır. (Şekil 3.17).

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı kentiçi konumu, topografik yapısı, su ögesi ile ilişkileri, sunduğu kentiçi mekansal perspektifler, kent dokusu ile ilişkileri kapsamında incelendiğinde, tarihsel süreçte Batı uygarlığında yer alan bazı meydan örnekleri ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

Ortaçağ meydanlarından İtalya'nın Siena kentinde yer alan **Piazza del Campo**, biçimi topografya tarafından belirlenen, içinde yer aldığı yoğun kentsel doku içinde geniş bir boşluk tanımlayan bir meydandır. Mekanda yönetim yapısına yönelen eğimin tanımladığı doğal amfi tiyatro formu, anıtsal ölçeği ve kulesi ile hakim yapının meydanın her noktasından görülmesini sağlamaktadır.

Venedik'te bulunan Rönesans meydanı **Piazza San Marco**, dar sokakların yer aldığı yoğun kent dokusu içinde geniş bir boşluk tanımlayan ve rasyonel geometrik bir forma sahip bir mekandır. Meydanda odak noktası oluşturan baskın yapı, San Marco Kilisesi'dir. Meydanda yer alan farklı dönemlerde inşa edilen binalar boyutsal açıdan dengeli ve uyumludur.

Barok meydan örneği olan Roma'da Vatikan şehrinde yer alan **Piazza San Pietro**, kıvrılan kolonadlarla tanımlı olan ve merkezinde dikili taşın bulunduğu, Vatikan Sarayının avlusu fonksiyonuna sahip bir meydandır. Törenselle fonksiyona sahip mekanda merkezin etkisinin güçlendirilmesi ve çevreden görülebilmesi amaçlanmıştır.

Roma'da yer alan **Piazza del Campidoglio**, boşluğu çevreleyen üç bina ile tanımlanmaktadır. Ana aks üzerinde yer alan yapı yönetim işlevindedir. Karşı yönündeki kent manzarası ve merkezde yer alan heykelle birlikte meydana kentten ulaşımı sağlayan merdivenlerle birlikte bütünlük ve denge halindeki bir mekandır.

Roma kentinde bulunan **Piazza Navona**, antik bir yapı üzerine inşa edilmiş, uzun dikdörtgen forma sahip, binalarla net biçimde sınırlandırılmış kapalı bir meydandır. Mekandaki dinamizm heykel ve suyun bir aradaki etkisiyle sağlanmıştır.

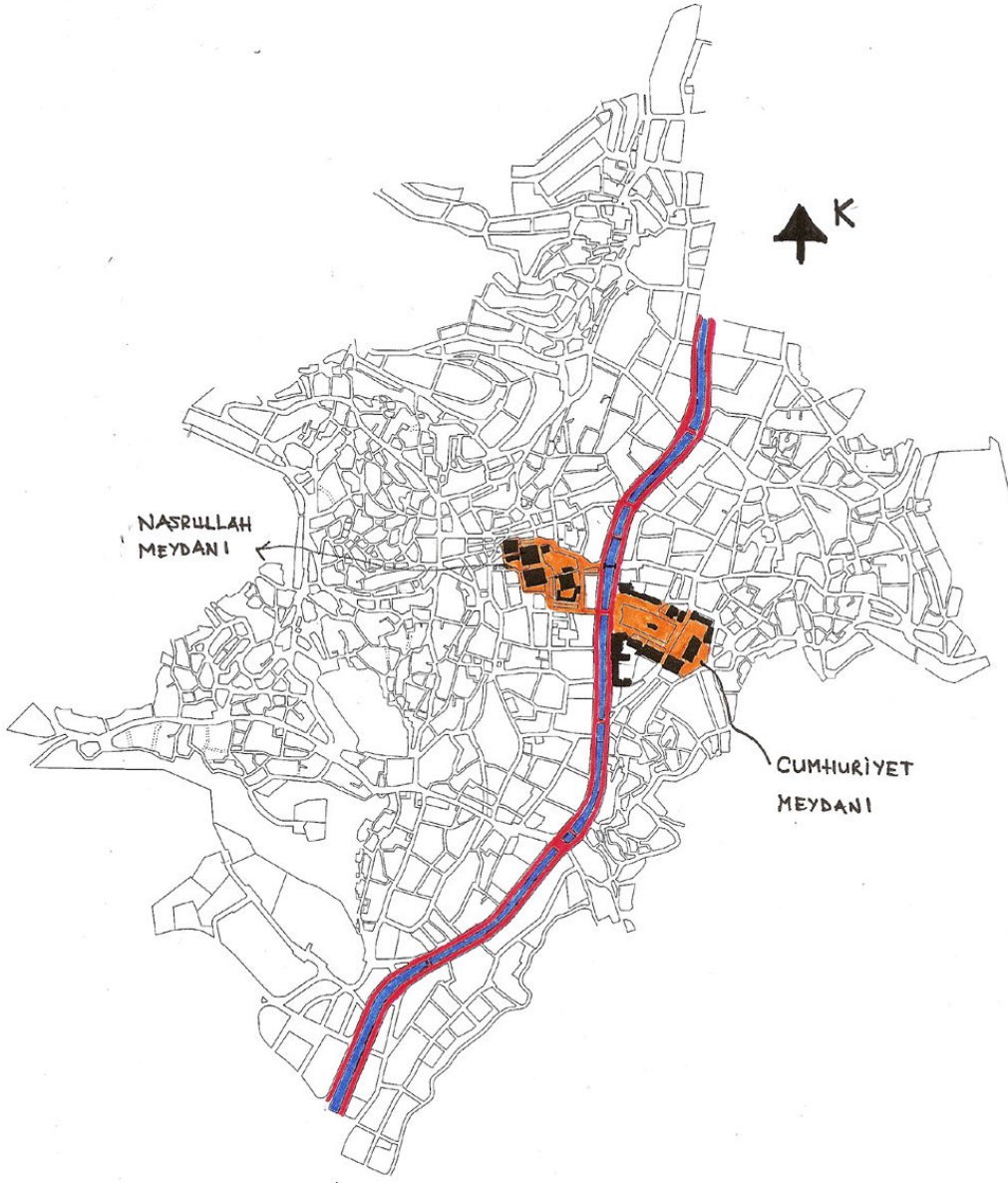
Roma kentinde yer alan **Piazza di Spagna**, en baskın ögesi olan merdiven tasarımı ile önemli bir meydandır. Meydandaki merdiven tasarımı, topografyaya uygunluğu ve mekanlar arasındaki bağlantıyı sağlamadaki başarısı nedeniyle

önemli bir mimari üründür. Merdivenler, arkasında yer alan üst kotta yer alan kilise yapısı ile birlikte önemli bir perspektif sunmaktadır.

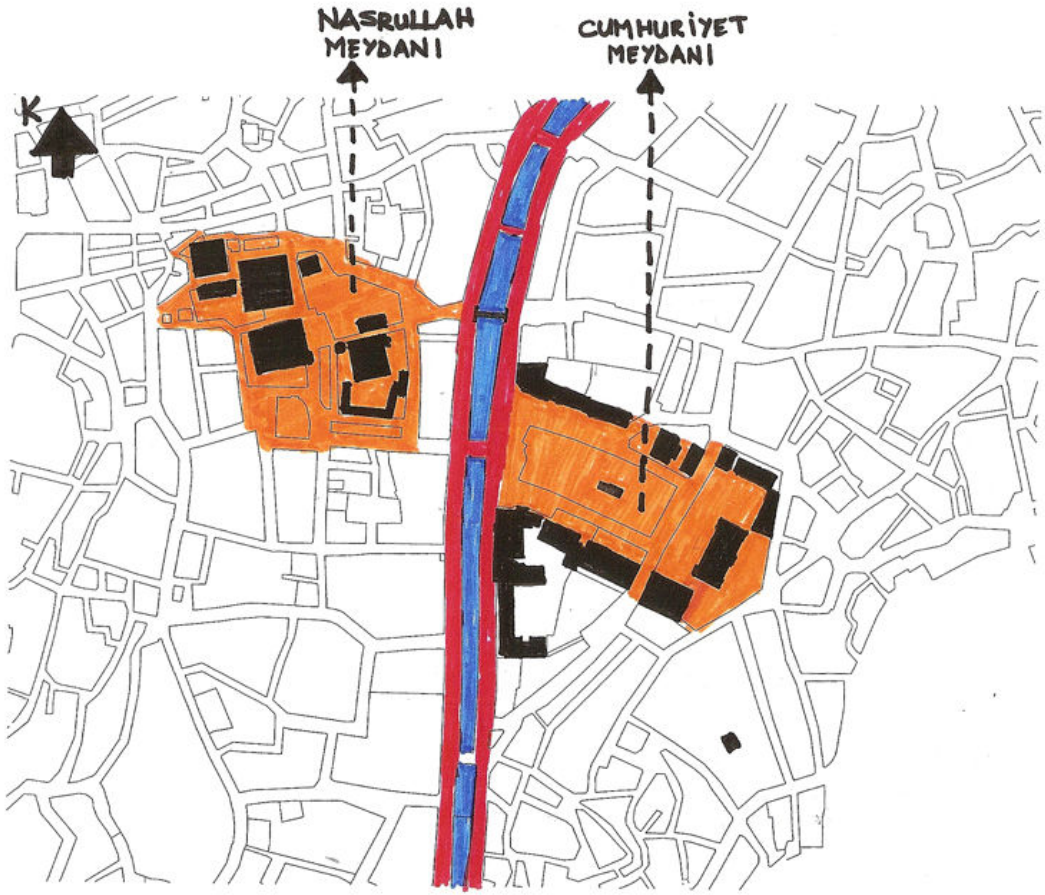
Paris kentindeki **Concorde Meydanı** kentteki Seine nehrinin kuzey kıyısı boyunca uzanmaktadır. Concorde Meydanı, kentsel bir tören merkezi olarak kullanılan bir mekandır. Meydan, mimari bezeme unsurları olan heykeller ve çeşmeler, merkezinde yer alan dev ölçekteki anıt ile, kentin önemli bir aksı üzerinde yer alması, kent içi sahip olduğu perspektif ve kent dokusunun en önemli doğal ögesi olan nehrin kıyısında yer alışı ile önemli bir kentsel mekandır.

Kastamonu kent merkezinde yer alan Cumhuriyet Meydanı, kentin tanımlanmış en büyük boşluğudur. Osmanlı Devleti'nin modernleşme döneminde ortaya çıkan batı tarzı kurumların kente yansıdıkları alan olan meydan, Cumhuriyet döneminde yeni devletin kurumlarının ortaya çıktıkları mekan olmuştur. Meydan, cumhuriyet döneminde kentlerde meydan düzenlemelerinin oluşturulması ile oluşmuş bir tören meydanıdır.

Meydan, Kastamonu Çayı'nın doğu yakasında konumlanmıştır ve su ile birebir ilişki içindedir. Meydanı tanımlayan unsurlardan en önemlisi olan sınırlar, boşluk etrafında yer alan yapıların çeperleri ile tanımlanmaktadır. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan farklı dönemlere tanıklık etmiş yapılar, meydanın çeperlerini oluşturmuştur. Bu yapılar, alanın topografik yapısına uyularak inşa edilmiştir. Kastamonu Vilayet Binası, yapısal ölçeği ve arazinin topografik yapısı gereği baskın yapı olarak öne çıkmakta ve alana hakim olmaktadır. Saat Kulesinin alanla görsel bütünlük içinde olması ve alanda yer alan yapıların bir bölümü ile birlikte kurgulanmış olması meydanın mekansal perspektifinde öne çıkmaktadır.



Şekil – 3.14: Koruma İmar Planı üzerinde meydanların belirlenmesi
(Kaynak: Koruma İmar Planı, Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Arşivi)
(Yorum: D. Sezer)



Şekil – 3.15: Meydanlar

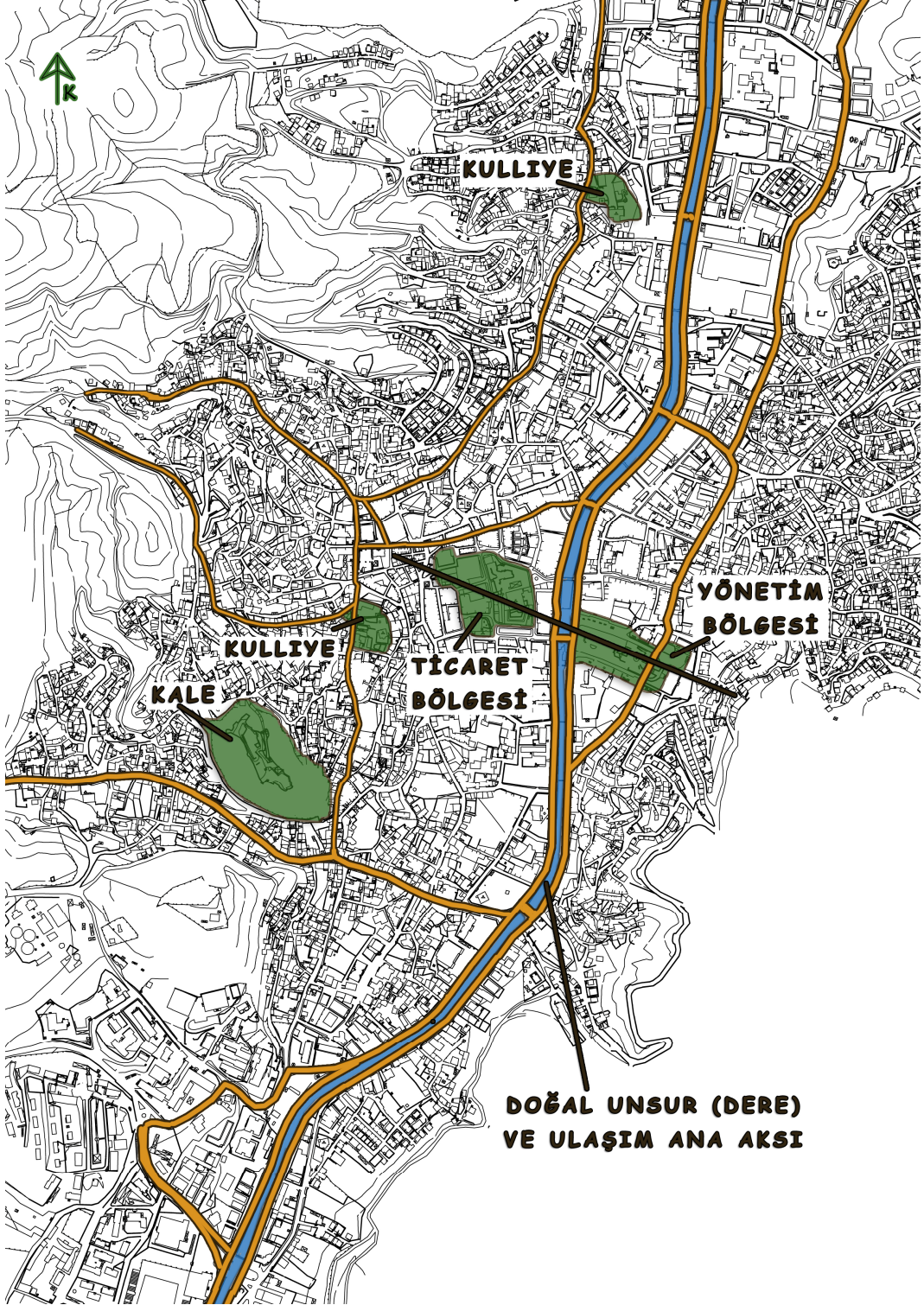
(Kaynak: Koruma İmar Planı, Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Arşivi)
(Yorum: D. Sezer)



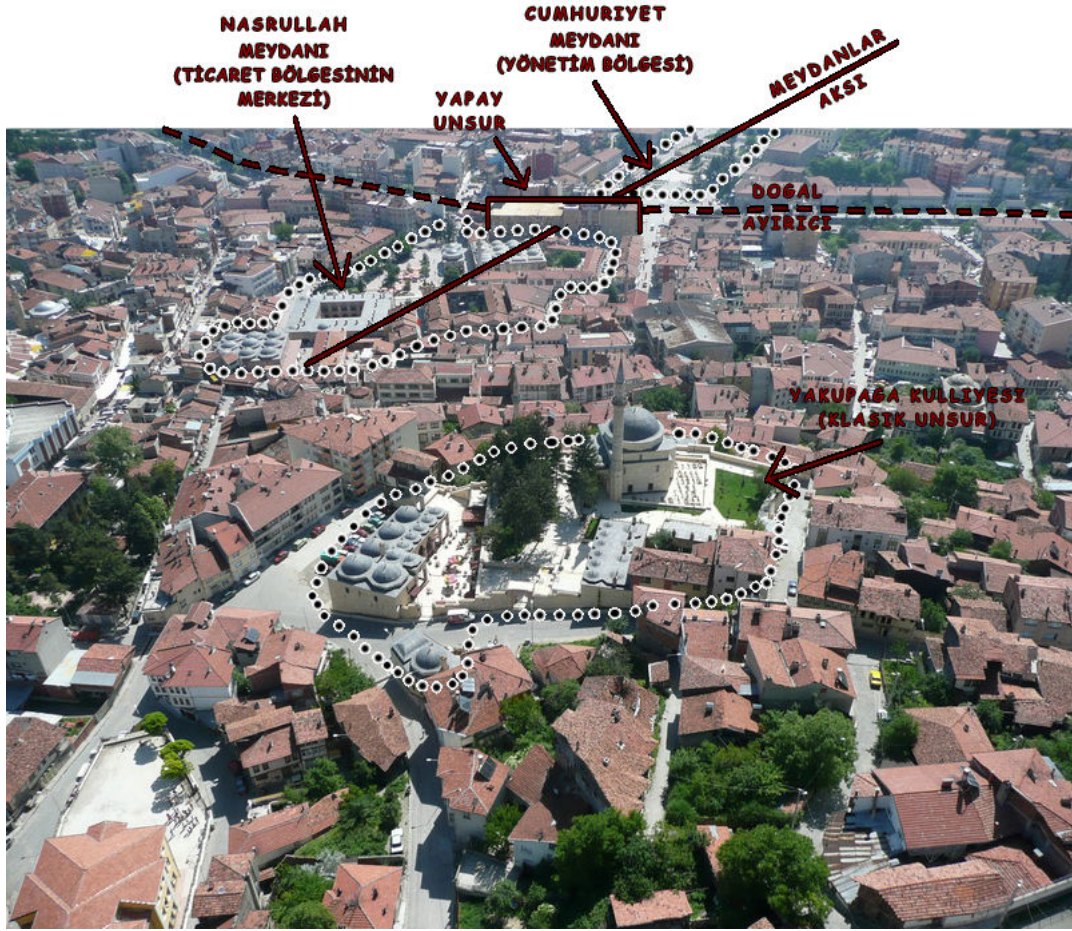
Şekil – 3.16: Nasrullah Meydanı'nı oluşturan anıtsal yapılar (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi, Yorum: D. Sezer)



Şekil – 3.17: Cumhuriyet Meydanını oluşturan resmi yapılar (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi, Yorum : D. Sezer)



Şekil – 3.18: Kent haritası üzerinde kentin belirleyici öğeleri
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi Halihazır Kent Planı, 2009, Yorum : D. Sezer)



Şekil – 3.19: Yakupağa Külliyesi Üzerinden Nasrullah ve Cumhuriyet Meydanları'na Bakış
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi, Yorum : D. Sezer)

Şekilde, topografik olarak yüksek konumdaki Yakupağa Külliyesi; sonrasında ticari yapıların yer aldıkları Nasrullah Meydanı ile yönetim yapılarının bulunduğu Cumhuriyet meydanı aksı görülmektedir. Kentin ortasından geçen Kastamonu Çayı ve iki yanındaki ulaşım arterleri, iki meydanın ayırıcısı konumundadır. Ulaşım arterinin batısında bulunan yüksek katlı binalardan oluşan yapı adası, meydanlar arasındaki organik ilişkiyi kesintiye uğratmaktadır.

4. KENT DOKUSU İÇİNDE CUMHURİYET MEYDANININ YERİ

4.1. Meydanın Konumu

Cumhuriyet Meydanı Kastamonu Kalesinin kuzeydoğusunda, kentin ortasından geçen Karaçomak Deresinin doğusunda yer almaktadır (Özçınar, 2006). (Şekil-4.1). Cumhuriyet Meydanı, merkezinde Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı'nın konumlandığı boşluk etrafında idari, askeri yapılar ve eğitim yapılarının yer aldığı ve günümüzde resmi tören alanı olarak kullanılmakta olan meydandır. Anıtın kuzeydoğusunda Askerlik Şubesi Binaları, güneydoğusunda Valilik Binası, İl Kültür Müdürlüğü (Eski Cezaevi) binası, güneybatısında Rektörlük binası (Kastamonu İdadisi), Abdurrahman Paşa Lisesi ve Halk Eğitim Merkezi binaları, kuzeybatısında Tekel Müdürlüğü, PTT Müdürlüğü, Ziraat Bankası binaları yer almaktadır. Karaçomak deresinin doğu yakasında konumlanan alanın batısında Adliye binası yer almaktadır. Fiziki olarak Karaçomak Deresinden Hükümet Binasına kadar yükseltinin arttığı meydanın güneydoğusunda yer alan tepe üzerinde Saat Kulesi konumlanmıştır.



Şekil - 4.1: Cumhuriyet Meydanı (D. Sezer)



Şekil - 4.2: Cumhuriyet Meydanı'nın tanımlanması ve kentle ilişkisi (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Yorum : D. Sezer)



Resim - 4.1: Cumhuriyet Meydanı (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

4.2. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı Tarihi

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nın tarihsel çekirdeğini oluşturan anıtsal mimarlık ürünleri; Osmanlı Devleti'nin yenileşme ve Batılılaşma süreci ile birlikte ortaya çıkmıştır. Söz konusu süreç, öncelikle merkezde ortaya çıkarak taşraya yansıyan bir süreçtir. Dolayısıyla dönemin askeri, idari, eğitim alanındaki düzenlemelerinin gerçekleştirildiği dönem, Kastamonu kentindeki yenileşme sürecini de açıklayıcı olacaktır.

4.2.1. Osmanlı Modernleşmesi ve Kent Dokusunun Değişimi

4.2.1.1. Devlet Kurumlarındaki Değişimler

Osmanlı Devleti kuruluş, yükselme ve duraklama dönemlerini yaşamış ve çeşitli sebeplerden dolayı gerileme sürecine girmiştir. Gerileme süreci, Osmanlı Devleti için, kendisinden güçlü durumdaki Avrupa ülkelerini örnek alarak yıkımı önlemeye çalıştığı bir süreç olmuştur.

Osmanlı bürokrasisi için reformların hedefi, Batı üstünlüğüne karşı, onun kazanımlarını kullanarak mücadele etmektir (Yerasimos, 1996). Bu gerekçeyle devlet yöneticileri; Batı bilim ve teknolojilerini örnek alarak İmparatorluğun eski gücünü uyandırmayı amaçlamışlardır.

Modernleşme çabaları ilk olarak savaşlardaki yenilgiler sonucu askeri alanda ortaya çıkmıştır. Teknolojik, eğitsel ve yapısal bakımdan Avrupa ordularına benzer yapı kazandırmak amacıyla çalışmalar yapılmıştır. III. Selim ve II. Mahmut dönemi askeri düzenlemeleri bilinçli örneklerdir. Bu yeniliklerde batılı uzmanlardan yararlanılmıştır. II. Mahmut dönemi, askeri yenilikler dışında idari yeniliklerin de gerçekleştirildiği bir dönemdir. Reformlar, Tanzimat süreci ile birlikte hız kazanmıştır.

Duraklama ve gerileme süreçleri ile başlayan yenileşme çabalarının kurumsal bir nitelik kazanmaları ve somut adımlar atılmış olması, Tanzimat döneminin Osmanlı modernleşmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Bu süreçte devlet yönetimi, hukuk, eğitim, eşitlik gibi konularda önemli adımlar atılmıştır (Yazıcı, 2007). Tüm bu düzenlemelerin amacı devletin gücünü tekrar

toparlayabilmesidir. Bu amaçla gerçekleştirilen yenilikler ilk olarak yapılan idari düzenlemelerle birlikte bürokrasi alanında reformlar olarak ortaya çıkmıştır.

Ortaylı (2009), Osmanlı modernleşmesinin en önemli vasfının mevcut eğitim kurumlarındaki dönüşüm olduğuna; geleneksel eğitimin yerini modern okulların aldığına, reformlar dolayısıyla ortaya çıkan bu okullarda okuyarak modern kurumlarda görev alacak kişileri yetiştirmek üzere kadroların oluşturulduğuna vurgu yapmaktadır. ⁽¹⁾ Oluşturulan kadrolar Osmanlı Devletinin modernleşmesine bu şekilde katkıda bulunmuştur.

Ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı “modernleşme”sinin özü, yönetimin merkezi otoritenin üstünlüğünü sağlama çabasıdır (Karpata, 2008). Yerasimos (1996), reformların altında yatan gerekçeyi 18 ve 19. yüzyıllarda sarsılan merkezi otoriteyi toparlamak ve sağlamlaştırmak olarak yorumlamaktadır. ⁽²⁾ Reformlar sayesinde merkezi otoritenin güçlenmesi ve bu sayede toprak kayıplarının önüne geçilerek toprak bütünlüğünün sağlanması amaçlanmaktadır.

Bürokrasinin gerçekten belli bir derece profesyonellik kazanması II. Abdülhamit’in (1876-1909) saltanatı sırasında gerçekleşmiştir (Karpata, 2008). Bürokratik yapılanmaya dönük düzenlemeler, ulaşım, haberleşme, askeri yapılanma, eğitim kurumlarında görülen yeniliklerin mimarlık ortamlarına yansımaları ve bu yüzyıldaki mimarlık ürünlerinin niteliksel değişimleri İmparatorluk imajının topluma anlatılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Dönemin resmi bir alışkanlığına dönüşecek olan Padişahın tahta çıkış günü kutlamaları, klasik Osmanlı yönetim geleneği olmamasına rağmen, değişim döneminde ortaya çıkan ve yeni bir gelenek halini alan bir ritüel olmuştur. Bu durum devletin yeni resmi ideolojisini topluma anlatmada bir araç olarak değerlendirilmektedir.

(1) Ortaylı, İ., Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek 2 Son İmparatorlu Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

(2) Yerasimos, S., Tanzimat’ın Kent Reformları Üzerine, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Tarih Vakfı, İstanbul, 1-18, 1996.

Yıl dönümlerine özgü geçici düzenlemelerle birlikte simge yapıların inşa edilmesine de başlanmıştır (Güntan, 2007). 19. yüzyılda ortaya çıkan, klasik Osmanlı mimari üslubundan ölçek ve nitelik bakımından farklı yapıların açılış ve temel atma törenleri cülus kutlamaları döneminde gerçekleştirilmiştir. İnşa edilen yapılar Osmanlı devletinin kamusal alan kavramını değiştiren örnekler olmuştur. Yapıların temel atma veya açılışının Padişahla ilgili törenlerle ilişkilendirilmesi, yapıların aynı zamanda Padişahın kamuya ihsanı olarak sunulması anlamına da gelmektedir.

Tanzimat sonrası dönüşüm döneminde; taşraya yansıyan idari ve hukuki reformlar, merkezin taşra üzerindeki denetimini artırmıştır. Yeni çıkarılan yasalar kent yaşamını dönüştürmüştür. Yeni teknolojik gelişmelerin yayılması ve ulaşımdaki reformlar merkezle taşrayı yakınlaştırmıştır. Bunların sonucu olarak kentlerde günlük yaşantı ve kentlilerin fikir yapıları da dönüşüme uğramıştır.

4.2.1.2. Taşra Yönetimi Açısından Değişimler

Tanzimat öncesi dönemde 1860'lı yıllara kadar, taşra yönetimi sancaklar ve sancakların oluşturduğu eyaletlerden oluşmaktadır. Tanzimat dönemi ile bu sistem yerini vilayet sistemine bırakmıştır.

Yüzyıllardır Osmanlı topraklarında egemenliğini sürdüren pratik bir taşra yönetimi tarzı sayılabilen tımar sistemi ve eyalet yapılanması bozulup özel ve küçük mülkiyetin yaygınlaşmasıyla birlikte, küçük üretici birimleri temeline dayanan “Bonapartçı” taşra yönetiminin ve il sisteminin Vilayetler Nizamnâmesi'ne örnek alınması, daha ağır ve denetleyici bir merkezizetçiliğin devlet yönetimine yerleşmesini başlatıyordu (Parlak). Bu yapılanma, toprak rejimi ve taşra yönetiminin bozulması sonrası yeni arayışlarla birlikte ortaya çıkmıştır. Yeni yapılanma şekli ile gerçekteşen toprak kayıpları sonrasında, yıkımı önlemek ve devleti daha güçlü bir yapıya kavuşturmak amacı güdülmüştür. Merkezizetçi yaklaşım, devlet yönetiminde kontrolü ele alma ve otoriteyi güçlendirme gereksinimleri sonucu ortaya çıkmıştır.

İlk olarak bazı yerleşimler için Avrupa devletlerinin baskıları ve azınlıkların başkaldırıları sonucu taşra yönetimi revize edilmiştir. 1864, sonrasında 1871 yılında uygulamaya konulan Vilayet Nizamnameleri ile il oluşturulması yaygınlaşan bir uygulama olmuştur. 1876 Anayasası'na gelinceye kadar, Gülhane Hattı-ı Hümayun'unu izleyen yıllarda 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleriyle Fransız örneğine uygun il birimleri kurulmakla yetinilmeyip, yerel ve bölgesel meclisler kurma yolunda da gidilmiştir (Parlak). 1871 tarihli Vilayet Nizamnamesi sonrası Anadolu şehirlerinde belediyeler kurulmuştur.

Tanzimat dönemi öncesinde, Osmanlı kentlerinde belediye hizmetleri aynı zamanda yönetim ve yargı işlerini de yürütmekte olan kadılar tarafından yürütülmektedir. Kentlerde belediye hizmetlerinin bir bölümü ayrıca vakıflar ve loncalar aracılığıyla yürütülmüştür.

Osmanlı kentinde özel mülkiyetin kamusal mekanla muğlak ilişkisi, vakıf kurumunun varlığı, bir belediye kurumunun yokluğu, artan trafiği engelleyen sokak yapısı, 18. yüzyılın sonlarından itibaren kentsel düzenleme talebini ortaya çıkarmıştı (Güntan, 2007). Osmanlı kentlerinde eyalet yönetimlerini merkezi hale getirmeye yönelik çalışmalar sonucunda kentlerin yerel gereksinimlerinin karşılanması için yeni bir düzenlemeye gerek duyulmuştur. Kentlerdeki yapının değişmesinin ve yeni gereksinimlerin doğması, modern bir belediyeçilik anlayışına duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur. İlk olarak İstanbul'da oluşturulan belediye yapılanması; geniş görev ve yetkilerin verildiği bir yapılanma olmuştur. Belediye yapılanması, sonrasında diğer büyük kentlerde de oluşturulmuştur.

Tanzimat reformlarına giden süreçte belediye hizmetlerinin kadılık kurumunun yetkisinden çıkarılması; bu görevlerin İhtisap Nazırlığı'na bağlı İhtisap Müdürlüklerine devredilmeleri sonucunda kadınların yetkileri yargı ile sınırlı kalmıştır.

4.2.1.3. Kent Dokusundaki Değişimler

Ortaçağ yerleşiminden kalan kale ve surlar, farklı fonksiyonları içeren külliye kompleksi, arastalar, hanlar, bedestenler, dükkanlar gibi yapıların oluşturduğu ticaret merkezi, köprü, çeşme, merkezine cami veya mescitleri alan mahalleler geleneksel Osmanlı kent dokusunu meydana getiren unsurlardır.

Kent dokusu içindeki açıklıklar, külliyelerin çevresindeki açıklıklar, cami avluları ve mezarlık alanlarıdır (Güntan, 2007). Geleneksel Osmanlı kentlerindeki kamusal faaliyetlere uygun mekanlar, külliye çevreleri ve cami avlularıdır.

18. ve 19. yüzyıllar Osmanlıda yenileşme dönemi olmuştur. Osmanlı kentlerinde gerçekleşen değişim ve kurumsal dönüşüm, mekansal örgütlenmede yeni unsurları ortaya çıkarmıştır. Vilayetlerin oluşumu, Vilayet meclisi ve Belediye gibi kurumların ortaya çıkması, değişen eğitim sistemi, yenilenen askeri düzen, yeni ticari kurumlar farklılaşan ulaşım biçimleri ve teknolojik gelişmelerin sağladığı yeni kurumlar sonucunda Osmanlı kentlerinde daha önce görülmeyen kurumlar ortaya çıkar (Güntan, 2007). Ortaya çıkan reformlar, kentin görünümüne fiziksel olarak da yansımışlardır. Yeni ve farklı işlevlere sahip kamu yapıları Osmanlı kentlerinde görülmeye başlamıştır.

Özellikle Padişah II. Abdülhamit döneminde kentlerde kamu yatırımları yoluyla büyük bir değişim gerçekleştirilmiştir. Abdülhamit iktidarının 35 yılında, anıtsal kamu yapıları, anıtlar, geniş bulvarlar, tören meydanları, düzenleri, simetrikleri ve simgeledikleri ile bütün kentlerde yerel bölgesel yaşamı düzenleyen, kentsel hayatın çevresinde şekillendiği, belirgin biçimde Osmanlı olan bir yapısal dil geliştirilmişti (Güntan, 2007). Modernleşme projesinin başkent ile birlikte yansıdığı taşra kentlerinde inşa edilen; yenilenen devlet yapılanmasının kurumlarının idari merkezleri olan yeni fonksiyonlu binalar, geleneksel sivil ve dini mimari dışında yeni mimari üslupların kullanıldığı örnekler olmalarının da etkisiyle, inşa edildikleri kentlerde yeni bir imaj yaratmışlardır. Bu yapılar modern bir fonksiyon barındırmaları nedeniyle klasik mimariden farklı tasarımsal yapıda inşa edilmiştir.

Ortaya çıkan yeni fonksiyonlar; mimari tasarım özellikleri, kent içinde konumlanışları ve kütleli özellikleri ile kentsel mekana yeni bir siyasal anlam eklemiştir. Ayrıca, söz konusu yapılar devletin gücünü “Batı”ya ve halka anlatmak için; kütleli olarak da anıtsal niteliktedir. Yapıların topografik olarak kente hakim noktalarda inşa edilmiş olmaları da anıtsal niteliklerini artıran bir unsur olmuştur. (Resim-4.1).

4.3. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı Yapıları

Anadolu kentlerinde Tanzimat sonrası görülen en belirleyici özellik yeni inşa edilen Hükümet konağı gibi yapılarla kentte yeni bir idari merkezin oluşturulmasıdır (Güntan, 2007). Kastamonu kentinde ise yeni yapılacak yapılar için, mevcut idari yapıların buldukları bölge seçilmiş; imparatorluğun yeni imajını sergileyen kamu yapıları, alanı görsel açıdan dönüştüren öğeler olmuştur. Kastamonu kentinde Tanzimat sonrası dönemin ürünü olan ve günümüzde halen kullanılmakta olan Askerlik Şubesi, Askeri Depo, Hapishane, İdadi, Saat Kulesi, Hükümet Konağı yapıları bir meydan etrafında yer almaktadır.

Alanda yer alan yapılar anlatılırken, öncelikle 19. yüzyıl sonunda inşa edilen batı etkisinde inşa edilmiş olan anıtsal yapılar ele alınacaktır. Sonrasında aynı dönemlerde inşa edilmiş, ancak Cumhuriyet döneminde yıkılmış olan yapılar hakkında bilgi verilecektir. Son olarak Cumhuriyet döneminde inşa edilen resmi yapılar kısaca ele alınacaktır. Mevcut olan, yıkılan ya da sonradan inşa edilen yapıların tespiti sonrasında, meydanın mimari kurgusu incelenecektir.

4.3.1. Batı Etkisinde Anıtsal Yapılar

Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan batı etkisindeki anıtsal yapılar, Kastamonu İdadisi, Hapishane Binası, Askerlik Dairesi, Askeri Depo, Saat Kulesi, Hükümet Konağı binalarıdır. Yapılar günümüzde halen kullanılmaktadır.

Kastamonu İdadisi (Abdurrahman Paşa Lisesi)

Günümüzde Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğüne tahsis edilmiş olan binanın yapımı Vali Abdurrahman Paşa (1883-1891) döneminde gerçekleştirilmiştir.

Tanzimat döneminin başlaması ile Türk eğitim sisteminde meydana gelen medrese sisteminden mektep sistemine geçme anlayış ve uygulaması ile bütün Osmanlı ülkesinde olduğu gibi, Kastamonu’da da yeni anlayışa uygun modern okullar açılmaya başlanmıştır. ⁽¹⁾

Eğitim alanındaki reform olan ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, iptidai mekteplerin yaygınlaşması, kaza ve sancak merkezlerinde ortaokul düzeyindeki okullar olan rüştiyelerin sayıca artmaları bu süreçte gerçekleşen yeniliklerdir. Rüştiyelerden mezun olan öğrencilerin daha yüksek düzeyde eğitim alabilmeleri için öncelikle vilayet ve sancak merkezlerinde ortaöğretim düzeyinde eğitim veren idadilerin açılmasına karar verilmiştir.

İdadilerin ortaya çıkış gerekçeleri, “Müslüman ve Hristiyan tebaa çocuklarının bir ortak kültür etrafında kaynaşmasını sağlamak düşüncesi” olarak açıklanmaktadır. ⁽²⁾ Bu durum eğitimin laikleşmesi olarak da yorumlanabilir. 1883 yılında Kastamonu Valiliğine atanan Abdurrahman Paşa, valiliği döneminde Darülmuallimin ve Askeri Rüştiye gibi birtakım okulların açılmasını sağlamıştır.

İstanbul dışında ve özellikle Anadolu’da, idadi statüsünde henüz bir mektep yok iken Kastamonu’da idadi adıyla bir okulun açılmasına karar vermiştir (Eski, 2005). Osmanlı Devleti’nde 18 ve 19. yüzyılda gerçekleştirilen yeniliklerin amacı, imparatorluğu içinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtarmaktır. Eğitim alanında gerçekleştirilen reformlar da yenileşme sürecinin önemli bir parçası olmuştur. Anadolu kentleri içinde ilk idadinin Kastamonu kentinde açılmış olması, Kastamonu eğitimi açısından kayda değer bir nokta olmaktadır.

(1) Anonim, Selçuklu’dan Günümüze Kastamonu Eğitimine Genel Bir Bakış, Kastamonu Valiliği, 2008.

(2) Eski, M., Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi Tarihi, Kastamonu Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, Ankara, 2005.

Vilayet binasının bahçesi olarak kullanılan arazi üzerinde konumlanan binanın inşaatı 1885 yılında başlamıştır. 1887 yılında resmi açılışı yapılmıştır. Okul, 1912 yılına kadar idadi statüsünde eğitim vermiş, 1912'den itibaren Sultani statüsüne getirilmiş ve iptidai bölüm açılmıştır. (2). 1938 yılında başlayan yeni ek binaların inşaatları 1943 yılında tamamlanmıştır. 1956 yılında tamamen terkedilmiştir. 1975-2002 yılları arasında Defterdarlık hizmet binası olarak kullanılan yapı daha sonra Kastamonu Üniversitesine devredilmiştir ve günümüzde Rektörlük binası olarak kullanılmak üzere restorasyonu devam etmektedir.

Kastamonu İdadisi, Cumhuriyet Meydanı'nın güneybatısında yer almaktadır. Dikdörtgen planlı olan yapı doğu-batı yönlü olarak konumlandırılmıştır.

Bina üç katlı, yığma olarak inşa edilmiş bir yapıdır. Kat planları incelendiğinde; doğu-batı yönlü koridorun iki yanında dersliklerin yer aldığı görülmektedir. Ana giriş kuzey yönündedir. Binanın oturumu 45 m * 22 m ölçülerindedir. (Şekil-4.2, 4.3).

Cephe özellikleri incelendiğinde: binada beşik çatı bulunduğu ve giriş bölümünün yer aldığı aksın öne çıkarılarak vurgulandığı görülmektedir. Binanın pencere tipleri incelendiğinde, her katta farklı tipte pencere kullanıldığı görülmektedir. Pencerelede kilit taşı kullanılmıştır. Döşeme hizalarında kat silmeleri, çatıda parapet duvarları bulunmaktadır. (Şekil 4.4, 4.5). Bina cephe özellikleri bakımından 19. yüzyılın Batı kökenli eklektik mimari özelliklerine sahip olarak nitelendirilmektedir.⁽¹⁾ Sözü edilen eklektik öğeler, geleneksel Türk mimarlığında kullanılmayan, ancak 19 yüzyıl Osmanlı resmi yapılarında ve ticari yapılarda sıkça kullanılan öğelerdir.

(1) Eski, M., Abdurrahman Paşa Lisesi, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 326-331, 2008.

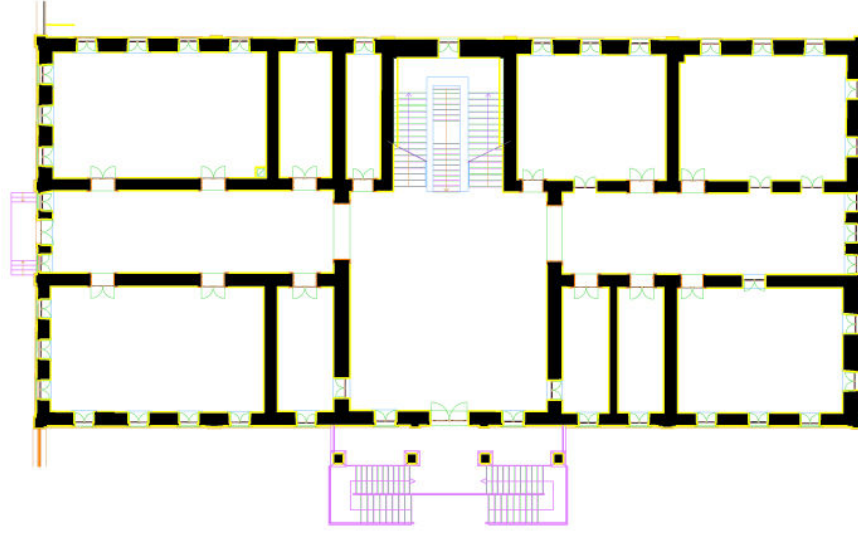
(2) Eyüpgiller, K.K., Bir Kent Tarihi Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1999.



Resim – 4.2 Kastamonu Mekteb-i İdadisi
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

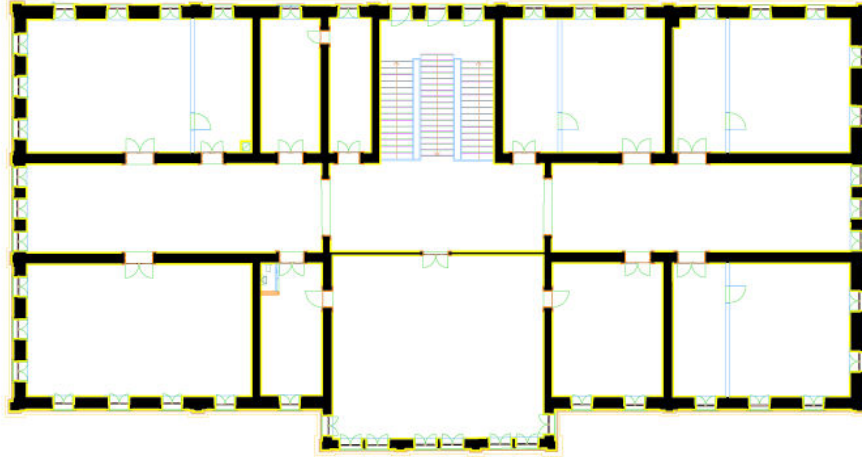


Resim – 4.3 Kastamonu İdadisi - 2009
(Fotoğraf: D. Sezer)



Şekil – 4.3: Mekteb-i İdadi Binası Zemin Kat Planı
(Rektörlük Binası Restorasyon Projesi, Kastamonu Üniversitesi
Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)

Giriş aksında yer alan merdiven holü, bu aksa dik koridor ve iki yanında yer alan odalar şeklinde bir plan şeması bulunmaktadır.



Şekil – 4.4: Mekteb-i İdadi Binası Birinci Kat Planı
(Rektörlük Binası Restorasyon Projesi, Kastamonu Üniversitesi
Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)



Şekil – 4.5: Mekteb-i İdadi Binası Ön Cephe
(Rektörlük Binası Restorasyon Projesi).
(Kastamonu Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)



Şekil - 4.6: Mekteb-i İdadi Binası Sağ Yan Cephe
(Rektörlük Binası Restorasyon Projesi).
(Kastamonu Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı Proje Arşivi)

Kastamonu Hapishanesi

1886 yılında mevcut ahşap hapishanenin yanması üzerine inşasına karar verilmiştir. Yapının inşasına 1888 yılında başlanılmıştır. Hapishane binası da Mekteb-i İdadi binası gibi Vali Abdurrahman Paşa döneminde inşa edilmiştir.

2. Abdülhamit dönemi adli ıslahatları doğrultusunda hapishaneler ile ilgili hazırlanan kanun ile kaza, liva ve vilayet merkezlerinde birer tevkifhane ve hapishane bulunması zorunlu hale getirilmiştir. Bu nizamnamelerde hapishane binalarının bulundurmaları gereken modern koşullardan söz edilmiştir.

İki katlı kargir olarak tasarlanan binada 19 koğuş, 1 mutfak, banyo, çamaşırhane, 16 tuvalet, bir şadırvan bulunmaktadır (Demirel, 2008). Yapının alt katı mahkumlar, üst katı tutuklulara tahsis edilen hapishane 300 kişi kapasiteli olarak tasarlanmıştır. Binanın ortasında mahkumların gezinti alanı olan avlu bulunmaktadır.

1887 yılında tamamlanan idadi binası, Askerlik Dairesi binaları ve Vilayet binası ile birlikte aynı meydana bakan hapishane, 19. yüzyıl sonunda değişime uğrayan şehir mimarisinin öğelerinden biri halini almıştır. Devletin merkezileşme ve modernleşme tavrının kentsel mekana fiziki olarak yansması, inşa edilen kamu yapıları kompleksi ile gerçekleşmiştir.

Hapishane Binası, Hükümet Konağı'nın güneybatısında yer alan, kesme taştan imal edilmiş kargir bir yapıdır. Bina bodrum ve iki üst kattan oluşmaktadır. Orta bölümünde bir avlu yer almaktadır. Binanın girişi kuzeye bakmaktadır. Plan şeması, avlu çevresinde yer alan koridora açılan odalar şeklindedir. (Şekil 4.7, 4.8).

Cephe düzeninde taş söveli ve basık kemerli pencereler göze çarpmaktadır. 1. kat döşeme hizasında kat silmesi kullanılmıştır. Çatıyı gizleyen parapet duvarlar, idadi binası gibi hapishane binasında da kullanılmıştır. Ancak bezeme unsurlarına daha az yer verildiği için, Mekteb-i İdadi binasına nazaran daha yalın bir cephe dili vardır. (Resim-4.3).

Bina, 1985 yılında Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. 1993 yılından bu yana Kültür Merkezi ve İl Kültür Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmaktadır. Kültür Merkezi olarak kullanılan yapının alt katında galeriler, konferans salonu ve atölyeler bulunmaktadır. Üst katı ise İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

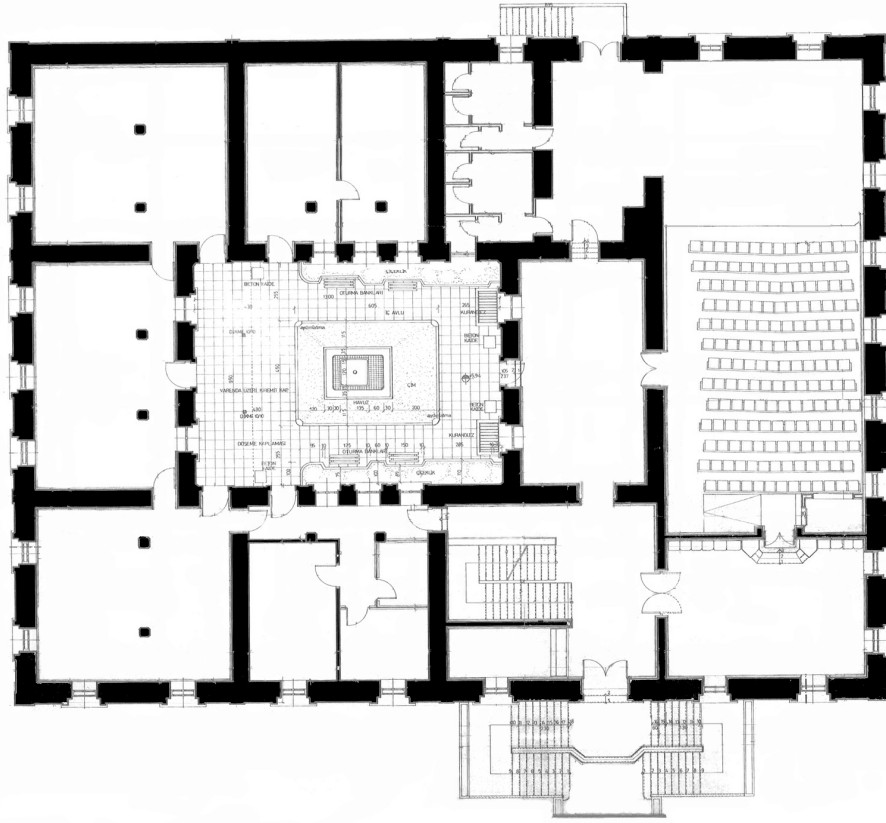


Resim - 4.4 İl Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane) – 2009
(Fotograf : D. Sezer)

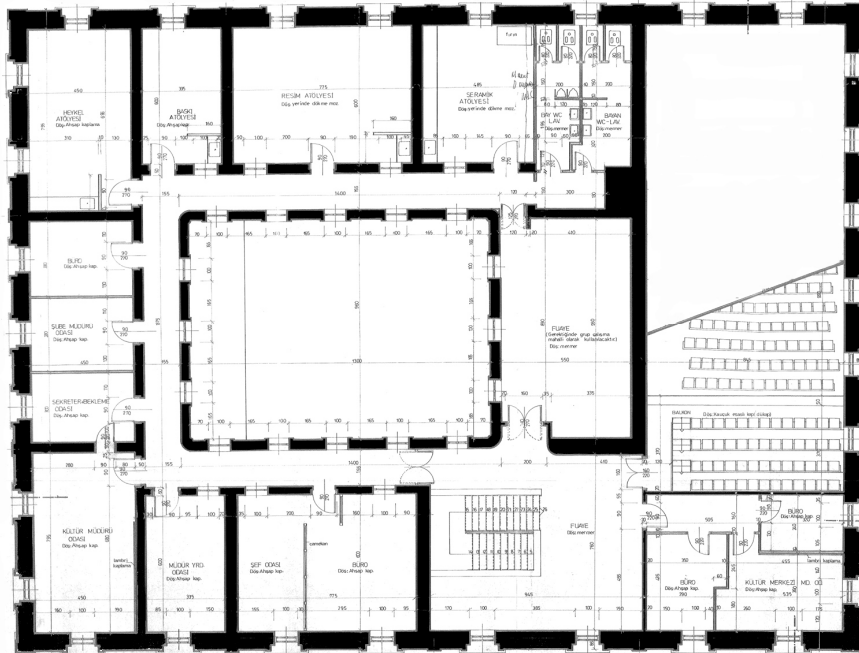


Resim - 4.5 Kastamonu Hapishanesi - 1899
(Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Resimde Hapishane binası, batısında İdadi binası, kuzeydoğusunda eski Hükümet Konağı, kuzeyinde Askerlik Dairesi binaları görülmektedir. Yapıların ortasında yer alan meydanın batısında 1897 yılında inşa edilmiş olan Mektebi Sanayi binası görülmektedir. (3 katlı ahşap yapı).



Şekil – 4.7: İl Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane). Zemin Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



Şekil – 4.8: İl Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane). Birinci Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)

Askerlik Dairesi ve Askeri Depo:

Mevcut binanın 1890 yılında geçirdiği yangında hasar görmesi üzerine Askerlik Dairesi binasının yenisinin inşasına karar verilmiştir. Askeri Depo binası ise, 1895 yılında inşa edilmiştir. Yapılar, meydanın kuzeydoğusunda yer almaktadırlar. Askeri Depo binası Askerlik Dairesinin doğusunda inşa edilmiştir.

Askerlik Dairesi binası, üç katlı, kargir bir binadır. Ana giriş batı cephesinde yer almaktadır. Yapıya, çift kollu bir merdivenle girilmektedir. Giriş aksında yer alan merdiven holünü de kapsayan bir koridor ve iki yanında yer alan oda dizileri şeklinde bir plan şemasına sahiptir. Binanın cephe düzeninde, döneminin kamu yapılarında görüldüğü gibi, kemerli ve taş söveli pencere olgusu vardır. Köşelerde köşe taşları, pencere kemerleri üzerinde ise kilit taşı kullanılmıştır. Denizlik ve döşeme hizasında silmeler yer almaktadır. (Resim-4.5).

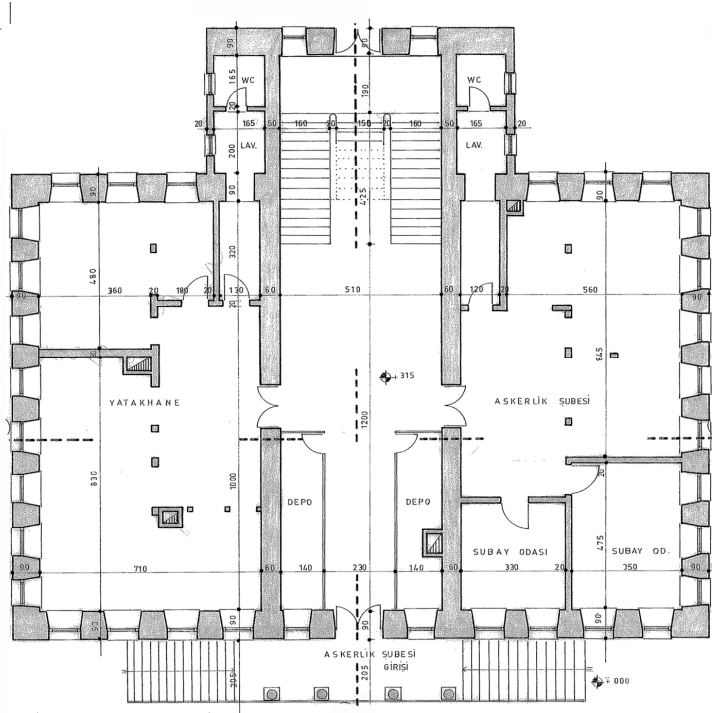
Askerlik Dairesi ile benzer üslupta inşa edilmiş Askeri Depo binasının ana girişi doğu cephesinde bulunmaktadır. Bina üç katlı, dikdörtgen planlı ve kargir olarak inşa edilmiştir. Askerlik Dairesi'ne ek olarak inşa edilen yapıya çift kollu merdivenle ulaşılmaktadır. Yapının girişi üzerinde yer alan balkon, iki sütun ile taşınmaktadır. Yapının cephe düzeninde taş söveli ve kemerli pencereler, kemerlerde kilit taşı kullanımı, döşeme hizası ve saçak hizasında silmeler göze çarpmaktadır. (Resim-4.6).



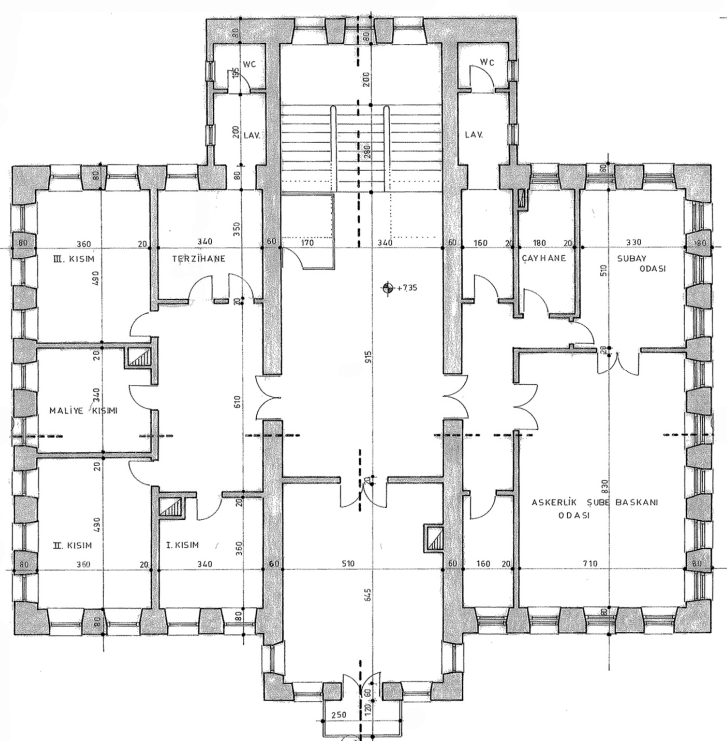
**Resim – 4.6 Anıtın bulunduğu noktadan
Askerlik Dairesi ve Askeri Depo binalarına bakış (2009)**
(Fotoğraf: D. Sezer).



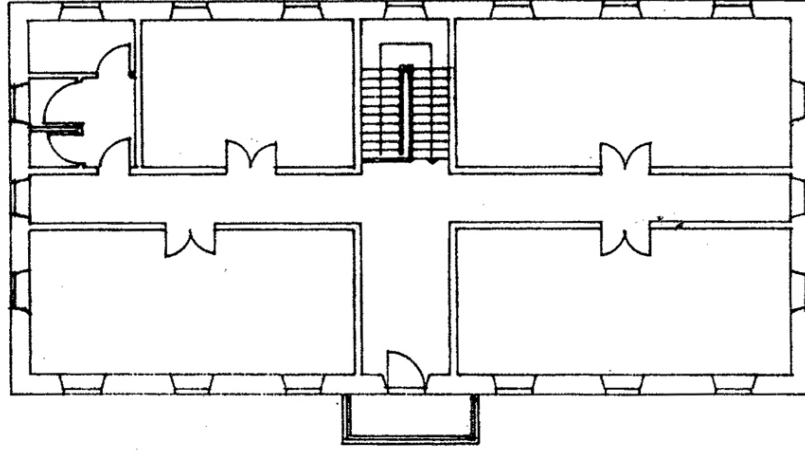
**Resim – 4.7 Valilik binasının kuzeyinden
Askeri Depo ve Askerlik Dairesi binalarına bakış (2009)**
(Fotoğraf: D. Sezer).



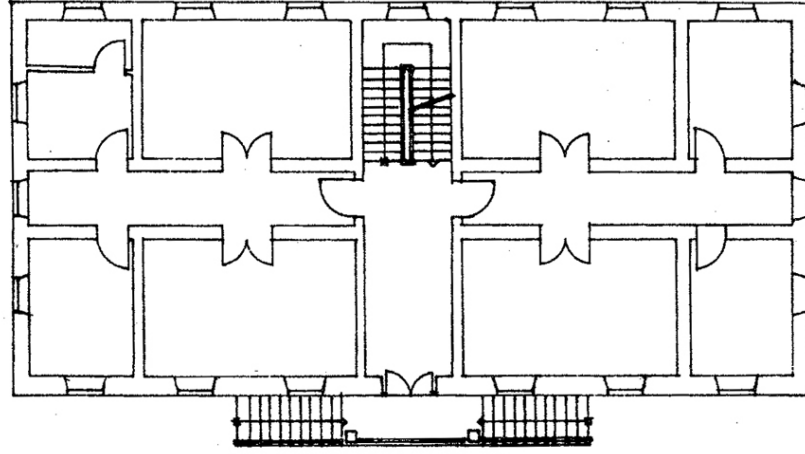
Şekil – 4.9: Askerlik Dairesi Alt Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



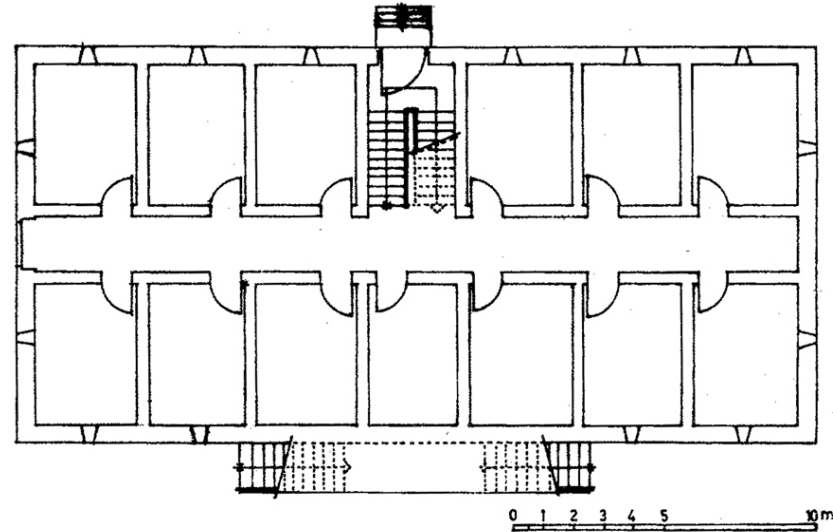
Şekil – 4.10: Askerlik Dairesi Üst Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



ÜST KAT PLANI



ZEMİN KAT PLANI



BODRUM KAT PLANI

Şekil -4.11: Askeri Depo Kat Planları
(Kaynak: Eyüpgiller, K.K., Bir Kent Tarihi Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2008)



Resim - 4.8 Askerlik Dairesi Binası
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Resimde, Askerlik Dairesi binası ve bahçe giriş kapısı görülmektedir. Giriş kapısı üzerinde, 2. Abdülhamit dönemi kamu yapılarında yer alan saat olgusu göze çarpmaktadır. Giriş kapısı günümüzde mevcut değildir.



Resim - 4.9 Askerlik Dairesi Binası - 1933
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Cumhuriyetin 10 yıldönümü nedeniyle düzenlenen törene ait bir fotoğraftır. Cumhuriyet alanında yapılan törende konuşmacının arkasında görülebilen bina Askerlik Dairesi'dir.



Resim - 4.10 Askeri Depo - 1933
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Cumhuriyetin 10 yıldönümü nedeniyle, Cumhuriyet alanında yapılan tören sonrası geçit törenine ait fotoğrafta, aracın arkasında görülen bina Askeri Depo binasıdır.



Resim - 4.11: Askerlik Şubesi ve Askeri Depo Binaları
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Saat Kulesi'nden çekilen fotoğrafta, Hükümet binasının kuzeybatısında yer alan Askerlik Dairesi ve Askeri Depo binaları görülmektedir.

Saat Kulesi

Saat kulesi yapma geleneği, Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit dönemi ile birlikte yaygınlaşan bir olgu olmuştur. Dönemin mimarlık ürünleri olan kamu yapılarının cephelerinde de saat bulunmaktadır. Kentleri süsleyen semboller olan saat kuleleri; zamanı göstermeleri dışında, gözlem kulesi olarak da kullanılmıştır. Yapılar, önemli kamu yapıların cepheleri, meydanlar ya da yüksek tepelerde inşa edilmiştir.

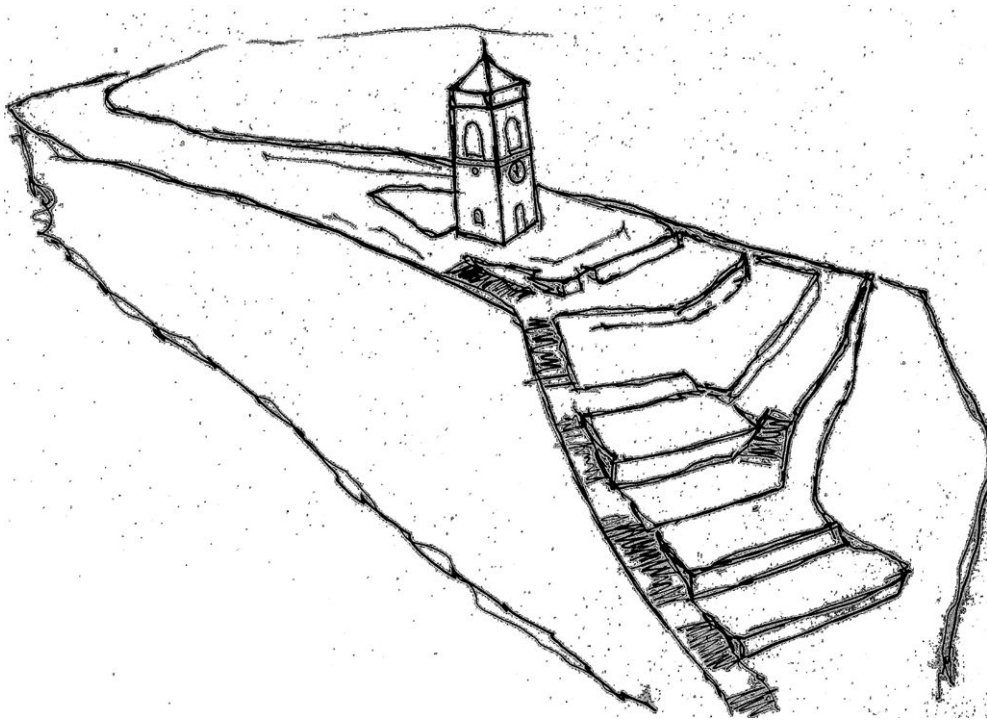
Tahta çıkışının 25 yıldönümü nedeni ile, Padişahın valilere bildirdiği saat kulesi yapılması ile ilgili ferman sonrasında, saat kulesi yapıları, Anadolu içlerine kadar yayılmıştır. Tanzimat sonrası modernleşme hareketleri ile ortaya çıkan saat kuleleri, devletin varlığını gösteren ideolojik bir olgu, aynı zamanda modernleşme ve yeniliklerin göstergesi olmuştur. Bu nedenle bu yapılar meydanlara, kamu yapılarının cephelerine veya Kastamonu örneğinde olduğu gibi yükselti olarak kente hakim noktalara yerleştirilmiştir.

“Vilayette çalar saatin bulunmasını isteyen Abdurrahman Paşa, belediyye yazı yazmış ve bu eksikliğin giderilmesini istemiştir.” (Eski, 2005). Kentlerin anıt ve simgesi olan saat kuleleri, Osmanlı Devletinde II. Abdülhamit döneminde ülkenin her tarafına yayılmıştır. İstanbul'a sipariş edilen saat, 1885 yılı Temmuz ayında gelmiştir. Saat kulesi için yer seçilirken ilk olarak kale üzerinde inşa edilmesi düşünölmüş, zeminin güvenli bulunmaması sonucunda; yüksek ve saatin sesinin her tarafından duyulabileceği bir yer olduğu için Sarayüstü tepesi seçilmiştir.

Cumhuriyet Meydanı'nın kompozisyonunu tamamlayan yapılardan biri Saat Kulesi'dir. Kastamonu vilayeti valisi Abdurrahman Paşa'nın döneminde yapılan Kule, Sarayüstü adı verilen noktada, Hükümet Konağı'nın güneydoğusundaki tepe üzerinde inşa edilmiştir.

Yapı 12 metre yüksekliğindedir. Kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. Kulenin kente dönük cephesinde; kapı, pencere ve saat yer almaktadır. Saat, günümüzde halen kullanılmaktadır.

Yapı ve çevresi Kastamonu Belediyesi tarafından çevre düzenlemesine tabi tutulmuş ve kentlilerin kullanımına açılmıştır. Kule ve çevresi, arazideki kot farklarından yararlanılarak yapılan düzenleme ile; ayrıca seyir ve dinlenme terası fonksiyonu kazandırılarak kent yaşamına dahil edilmiştir. Kademelendirilerek teraslar elde edilen ve yeşille bütünleştirilen mekana Valilik binası arkasında yer alan yoldan çıkılan merdivenlerle ve aynı zamanda doğusunda yer alan yoldan ulaşılabilir. (Resim - 4.12).



Şekil – 4.12: Saat Kulesi (D. Sezer).



Resim – 4.12: Saat Kulesi ve yakın çevresi (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

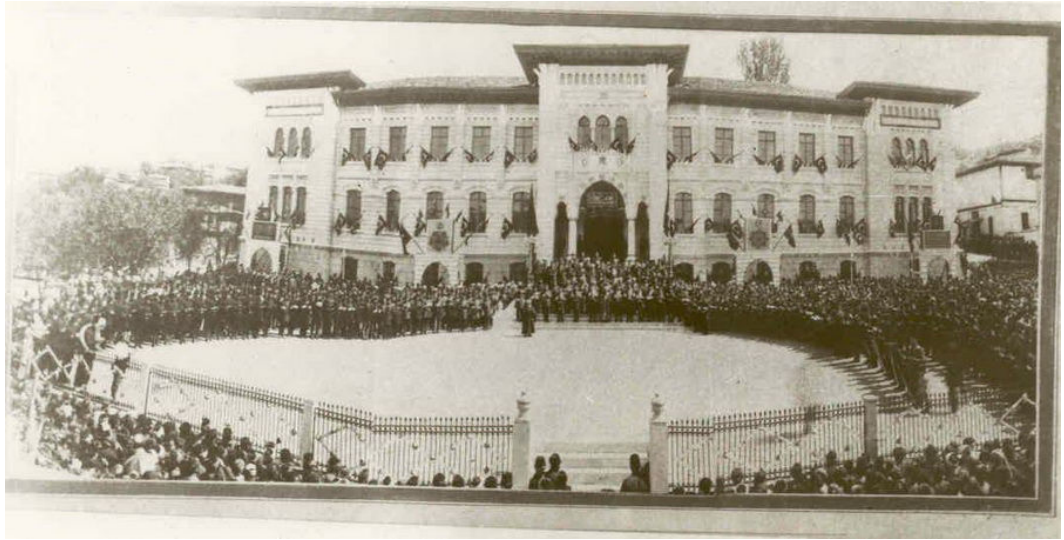


Resim - 4.13: Saat Kulesi ve çevresindeki konut dokusu (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim - 4.14: Cumhuriyet Meydanı (1940'lı yıllar)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Resimde, Cumhuriyet Meydanı ve meydanın güneydoğusunda kalan Saat Kulesi görülmektedir.



Resim - 4.15: Hükümet Konağı açılış töreni (1901)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Kastamonu Vilayet Binası

Merkeziyetçi yönetim yaklaşımlarının devamı olarak Tanzimat dönemi idari düzenlemelerinde; eyalet yapılanması içindeki yönetim birimlerinin en üst noktadaki sorumlusu olan valilerin, merkezin aldığı kararları yürütmekle yetkili kişiler oldukları görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar yönetim işlerine ayrılmış kamu binaları bulunmamaktadır. Tanzimat ile başlayan süreçte ayrı kamu binaları oluşturulmuştur. Bu dönemdeki modern kent düzenlemeleri ile birlikte hükümet meydanı kurgulanmıştır. Meydanın en önemli ögesi olan hükümet konakları, resmi dairelere ait birimlerin yer aldığı binalardır.

Devletin her noktasında inşa edilen hükümet konakları, özellikle eyalet ya da sancak merkezlerinde daha görkemli ve anıtsal nitelikte inşa edilmiştir. Tanzimat dönemi devlet politikası olarak merkeziyetçi düşüncenin vurgulanması, devletin her noktaya ulaştığının halka gösterilmesi amacı ile inşa edilen resmi binalar arasında başı çeken hükümet konağı binaları, bu yönüyle dönemin ideolojik simgeleri olarak düşünülmektedir.⁽¹⁾

Kastamonu Vilayet Binası, Cumhuriyet Meydanı'nın doğusunda yer almaktadır. Yapının güneyinde Kültür Müdürlüğü (Eski Hapishane), güneydoğusunda saat kulesi, kuzeydoğusunda Askerlik Şubesi, Askeri Depo, Memleket Kütüphanesi yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılında ortaya çıkan hükümet konağı binaları için eski kent dokusunun dışında yeni bir alanın tercih edildiği ya da yapının eski kent dokusu içinde bir alana inşa edildiği görülmektedir. Kastamonu kentinde, hükümet konağı için eski kent dokusu içinde yer alan "Saray" bölgesi tercih edilmiştir.

(1) Yazıcı, N., Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükümet Konağı Binaları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 1/5, 943-959, 2008.

Kastamonu kenti saray yapılarından ilk kez 17. yüzyıl şeriyeye sicillerinde bahsedilmektedir. Kayıtta, Kastamonu’da Cebrail Ağa Mescidi’ne mevkufile olan arsa üzerine bina olunup, valiler ve mütesellimlerin sâkin olduğu saraydan söz edilmektedir (Kankal, 2004). Yönetim işlevine dönük bu yapılar topluluğu ve sözü edilen Cebrail Ağa Mescidi, Hükümet Konağının kuzeydoğusunda yer almaktadır. Alan, 17. yüzyılda, bugünkü Cumhuriyet Meydanı’nın şekillendiği bölgenin ilk çekirdeğini oluşturmuştur.

17. yüzyıl şeriyeye sicillerinde bahsedilen saray yapısı birtakım eklemelerle ve onarımlarla 1833 yılında geçirdiği yangına dek kullanılmıştır. Bu tarihten sonra inşa edilen ve 1900 yılına kadar kullanılan ahşap hükümet konağı da, eskimesi nedeniyle kullanılamayacak durumda olduğu için yıkılmasına karar verilmiştir.

Yenisinin yapılmasına karar verilen hükümet konağının projesinin çizilmesi için “şehremaneti celilesi memuru ve sanayi-i nefise şahane fenn-i mimari muallimi, Sırrıpaşazade Mehmed Vedat” görevlendirilmiştir. ⁽¹⁾ İnşası 1901 yılında tamamlanan Hükümet konağının açılış töreni, II. Abdülhamit’in tahta çıkış günü kutlamalarına denk getirilmiştir. Bina, Vali Enis Paşa tarafından hizmete açılmıştır. (Resim-4.15).

3 katlı; yükseltilmiş bodrum kat üstünde iki kattan oluşan ve dikdörtgen planlı olarak tasarlanan bina, kargir bir yapıdır. Plan şemasında, bina boyunca uzanan geniş bir koridor ve iki yanında odalar bulunmaktadır. (Şekil-4.12, 4.13, 4.14). Binanın ortasında yer alan giriş bölümü aksı ve iki uçta yer alan birer aksı öne çıkmaktadır. Bina, eğimli arazide yerleştirilmiştir. Ön cephe, meydana tümüyle hakimdir.

Bina genel olarak incelendiğinde, girişin sivri kemerler arasından sağlandığı, giriş aksı ile köşelerde yer alan aksların önce çekilerek yapıya hareketlilik kazandırıldığı, iki boyutlu ve üç boyutlu bezeme unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı, binanın kırma çatısı ve geniş saçaklarının bulunduğu ve bu saçakların cephelerdeki konsollara taşındığı görülmektedir.

(1) Eyüpçiller, K.K., Bir Kent Tarihi Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1999.

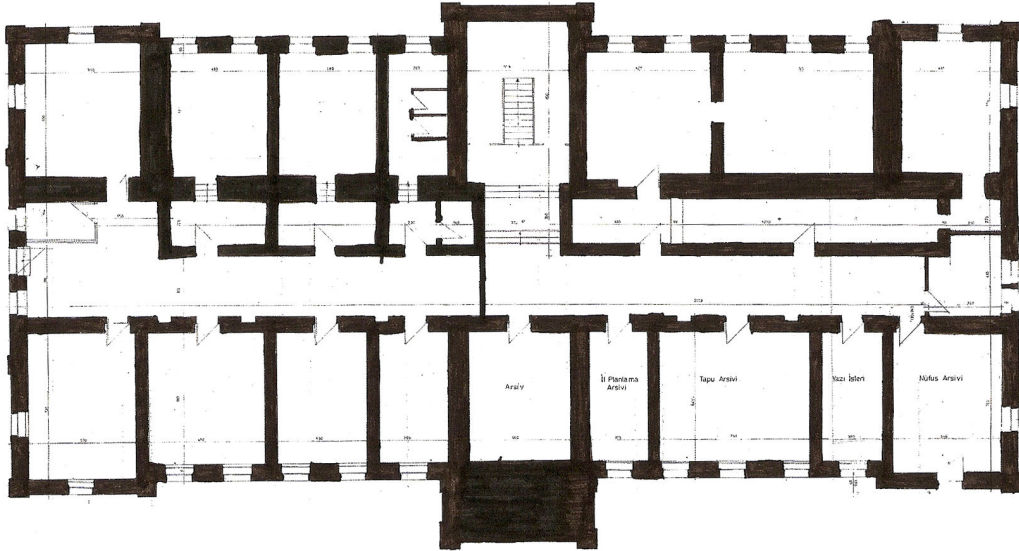
Yapıda 1. katta düz atkılı, bodrum kat ve zemin katta basık kemerli pencereler kullanılmıştır. Yapının plan şeması ve cepheleri birlikte incelendiğinde, her aksta yer alan birer pencerelik düzenin öne çıkarılan akslarda üçer pencerelik cephe düzenine dönüştüğü görülmektedir. Üçlü pencere gruplarında, iki pencere arasında sütunçe kullanılmıştır.

Yapının tasarımı, genel kurgusu bakımından Avrupa'da o yıllarda yapılan resmi yapıların şemalarını ve akademik kuralları izler; ama Vedad, bir yandan da belki de sadece burada olabilecek şekilde, belirli kemer biçimlerinin nerede-nasıl kullanılacağını ve Osmanlı kamu binalarının nasıl formatlanacağını gösteren bir formül ortaya koyar (Batur, 2003).

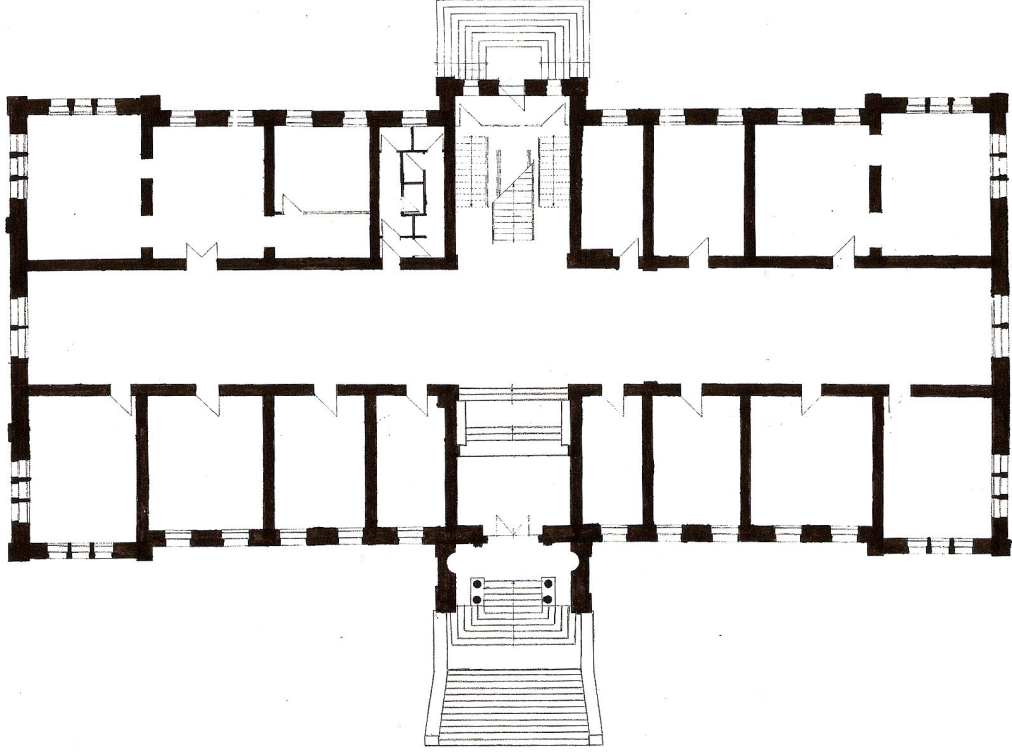
Binanın giriş bölümünde, iki yanda küçük, ortada büyük sivri kemer bulunan revaklı bir giriş tasarlanmıştır. Binaya giriş yüksek bir merdivenle sağlanmaktadır. Yaklaşık iki kat yüksekliğini kullanan bu merdiven, Vedad Bey'in klasik 'podio' motifini etkili bir tasarım ögesine dönüştürdüğünü gösterir ve binaya beklenmedik bir anıtsallık kazandırır (Batur, 2003). Yapının topografyadaki konumlanışı, arazide yer alan eğimin etkisi, binada kullanılan bir kat yüksekliğindeki giriş merdiveni gibi unsurlar, yapının anıtsal etkisini artırmaktadır. (Resim-4.15).



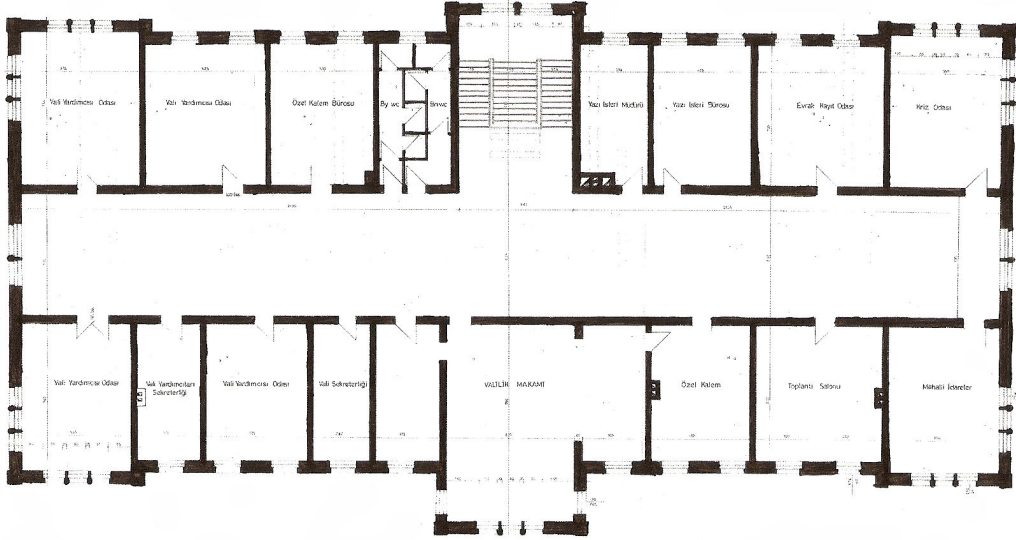
Resim - 4.16: Hükümet Konağı (2009)
(Fotoğraf: D. Sezer)



Şekil - 4.13: Hükümet Konağı Bodrum Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



Şekil – 4.14: Hükümet Konağı Zemin Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



Şekil – 4.15: Hükümet Konağı Birinci Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



Resim - 4.17: Hükümet Konağı – 1901 (Fransızca-Osmanlıca olarak hazırlanan kartpostal)
(Kaynak: Ü. Kenanoğlu Koleksiyonu, Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim - 4.18: Hükümet Konağı – 1910'lu yıllar
(Kaynak: Ü. Kenanoğlu Koleksiyonu, Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Memleket Kütüphanesi

Memleket Kütüphanesi, Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeydoğusunda, Askeri Depo binasının doğusunda konumlanmaktadır.

Temelleri Osmanlılar devrinde atılıp, tamamlanması Cumhuriyet'in ilk yıllarına denk düşen bu yapı Kastamonu'nun ilk ve tek resmi kütüphanesi olmuş, ancak sonradan kitaplar yakınında yaptırılan yeni bir binaya aktarılmıştır (Eyüpgiller, 1994). 1915 yılında inşasına başlanılan "milli kütüphane" inşaatı çeşitli nedenlerle tamamlanamamıştır. Vali Refet Bey'in (1921-1922) girişimleri sonrasında inşaat süreci hızlandırılmıştır. 1924 yılında Vali Fatin Güvendiren (1923-1926) döneminde inşaat tamamlanmıştır ve Memleket Kütüphanesi adıyla hizmete açılmıştır.

"Vali (Refet Bey, 1921-1922) kütüphaneyi sadece bir kitap deposu olarak düşünmemiştir. Kütüphane üç ana bölüm halinde planlanmıştır. Birinci bölümde kitaplar olacaktır. İkinci kısımda ise tarım ürünlerinin toplandığı ziraat müzesi düşünülmüştür. Üçüncü bölümde ise vilayet dahilindeki asar-ı atika toplanacaktır. Böylece eski eserler müzesinin çekirdeğinin kurulması tasarlanmıştır." (Eski, 2000). Eski eserler müzesi düşünülmesi, kentin kültürel birikimini değerlendirmek amacı ile yola çıkıldığının göstergesi olmaktadır.

Kastamonu Memleket Kütüphanesi kargir, iki katlı bir yapıdır. Girişin batı cephesinde bulunduğu binanın plan şemasında giriş aksının öne çıkarıldığı görülmektedir. Yapının cephesinde her iki katta da düz atkılı pencerelerin kullanılmaktadır. (Resim 4.18). Ancak binanın eski fotoğraflarında, pencere açıklıklarının sivri kemerli ve kat boyunca devam ettiği görülmektedir. (Resim 4.19). Yapı tek katlı ve yüksek tavanlı bir bina iken, kat yüksekliği ile birlikte pencerelerin de ikiye bölündükleri sonucuna varılmaktadır. ⁽¹⁾

Yapı, geçirdiği restorasyon sonrasında, 2002 yılında Resim ve Fotoğraf Galerisi olarak kullanıma açılmıştır ve günümüzde bu işlevle kullanılmaktadır.

(1) Eyüpgiller, K.K., Bir Kent Tarihi Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1999.



Resim - 4.19: Memleket Kütüphanesi (2009)
(Fotoğraf: D. Sezer)



Resim - 4.20: Memleket Kütüphanesi (20. yüzyıl başları)
(Kaynak: Fotoğraflarla Kastamonu 1894-1995, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 1995)

Hükümet (Yadigar). Çeşmesi

1909 yılında Vali Ömer Ali Bey tarafından yaptırılan ⁽¹⁾ Vilayet Binası'nın önündeki alanda yer alan çeşme, günümüzde faal değildir. Taş bir yapı olan çeşme, dört cepheli olarak tasarlanmıştır. Üstte daha küçük olmak üzere iki kademededen oluşmaktadır. Köşelerinde sütunçe ve yüzeylerinde kabartma motifleri bulunmaktadır.



Resim – 4.21: Yadigar Çeşmesi (2009)
(Fotoğraf: D. Sezer)

(1) Çiftçi, F., Kastamonu Çeşmeleri ve Şadırvanları, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 216-235, 2008

4.3.2. Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar

Vilayet Matbaası

Vilayet salnameleri yani il yıllıkları, 19. yüzyıl kültürel gelişmelerinden biridir. Vilayet salnamelerinin yayınlanmaya başlaması, vilayet merkezlerinde vilayet matbaalarının kurulmasını gerektirmiştir. Kuruluş yılı 1868 olan Kastamonu Vilayet Matbaası, 1937 yılına kadar hizmet vermiştir. Vilayet Matbaası faal olduğu süre içerisinde toplam 21 adet il yıllığı basılmıştır.

Kuruluşu sonrasında çeşitli binalarda faaliyet göstermiş matbaanın modernizasyonu için gereken donanımın sağlanması ve matbaanın yeni binasının yapımı için Vali Abdurrahman Paşa önemli talimatlarda bulunmuştur. ⁽¹⁾ Yeni binanın inşaatına 1890 yılında başlanılmış ve 1891 yılında tamamlanmıştır. Yapı, Cumhuriyet Meydanı'nın açılması sırasında yıkılmıştır.

Yapı meydanın batısında yer almaktadır. Kargir olan yapı, 2 katlıdır. Giriş aksı cephede öne öne çıkarılarak vurgulanmıştır. Revaklı bir girişe sahiptir. Cephe düzeninde, aynı dönemde inşa edilen diğer yapılarda olduğu gibi, kemerli pencereler, kilit taşları, söve ve silme öğeleri kullanılmıştır. (Resim 4.21).

Posta ve Telgrafhane

Meşrutiyet yıllarında binası şimdiki Atatürk Anıtı'nın yerinde olduğu bilinen ve Kastamonuluların hizmetine 1860 yılında sokulduğu belirtilen Telgrafhane'nin, 1890'lı yıllarda Türkçe ve Fransızca servis verdiği bilinmektedir (Eyüpgiller, 1996). Bina, daha sonra buradaki yerinden taşınmıştır. Posta ve telgraf teşkilatının oluşturulduğu dönem. Osmanlı modernleşme hareketlerinin hız kazandığı dönemdir. Posta hizmetlerinin modernize edilmesi ve dönemin en hızlı iletişim şekli olan telgrafın kullanılması, kent içinde iletişim işlevine ait yapıların inşa edilmeleri, Osmanlı modernleşmesinin parçalarından biridir.

(1) Seymen, L., Taşbaskıdan Hurufata Kastamonu Vilayet Matbaası ve Bastığı Kitaplar, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 286-297, 2008.

Mülki ve Askeri Rüştîye

Osmanlı Devleti'nde ilk olarak I. Mahmut döneminde açılmaya başlayan rüştîyeler, ortaokul seviyesinde eğitim kurumlarıdır. Saray bölgesi yani bugünkü Kastamonu Cumhuriyet Meydanı üzerinde inşa edilmiş olan Mülki ve askeri rüştîye binaları, günümüzde mevcut değildir. Ahşap olan askeri rüştîye binası 1884 yılında inşa edilmiştir. (Resim 4.22 - 4.23). 1872 yılında eğitime başlayan mülki rüştîye binası 1895 yılında yıktırılmış ve bulunduğu noktada Mekteb-i Sanayi inşa edilmiştir.

Mekteb-i Sanayi

Islahhane adıyla adlandırılan Mekteb-i Sanayi, Osmanlı 19. yüzyıl eğitim alanındaki yeniliklerden biridir. Kastamonu kentinde ilk ıslahhane, 1868 yılında eski kıışlada eğitime başlamış, 1880 yılında kapatılmıştır. Sonrasında, "Mekteb-i Sanayi" adıyla şehrin uygun bir yerinde açılması kararlaştırılmıştır. 1887 yılında temeli atılan binada uzun süre kalınmamış ve farklı binalarda eğitim verilmiştir. 1895 yılında bugünkü Atatürk anıtının bulunduğu noktada, eski rüştîye binasının yerine inşa edilen binaya taşınmıştır.

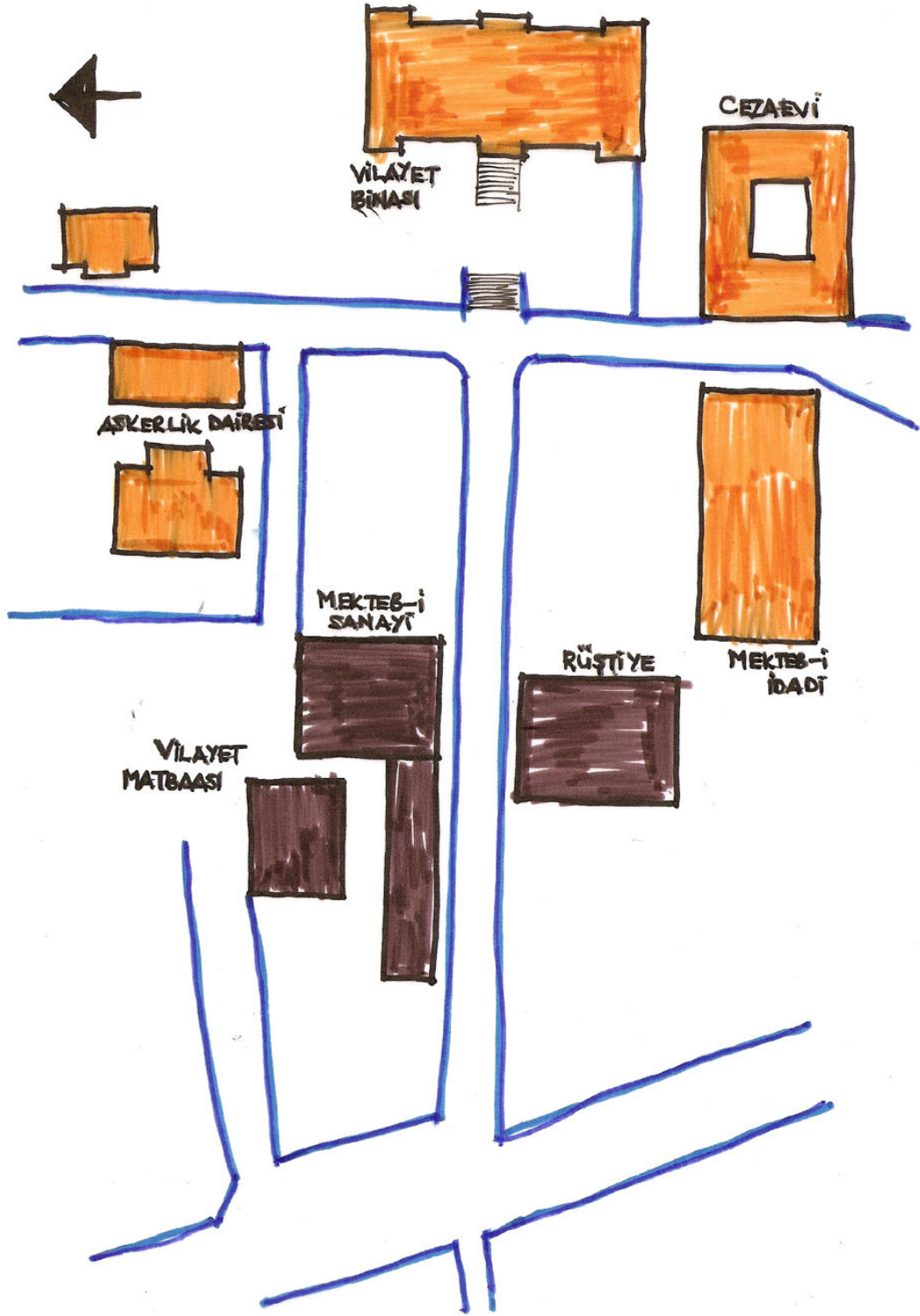
1900 yılında Hükümet konağı inşaatı sırasında devlet dairelerinin Mekteb-i Sanayi binasına taşınmaları sonucu eski binasına geri dönmüştür. Hükümet Binası inşaatının tamamlanması sonrasında geri taşınan okul binası harap durumda olduğu için, 1912 yılında Lozan Öğretmen Okulu planının uygulandığı, Saraçlar mahallesinde yer alan ve günümüzde halen kullanılmakta olan binanın inşaatına başlanılmıştır. Yeni binanın inşaatı sırasında eski askeri rüştîye binası kullanılmıştır. Yeni bina inşaatı 1915 yılında tamamlanmıştır.

Darülmualimin

Yeni açılan iptidai mektepler ve rüştiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere oluşturulmuş okullardır. Kastamonu Darülmualimi'nin açılışı hakkında kesin bir tarih söylenememekle birlikte, çeşitli kaynaklarda yer alan bilgilere göre bunun 1882 veya 1883 tarihlerinden birisi olması kuvvetle muhtemeldir (Arslanoğlu, 2000). Sözü edilen tarihler Kastamonu'da birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da modernleşme hareketlerinin hızlandığı dönem içinde yer almaktadır.

Darülmualimin binası hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1901-1902 yıllarında Hükümet konağı bahçesinde yer alan askeri rüştiye binasına taşındığı belirtilmektedir. ⁽¹⁾ Kastamonu Cumhuriyet Meydanı, tarihsel süreçte önemli kamu yapılarının toplandığı bir bölge olmuştur ve Darülmualimin de bu bölgede faaliyet göstermiştir.

(1) Arslanoğlu, İ., Kastamonu Darülmualimin ve Darülmualimatı, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 463-484, 2000

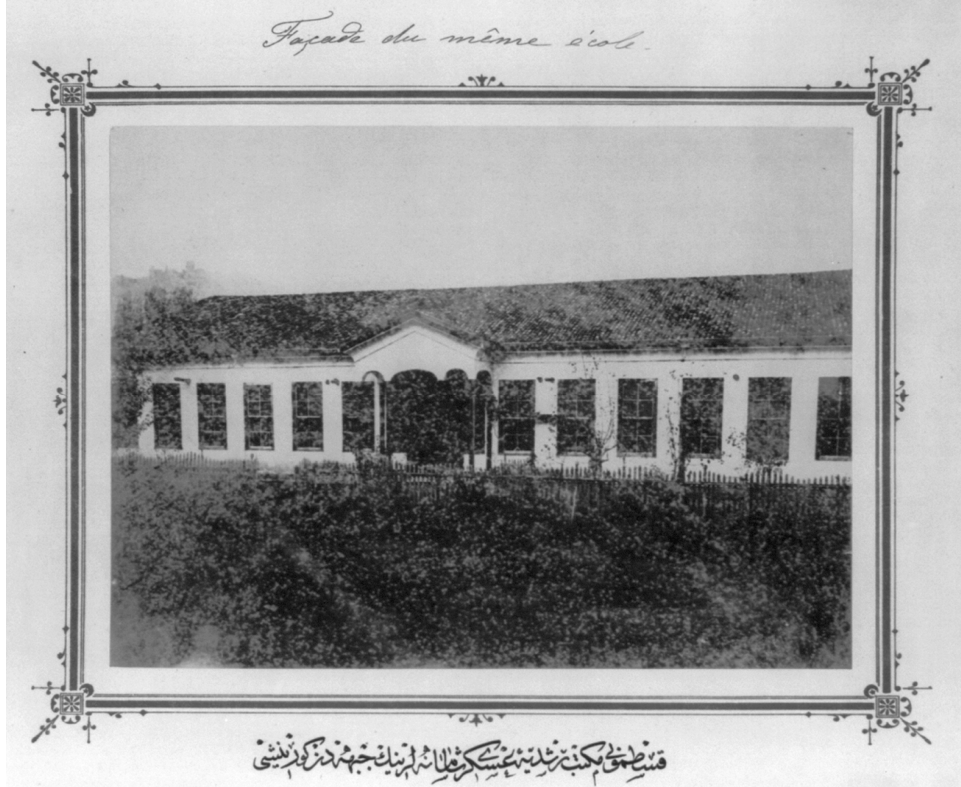


Şekil – 4.16: Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar
(Yorum: D. Sezer)

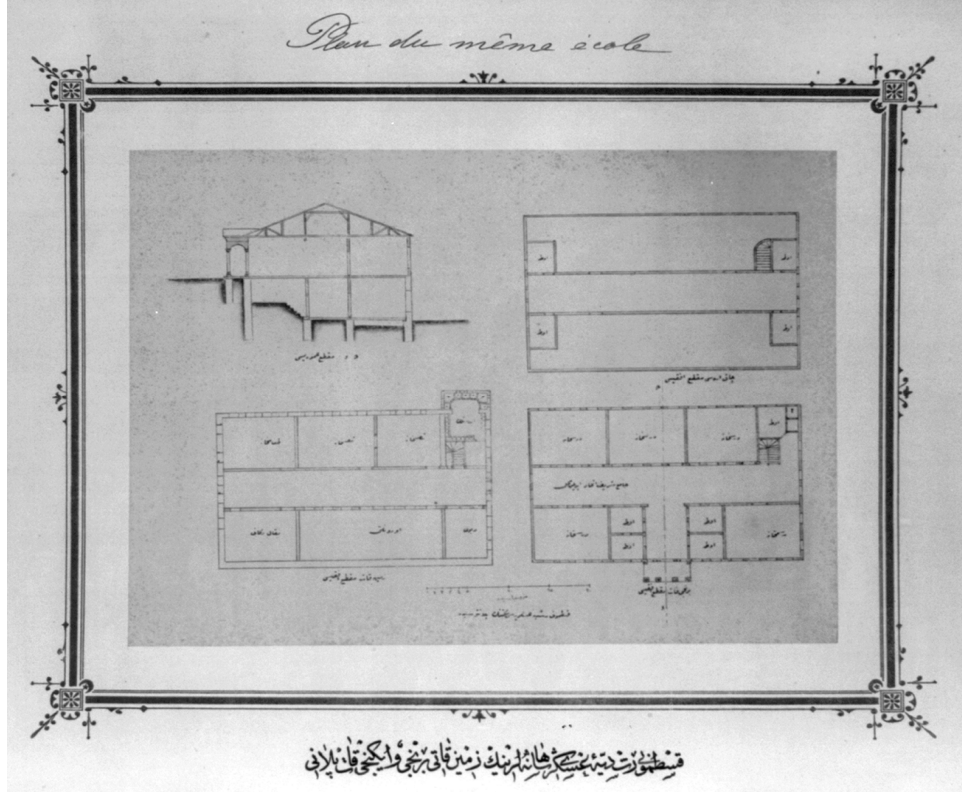
Şekil, eski Kastamonu fotoğrafları ve mevcut bilgilerden yola çıkılarak oluşturulmuştur.



Resim – 4.22: Vilayet Matbaası
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim – 4.23: Askeri Rüştiye Binası Fotoğrafi
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim – 4.24: Askeri Rüştiye Binası Planlar
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim – 4.25: Meydanın Düzenlenmeden Önceki Durumu (20. yüzyıl başları)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim – 4.26: Meydanın Düzenlenmeden Önceki Durumu – Vilayet Binasına Bakış
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim – 4.27: Cumhuriyet Meydanına bakış (1928)
(Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi)

Dere üzerindeki köprüden doğuya, Cumhuriyet alanına bakış.
Resimde görülen ahşap yapılar Cumhuriyet Meydanı düzenlenmesi sırasında yıktırılmıştır.



Resim – 4.28: Cumhuriyet Meydanına bakış (1928)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Cumhuriyet alanının batısından kuzeye bakış.
Resimde görülen ahşap yapılar Cumhuriyet Meydanı düzenlenmesi sırasında yıktırılmıştır.



Resim – 4.29: Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nın 1899 yılındaki durumu
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi)

Cumhuriyet alanının güneydoğusundan kente bakış. Fotoğrafta Hapishane, Mektebi İdadi, Askerlik Dairesi, Askeri Depo ve eski ahşap Hükümet Konağı binaları görülmektedir. Ayrıca meydanın batısında yer alan Vilayet Matbası, Mekteb-i Sanayi ve Askeri Rüştüye binaları da görülmektedir.



Resim – 4.30: Cumhuriyet Meydanına bakış (1930’lar)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Cumhuriyet alanının güneydoğusundan kente bakış. Resimde Halkevi binası inşaatının tamamlandığı görülmektedir. Ancak lise binası inşa halindedir. Bu nedenle fotoğraf 1938-1943 yılları arasındaki döneme aittir. Cumhuriyet Meydanı içinde yer alan yapılar ise henüz yıkılmamıştır.

4.3.3. Cumhuriyet Dönemi Yapıları

Cumhuriyet döneminde, resmi yapıların bulunduğu bölgenin batısında kalan yapı adalarının kaldırılması sonrasında, Cumhuriyet Meydanı oluşturulmuştur. Cumhuriyet Meydanı’nda Cumhuriyet döneminde, Halkevi Binası (Halk Eğitim Merkezi), Abdurrahman Paşa Lisesi, Tekel Binası, Ziraat Bankası Binası’dır. (Resim 4.30). Ayrıca alan, meydan düzenlemesine tabi tutulduktan sonra 1985 yılında Milli Mücadelede Kastamonu’yu anlatan Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı inşa edilmiştir.

Halkevi Binası

Cumhuriyet ile birlikte ortaya çıkan kurumlardan biri de Halkevleridir. 1932 yılında açılan Halkevleri, Atatürk'ün talimatıyla oluşturulmuş kültürel kurumlardır. ⁽¹⁾ Türk inkılabının geniş halk kitlelerine tanıtılması ve halkın kültürel anlamda eğitilmesi amacıyla oluşturulan bu kurumlar, Türkiye'nin her yerine yayılmıştır.

Kastamonu Halkevi'nin temeli 13.5.1937 tarihinde atılmıştır. (Eski, 2000). Yapım süreci hızla ilerleyen bina 1938 yılında bitirilmiştir ve açılışı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kastamonu Halkevi, Cumhuriyet Meydanı'nın güneybatısında konumlanmıştır. (Resim 4.31). 2 katlı yapı, günümüzde Halk Eğitim Merkezi olarak hizmet vermektedir. Binada kütüphane, tiyatro salonu, derslik ve atölyeler bulunmaktadır.

Abdurrahman Paşa Lisesi

1876 yılında, I. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte eğitime büyük önem verilmesi sonucunda vilayet ve sancak merkezlerinde idadilerin yapılması istenmiş, bu bağlamda Kastamonu İdadisi'nin açılmasına karar verilmiştir. Anadolu'daki ilk devlet lisesi olan ⁽¹⁾ Kastamonu Lisesi, 1887 yılında açılmıştır. Bugünkü Abdurrahman Paşa Lisesi, Kastamonu İdadi'sinin devamı niteliğindedir. Avni Doğan'ın valiliği zamanında, 1937 yılında bugünkü lise binasının yapımı için gerekli çalışmalar başlatılmıştır (Eski, 2005). 1943 yılında inşaatlar tamamlanmıştır ve binaya taşınılmıştır. 1956 yılında eski bina tamamen terk edilmiştir. Abdurrahman Paşa Lisesi binaları, günümüzde halen kullanılmaktadır. Cumhuriyet Meydanı'nın güneybatısında, Halk Evi binasının güneyinde Okul binası, meydanın güneyinde ve Mekteb-i İdadi binasının batısında ise yatılı bölümü için inşa edilen Pansiyon binası yer almaktadır.

Halkevi, Kastamonu Lisesi ve Pansiyon binalarının planları incelendiğinde, bir arada ve İdadi binasını tamamlar nitelikte inşa edildikleri anlaşılmaktadır. Pansiyon binasının ön cephesi idadi ile aynı hizadadır. Pansiyonun güneyinde yer alan Halkevi binası ve güneyinde yer alan Lise binası da parsel sınırlarına uyularak yerleştirilmiştir. (Şekil-4.15).

1937 yılında inşasına başlanılan Halkevi binası, 1938 yılında tamamlanmıştır. Mekteb-i İdadi binasına ekler yapılmasının sonrasında 1938 yılında inşasına başlanan Lise ek pavyonları ise 1943 yılında tamamlanmıştır. Binalar mevcut Mekteb-i İdadi binasına ek olarak ve yapının devamı niteliğinde tasarlanmış ve arsanın çeperleri doğrultusunda da biçimlendirilmiştir. Ayrıca bir iç bahçe bulunmaktadır.

Tekel, PTT ve Ziraat Bankası Binaları

Tekel, PTT ve Ziraat Bankasını içeren binalar grubu, Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeybatısında yer almaktadır. Yapılar, 1940'ların başında, meydana yer alan yapıların yıkılmaları sonrasında inşa edilmiştir. Yapıların inşa edildikleri dönem, aynı zamanda birçok resmi binanın yapıldığı dönemdir. Yapıların, 1928 tarihli fotoğraflarda görülen olan ahşap yapıların yıkılmaları sonrasında aynı bölgede inşa edildikleri anlaşılmaktadır. (Resim 4.26 – 4.27).

Tekel, PTT ve Ziraat Bankası binalarının inşa edildikleri döneme ait fotoğrafta (Resim – 4.33). meydanın güneybatısında yer alan Halkevi, Lise ve Pansiyon binaları tamamlanmış olduklarından, yapıların 1940'ların başlarında inşa edildikleri düşünülmektedir. Yine aynı fotoğraf, üç yapının da aynı anda inşa edildiklerini göstermektedir. 2 katlı ve kargir olan yapıların ön cepheleri aynı hat üzerinde yer almaktadır. (Şekil-4.16). Yapılar, günümüzde de aynı işleve sahiptir.

(1) <http://w3.balikesir.edu.tr/~mozsari/Halkevleri.htm>

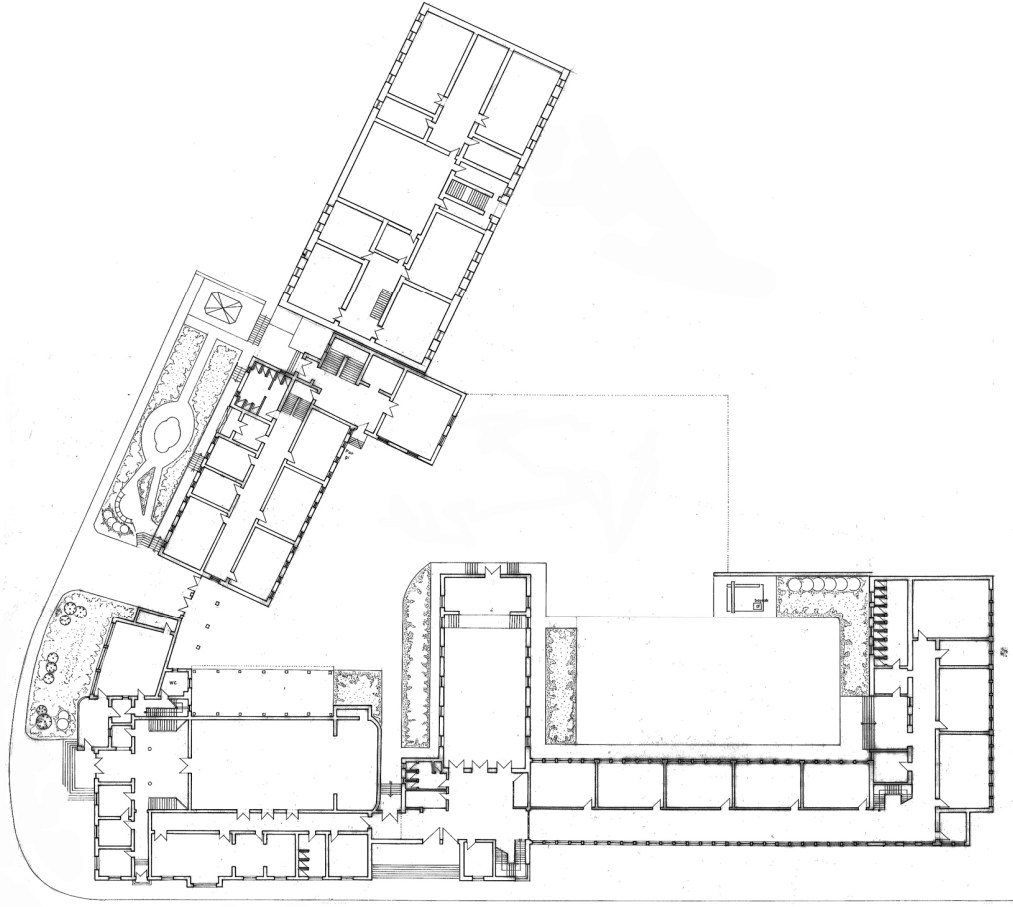


Resim – 4.31: Cumhuriyet Meydanına bakış (1940’lar)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

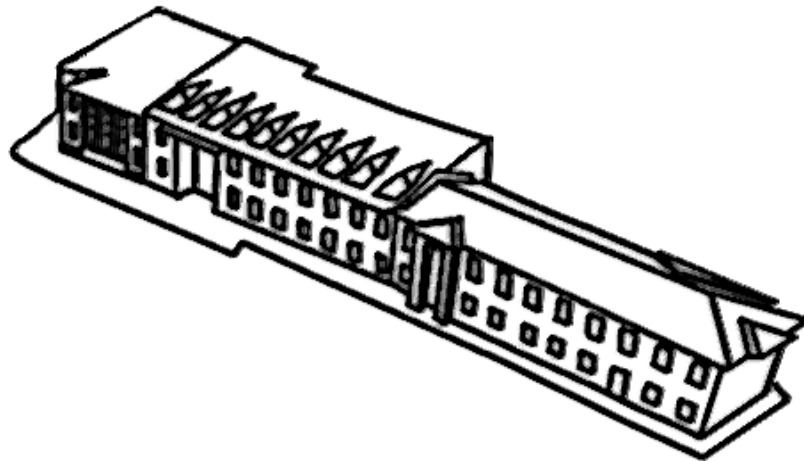
Cumhuriyet alanının kuzeybatısından meydana bakış. Resimde meydanın güneybatısında yer alan Halkevi, güneyinde yer alan Lise Pansiyon binası ve Mekteb-i İdadi, kuzeybatısında yer alan Ziraat Bankası görülmektedir. Resimde ayrıca, Cumhuriyet Meydanı ile Nasrullah Meydanı’nın bağlantısını sağlayan Nasrullah Köprüsü de görülmektedir.



Resim – 4.32: Halkevi Binası
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Şekil – 4.17: Mekteb-i İdadi Binası, Abdurrahman Paşa Lisesi Pansiyon Binası, Halkevi Binası ve Abdurrahman Paşa Lise Binası Zemin Kat Planı
(Kaynak: Kastamonu Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü Proje Arşivi)



Şekil – 4.18: Tekel, PTT ve Ziraat Bankası Binaları (D. Sezer)



Resim – 4.33: Kent Merkezi Hava Fotoğrafı (1940’lı yıllar)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Fotoğrafta, Cumhuriyet Meydanı’nın düzenleme çalışmaları görülmektedir. Meydanın kuzeybatısında yer alan yapılar yıkılmıştır ve yeni kamu yapıları olan Tekel, PTT, Ziraat Bankası binaları inşa halindedir. Meydanın güneybatısında yer alan Halkevi, Lise ve Pansiyon binaları tamamlanmış olduklarından, fotoğraf 1940’lı yılların başına ait olmalıdır.

Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı

1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu topraklarının işgali ile birlikte başlayan Milli Mücadele sürecinde, Kastamonu önemli rol oynamıştır. Kastamonu, İşgal görmeyen bir bölge olmasına karşın, milli mücadele sürecine aktif destek vermiş olması açısından önemli bir kenttir.

Silah ve mühimmatın sağlandığı İnebolu yolu ile Milli Mücadele'nin merkezi Ankara arasındaki köprü olan hattın önemi büyük olmuştur. Bu bölgedeki Kastamonu-İnebolu limanı, söz konusu bölgenin denize açılan, dolayısıyla dışarıya bakan tek penceresiydi.” (Turan, 1999). Güvenli bir yol olması ve ulaşımın elverişli oluşu nedeniyle İnebolu-Kastamonu-Ankara hattı Milli Mücadele döneminde önemli bir yol olmuştur.

Milli Mücadele'de İnebolu'dan Kastamonu'ya cephanesinin transferinin kadınlar tarafından ve kağnılar üzerinde gerçekleştirildiği bilinmektedir. Şerife Bacı, kar ve tipinin ani bastırması sonrasında güç şartlarda Kastamonu kışlası yakınlarına kadar gelmiş ancak donarak ölmüştür. Şehit Şerife Bacı, Milli Mücadele'de Türk kadınının sembollerinden biri olmuştur. Bu katkının ve Cumhuriyetin kurulmasındaki sürecin belleklerde yaşatılması için, Valilik tarafından bir anıt heykel grubunun yapılmasına karar verilmiştir.

Bunun üzerine çalışmalara başlayan merhum heykeltıraş Prof. Dr. Tankut Öktem, Atatürk ve Şehit Şerife Bacı anıtını 1985 yılında tamamlamış, anıt, aynı tarihte de meydana yerini almıştır (Anonim, 2008). 2005 yılındaki meydan düzenlemesi sırasında heykel ve kaidesi iyileştirilmiştir.

Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı, Cumhuriyet Meydanı'nın merkezinde konumlanmaktadır. Meydan düzenlemesi sırasında Meydanda inşa edilen anıtiyatro dış yüzeylerinde Kastamonu şehitleri ve Kastamonu'nun tasvir edildiği seramik çalışmalara yer verilmiştir.



Resim – 4.34: Cumhuriyet Meydanı (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, THK Arşivi)



Resim – 4.35: Anıtın gece görünüşü (2009)
(Fotoğraf: D. Sezer)

4.4. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nın Tarihsel Gelişimi ve Mimari Açıdan İncelenmesi

Kastamonu Saray mevkii ana aksı 104 yıllık Hükümet Konağı'nın oluşturduğu ve yine 100 yılı aşkın varlıklarıyla her iki yanında hem idari hem askeri hem de eğitim kurumlarının anıtsal yapılarının bulunduğu, ortası sonraki yıllarda törenler için açık alan olarak kullanılan bir manzaradan oluşmaktadır (Karasalihoğlu, 2005). Günümüzde halen idari, askeri ve eğitsel işlevlerini sürdürmekte olan yapıların yer aldıkları alan olan Cumhuriyet Meydanı, Kastamonu kentinin tanımlanmış en büyük boşluğudur. Meydanda yer alan yapıların ortaya çıktıkları farklı dönemlerin özellikleri bir araya gelerek alanın mimari karakterini zenginleştirmiştir.

19. yüzyıl öncesinde Osmanlı kentleri için yönetime ait özel binalar mevcut değildir. Ancak modernleşme olgusu ile durum değişmiştir. Özellikle Tanzimat'ın ilanı ile birlikte ortaya çıkan yeniden yapılanma sürecinde ayrı kamu binaları oluşturulmuştur (Yazıcı, 2008). Tanzimat dönemi ile birlikte ivme kazanan Osmanlı modernleşmesi, kentlerde oluşturulan kamu yapıları ile halka sunulmuştur. Yönetim, askeri alan, haberleşme, ulaşım, eğitim gibi alanlarda gerçekleşen dönüşümler sonrasında yeni fonksiyonlar ve yapılar ortaya çıkmıştır. Kastamonu kenti de bu yapılaşmadan payını almıştır.

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı yapıları olan Askerlik Şubesi, Askeri Depo, Hapishane, Kastamonu İdadisi, Hükümet Konağı binaları, 19. yy sonlarında inşa edilmiş olan ve dönemin modern kurumlarının kentsel alandaki yansımaları olarak ortaya çıkmış olan yapılardır.

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeydoğusunda Askerlik Şubesi (1890) ve Askeri Depo (1895) binaları ile Memleket Kütüphanesi konumlanmaktadır. Güneyinde Hapishane (1888), güneybatısında Mekteb-i İdadi (1887), doğusunda ise Vilayet Binası (1901) konumlanmıştır. Meydanın güneydoğusundaki tepe üzerinde ise Saat kulesi (1885) yer almaktadır.

(Kastamonu Cumhuriyet Meydanı) 1940'lı yıllara kadar bir meydandan öte idari yapıların yer aldığı geniş bir kompleks görünümündeydi. ⁽¹⁾ Alanın ortasında Askeri Rüştüye, Mülki Rüştüye, Mektebi Sanayi ve Vilayet Matbaası binalarının yer alması, dolayısıyla boşluğun ön planda olmaması nedeni ile meydan kurgusu söz konusu değildir. Cumhuriyet döneminde, 1940'larda yapılan kentsel müdahale ile Askeri Rüştüye, Mülki Rüştüye, Sanayi-i Nefise Mektebi ve Vilayet Matbaası yıkılmış ve meydan düzenlemesi yapılmıştır. Böylece meydanın sınırları belirgin hale gelmiş ve meydan, tanımlanabilen bir boşluk halini almıştır.

Cumhuriyet döneminde, 1930'ların sonlarında meydanın güneybatısında Halkevi, Lise ek pavyonları ve pansiyonu; 1940'ların başında meydanın kuzeybatısında ise Tekel, Ziraat Bankası ve PTT binaları inşa edilmiştir. Bu yapıların inşası ile mevcut yapıların tanımladıkları sınırlar Kastamonu deresi paralelinde yer alan ana caddeye kadar uzatılmış ve meydanın derinliği vurgulanmıştır.

Bir meydanı tanımlayan unsurlardan en önemlisi, meydanın sınırlarıdır. Sınırlar, boşluk etrafında yer alan yapıların çeperleri ile tanımlanmaktadır. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nda meydanın biçimsel kompozisyonu mevcut bazı yapıların yıkılması sonrasında, Cumhuriyet döneminde inşa edilen yeni yapılarla daha da belirginleştirilmiş ve güçlendirilmiştir.

Alanda, dere kıyısındaki cadde kenarında Atatürk anıtı inşa ettirilmiştir. (Resim 4.36). Ancak anıt, sonraki dönemlerde geriye çekilmiştir. Bu durum, meydanın merkezine simgesel ögenin yerleştirilmesi demektir. Yani alanın törensel ve simgesel meydan olma özelliğini kuvvetlendiren bir düzenleme gerçekleştirilmiştir.

Kastamonu Hükümet Konağı, günümüzde Cumhuriyet Meydanı ana aksını tanımlayan nirengi noktasıdır. Yapı, gerek ölçeği, gerek bulunduğu konumun topografik olarak çevresine hakim olması nedeni ile; "meydan" algısını güçlendirmektedir ve meydanın en önemli mimari ögesi olmaktadır.

(1) Anonim, İnebolu'dan Ankara'ya Atatürk ve İstiklal Yolu, Kastamonu Valiliği, İstanbul, 2008.

Saat Kulesi, meydanın güneydoğusunda yer alan Sarayüstü tepesi üzerinde konumlanmaktadır. Görsel olarak kent içinde algılanabilen bir nokta saat kulesi için seçilmiştir. Abdülhamit dönemi Osmanlı kentinin simge unsuru olan saat kuleleri anıtsal kamu yapıları ile birlikte düşünülmüştür. Kule için seçilen noktanın topografik avantajı ve alanda yer alan kamu yapıları ile bir bütün olarak kurgulanmış olması; kulenin meydana kolaylıkla algılanmasını sağlamaktadır.

Hükümet Konağı ile birlikte meydanı çevreleyen ve arazinin doğusunda yer alan yapılar meydan için sınır tarifi yapmaktadır. Bu sınır, “meydanlaşma” olgusunu güçlendirmektedir. Alanın ortasında yer alan yapıların yıkılmaları ile meydanın sınırları ortaya çıkmıştır. Meydanın şekillenmeye başladığı dönemden günümüze kalan ve meydanın çekirdeğini oluşturan yapılar (Hapishane, İdadi, Askerlik Şubesi, Askeri Depo, Hükümet Konağı), boşluğu tanımlar nitelikte yerleştirilmiştir. 1930’lu ve 40’lı yıllarda inşa edilen kamu yapıları ile meydanın çeperleri belirlenmiştir. Ayrıca, meydanın günümüzdeki formu ve sahip olduğu büyüklüğü, 1930’lu yıllarda alan içindeki bazı binaların yıkılması ile sağlanmıştır. Anıta ve meydan boşluğuna dönük birtakım müdahaleler dışında, meydanı tanımlayan yapılar topluluğu günümüze aynen ulaşmıştır.

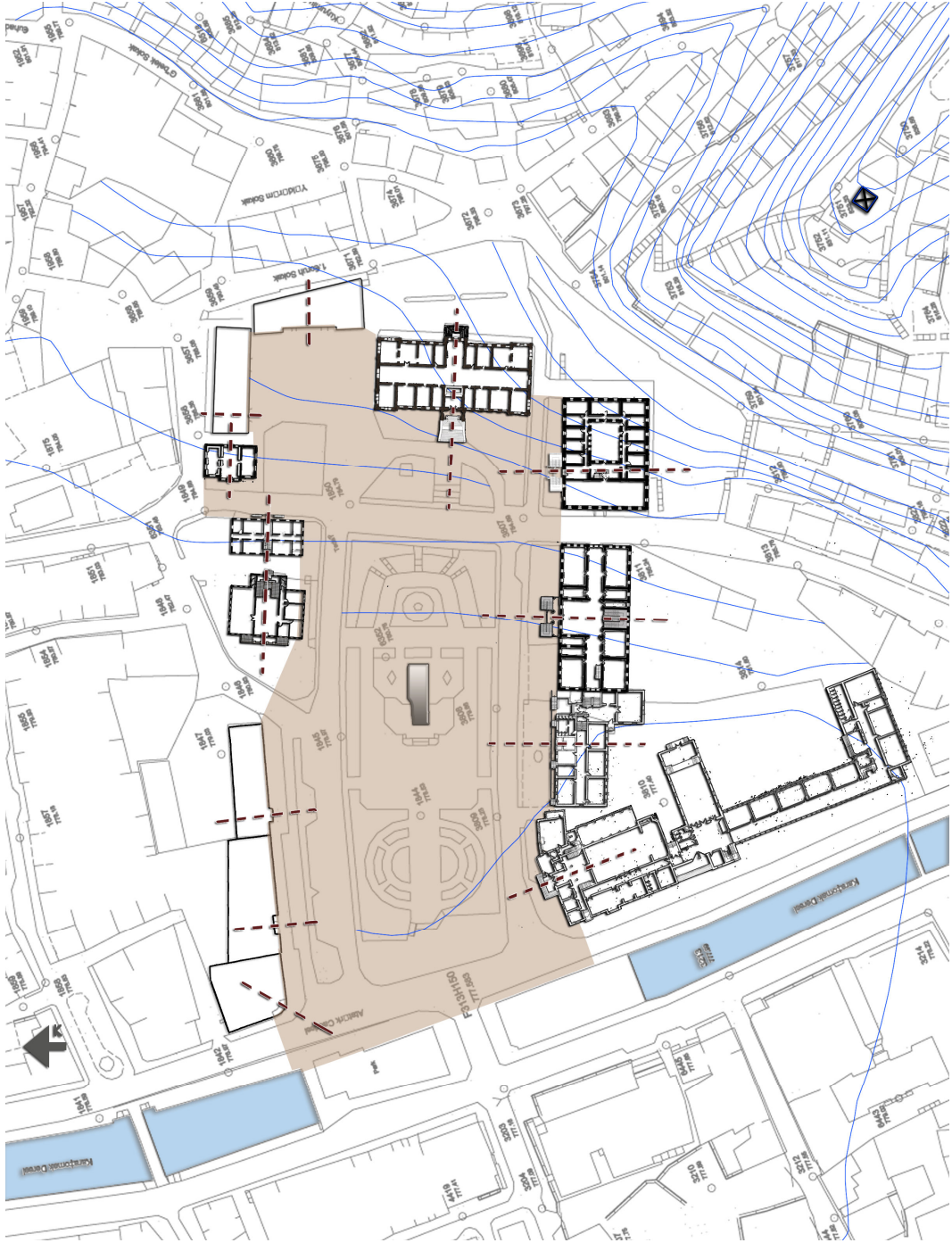


Resim - 4.36: Cumhuriyet Meydanı'na kuzeybatıdan bakış (1933)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).



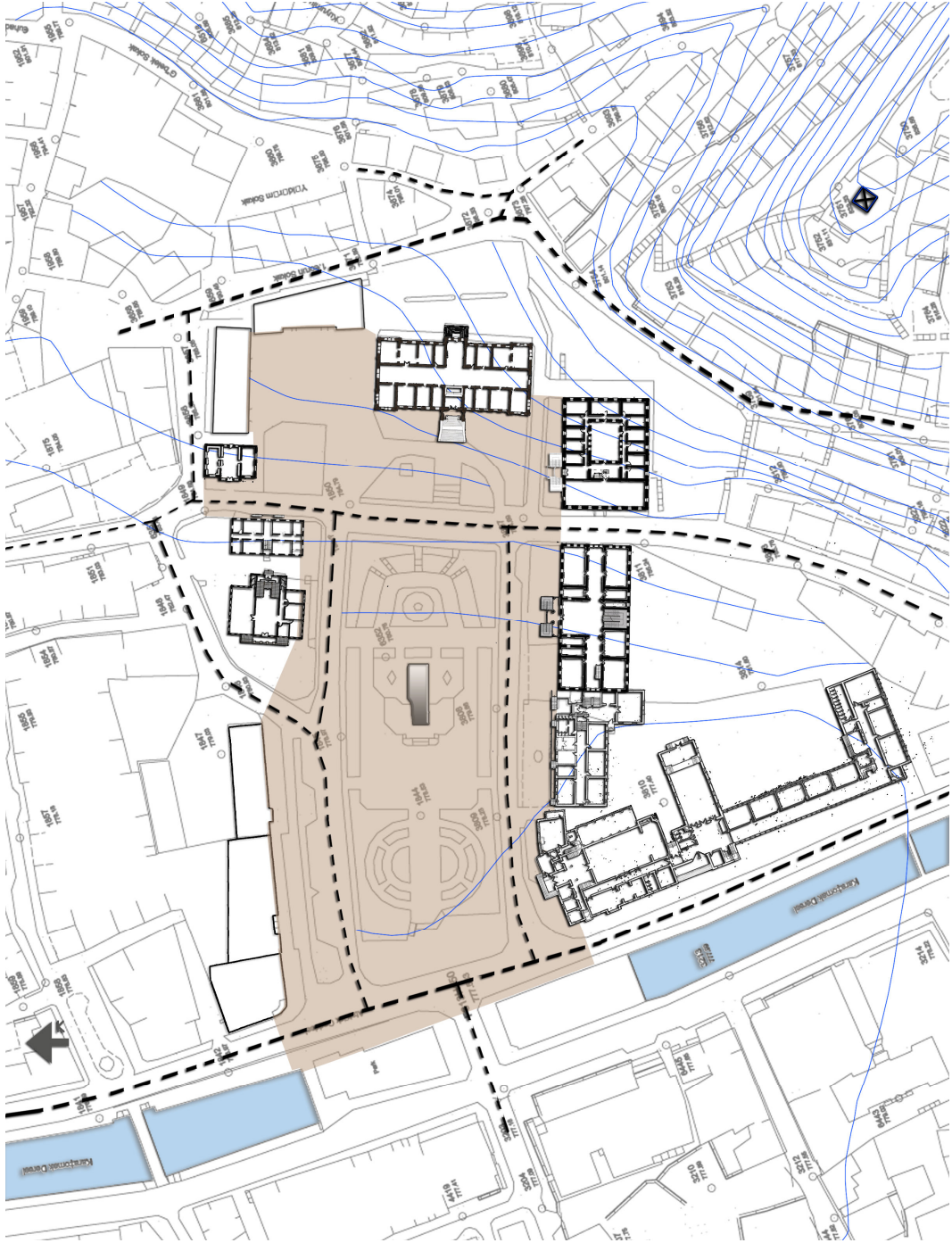
Resim - 4.37: Cumhuriyet Meydanı'nın görünüşü (1940'lar)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Resimde, Cumhuriyet Meydanı'nın batısında ve cadde kenarında yer alan Atatürk anıtı görülmektedir. Anıt, sonraki yıllarda doğuya kaydırılarak meydanın merkezinde konumlandırılmıştır.

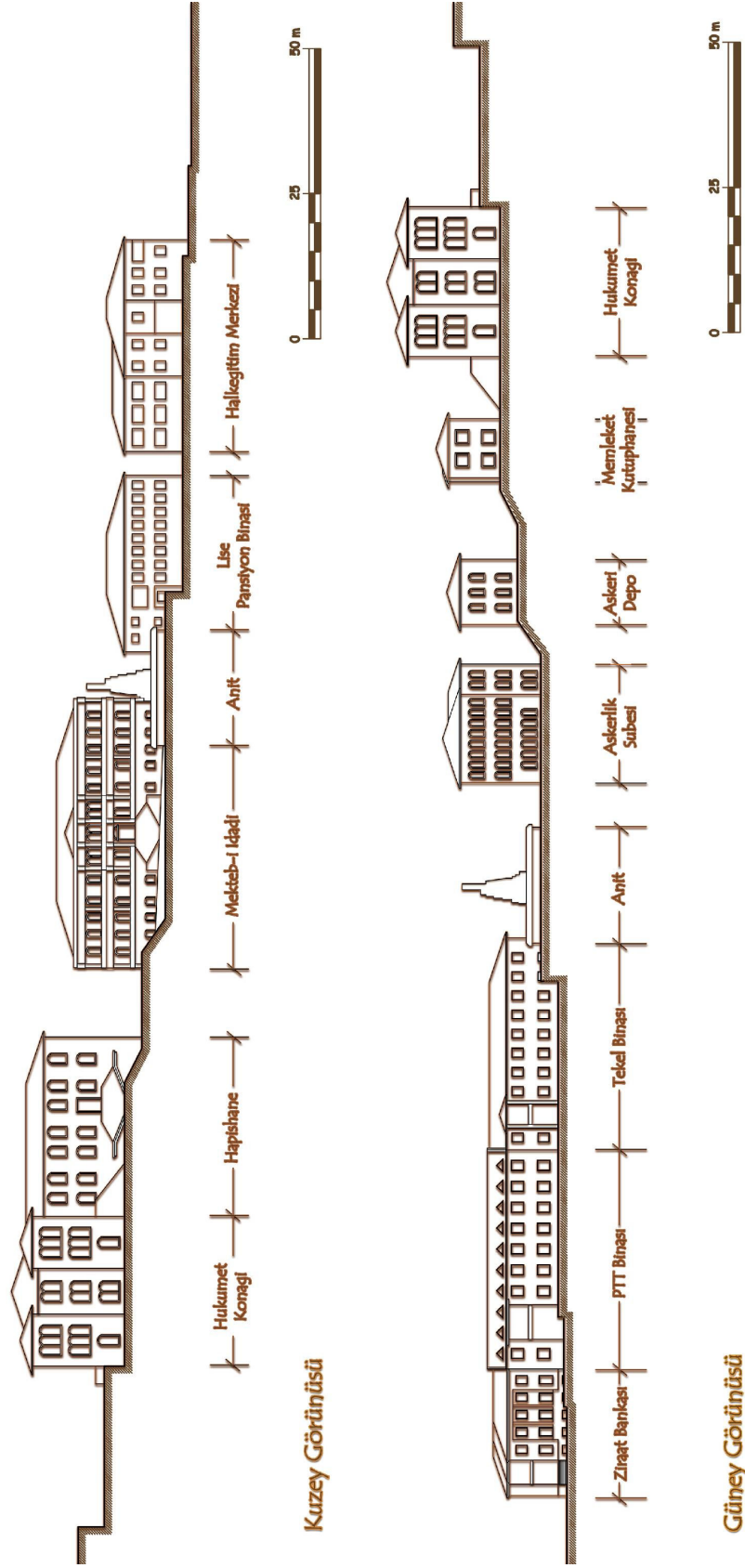


Şekil – 4.19: Cumhuriyet Meydanı yapılarının meydanla planimetrik ilişkileri
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi, Yorum: D. Sezer)

Meydanın sınırlarını belirleyen unsur yapı yüzleri olmaktadır. Şekilde, yapıların giriş aksları belirtilerek yapı yüzlerinin boşlukla yani meydanla kurdukları ilişki görülmektedir.



Şekil – 4.20: Cumhuriyet Meydanı'nın çevresi ile ilişkilerini sağlayan ulaşım ağı ve yaklaşımlar
(Kaynak: Kastamonu Belediyesi, Yorum: Dilek Sezer)



Şekil – 4.21: Cumhuriyet Meydanı Silüeti (D.Sezer)



Resim - 4.38: Meydanda yer alan yapıların topografyadaki yerleşimleri (2008)
- Kuzeydoğudan bakış -
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)



Resim - 4.39: Meydana batıdan bakış (2008)
(Kaynak: Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)

Resimde Vilayet binası, Askerlik Şubesi binaları, Memleket Kütüphanesi, Hapishane, Mekteb-i İdadi ve Saat Kulesi yapılarının meydana yerleşimleri görülmektedir.

4.5. Kastamonu Kent Dokusu İçinde Nasrullah Meydanı ve Cumhuriyet Meydanının Yeri

Batı kökenli “meydan” kavramının Cumhuriyet sonrası şehircilik anlayışı içinde yer edinmesinin sonucu olarak, Kastamonu’da ticaretin yoğun olduğu bölgenin merkezinde yer alan Nasrullah Camii’nin kuzeyi ile, kamu yapılarının etrafında yoğunlaştığı Hükümet Dairesi’nin batısındaki yapı adalarının tahrip edilerek kentin bugünkü iki önemli meydanının oluşturulması, 1925 yılı sonrasındaki kente yapılan en tahripkar müdahaleler olarak göze çarpmaktadır (Eyüpgiller, 1996). Her iki meydan, günümüzdeki durumlarına ulaşmadan önce mevcut bazı yapıların tahrip edilmeleri sonucunda mevcut şekline ulaşmıştır.

Fiziki koşulların kent yerleşimini belirlediği Kastamonu kentinde, kale ve yakın çevresi ile başlayan iskan, zamanla farklı bölgelere yayılarak genişlemiştir. İlk etapta Kastamonu çayı bir sınır işlevi görmüşse de, zamanla doğu yakasında da iskan söz konusu olmuştur. Kastamonu çayı, Nasrullah ve Cumhuriyet Meydanları için doğal bir ayırıcı durumundadır.

Nasrullah Meydanı girişinde bulunan ve Cumhuriyet Meydanı ile bağlantısını sağlayan Nasrullah Köprüsü, kentteki doğal ayırıcı unsur olan Kastamonu çayı üzerinde yer almaktadır. Köprü, Nasrullah Meydanı’nı tanımlayan bir aks tarifi yapmaktadır.

Kastamonu Çayı’nın batısında yer alan Nasrullah Meydanı, 13. yüzyılda başlayan Türk yerleşimi ile birlikte şehrin ticari fonksiyonlarına ev sahipliği yapmıştır. Bu mekanda, kentin yönetimine sahip olan devletler çeşitli yapılar inşa etmiş ve önemli oranda korunmuş olan yapılar günümüze aktarılmıştır.

Klasik Türk-İslam kenti öğeleri olan büyük cami ve çevresindeki ticaret yapıları şeklindeki yapı Kastamonu kentinde, Nasrullah Camisi ve çevresinde görülmektedir. 1960’lı yıllarda, Nasrullah Camisi bölgesinde bulunan Samanpazarı adı verilen alan ile bazı medrese yapıları ve dükkanların yıkılmaları sonrasında Nasrullah Meydanı oluşturulmuştur.

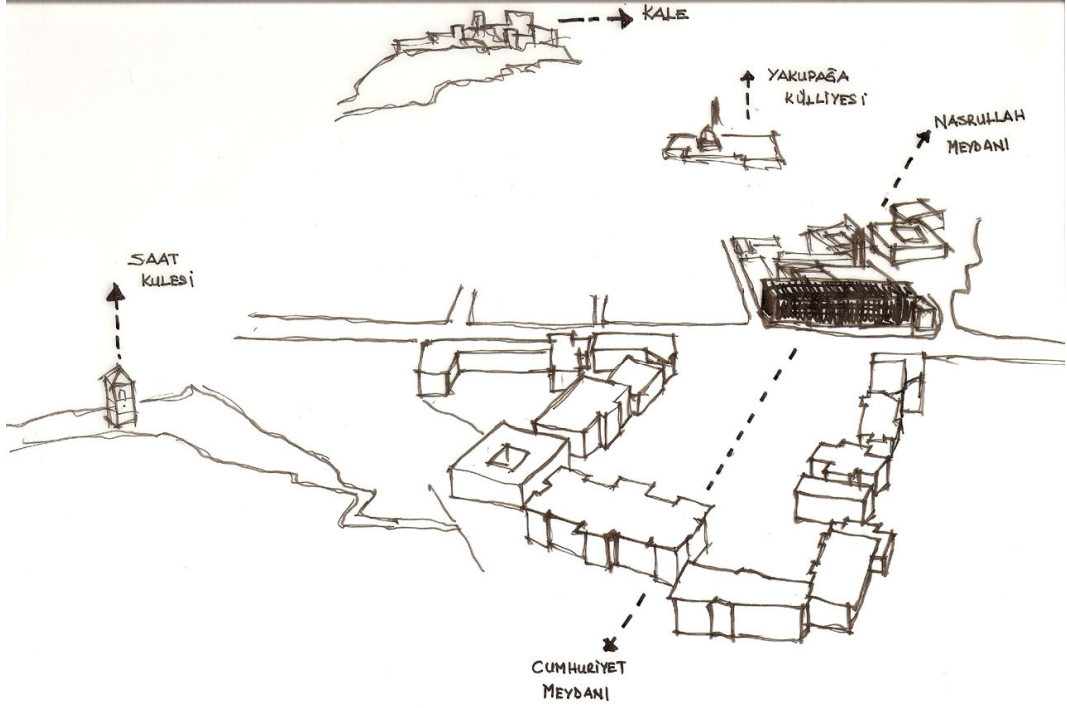
Alan, günümüzde restore edilmiş ve turistik amaçlı kullanılan ticari yapıları olan hanları, halen kentin Cuma camisi işlevini taşıyan camisi olan Nasrullah Camisi ile birlikte canlı bir görüntü sergilemektedir.

Cumhuriyet Meydanı, Kastamonu çayının doğusunda yer almaktadır. Resmi yapılar kompleksi olarak tasarlanan bir bölge olan alan, 1940'lı yıllarda üzerinde yer alan bazı yapıların yıkılması sonrasında boşluk halini almış, sonrasında, çevresinde inşa edilen yeni yapılarla derinliği vurgulanmış ve resmi yapıların halen işlevlerini sürdürdükleri bir meydan olarak günümüze ulaşmıştır.

Cumhuriyet Meydanı, Nasrullah Meydanı'nın aksine, yapı yüzlerinin meydanın sınırını tarif ettikleri bir mekan olmaktadır. Meydan, kente bakan bölümünde bir yapay unsur bulunmaması sayesinde kentten algılanabilmektedir. Bunda derin tipteki alanın doğusuna gidildikçe yükseltinin artması sonucunda yapıların daha fazla algılanabilir olmalarının da payı bulunmaktadır.

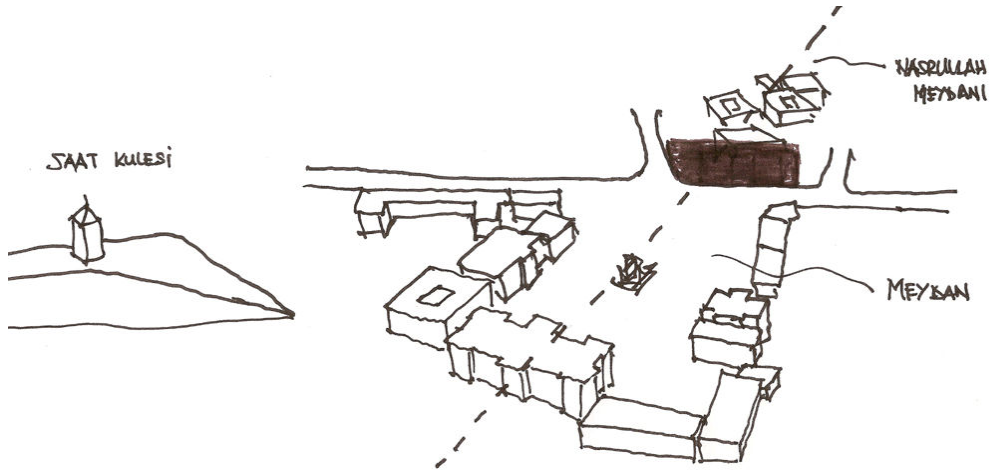
İki meydan temsil ettikleri açısından karşılaştırıldıklarında; Nasrullah Meydanı'nın geleneksel olanı, Cumhuriyet Meydanı'nın ise yeni olanı temsil ettiği görülmektedir. Tanzimat dönemi ile dönüşüme uğrayan devletin yüzünü ve mimarisini gösteren alan olan Cumhuriyet Meydanı, Cumhuriyetin ilanı ile başlayan süreçte yeni yönetim biçiminin fonksiyonlarını ve yeni dönemin mimari dilini gösteren yapıların mekanı olmuştur.

İki meydanın kent içindeki konumlarının son derece yakın oluşları önemlidir. Kentin kimliğini oluşturan anıtsal yapıların yer aldığı bu meydanların kent içindeki konumları, organik bir mekansal ilişkiye olanak vermektedir. Ancak bazı yapay ayırıcılarla görsel olarak ayrılmış olduklarından, bu ilişki okunamamaktadır. (Şekil 4.22).



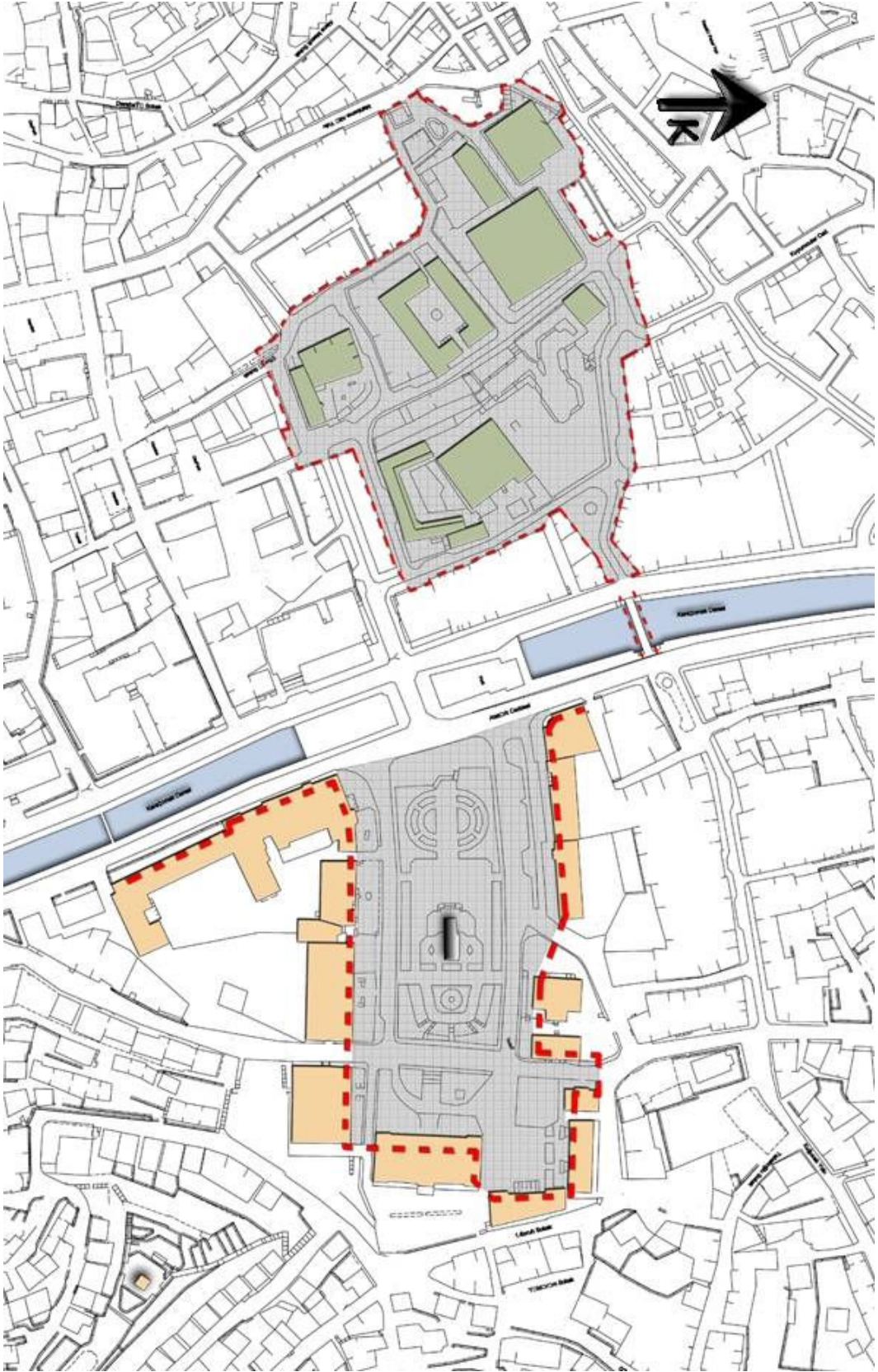
Şekil – 4.22: Cumhuriyet Meydanı ile Nasrullah Meydanı'nın kent dokusunun diğer unsurları ile mekansal ilişkileri
(D. Sezer)

İki meydanın kent dokusu içindeki konumları bir aks tarif etmektedir. Meydanlar, kent dokusunun önemli parçaları olan Kale, Saat Kulesi ve Külliye ile birlikte kent kimliğini tanımlayan veriler sunmaktadır.

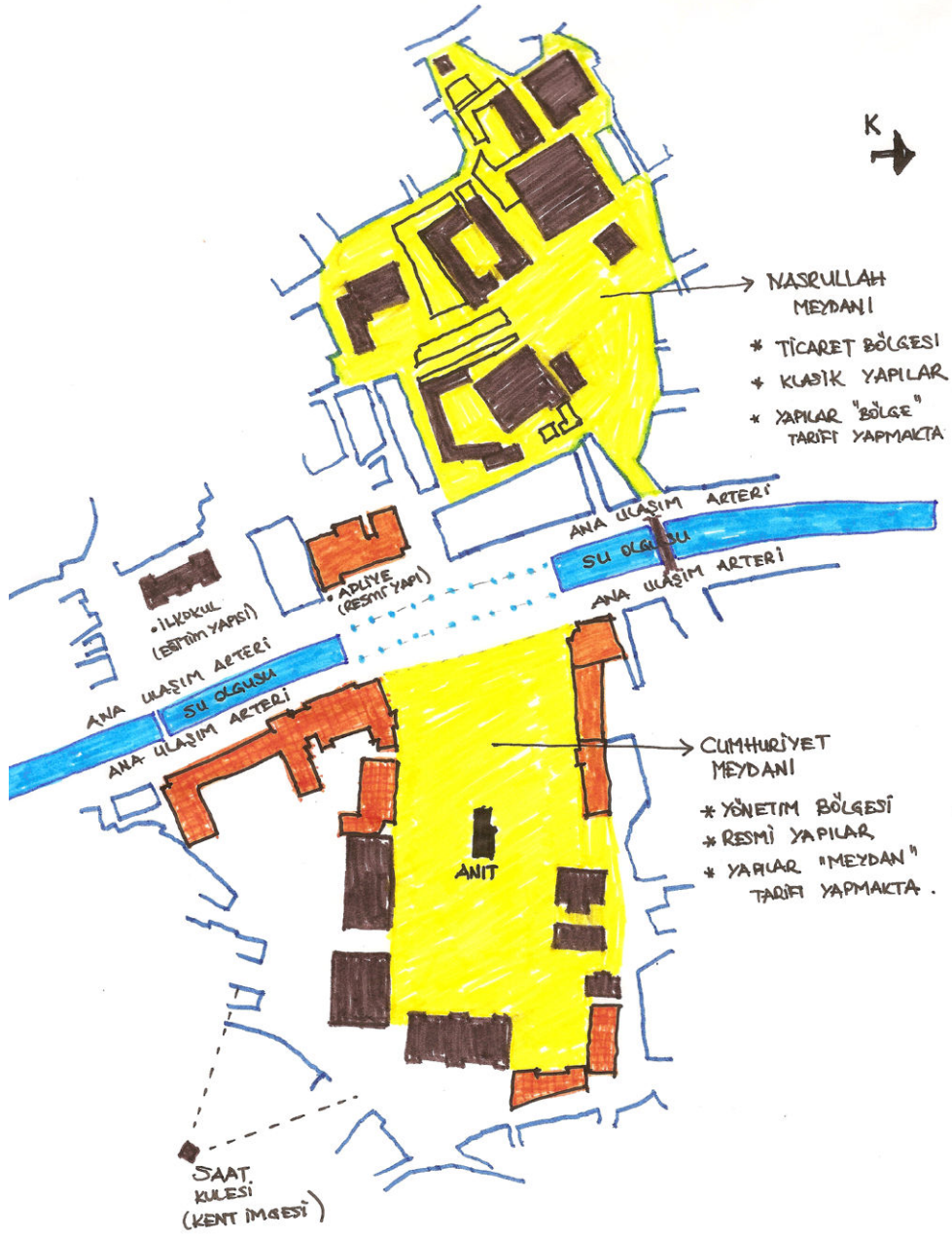


Şekil – 4.23: Cumhuriyet Meydanı ile Nasrullah Meydanı arasındaki mekansal ilişki
(D. Sezer)

İki meydanın kent dokusu içindeki mekansal ilişkileri kesintiye uğramaktadır.



Şekil – 4.24: Nasrullah Meydanı ve Cumhuriyet Meydanı'nın sınırları ve kente ilişkileri
(D.Sezer)



Şekil – 4.25: Nasrullah Meydanı ve Cumhuriyet Meydanı'nın kent dokusu ile ilişkileri
(D. Sezer)

5. SONUÇLAR

Kastamonu kent dokusu, şehir coğrafyasındaki kendine özgü yapılanması ve halen sahip olduğu nitelikli yapı ile günümüzde de gözlemlenip inceleyebilecek özellikleri yansıtmaktadır. Kentsel dokuyu oluşturan fiziksel yapının doğal unsuru olan topografya üzerindeki yapılaşmalar, doğal olana en az müdahale ile konumlandırıldıklarında, kentsel dokunun okunması netlik kazanmaktadır. Kastamonu kent dokusunda kentin klasik yapılanmasının okunabilirliği, onu nitelikli ve değerli yapmaktadır.

Coğrafi yapısı kentin ortasında yer alan dere yatağından itibaren yükselen yamaçlar şeklinde olan Kastamonu kentinde, kent yerleşmesinin ortaya çıktığı dönemle birlikte oluşan, mevcut coğrafi yapıyla birebir örtüşen, yapıların doğal olana en az müdahale ile yerleştikleri, organik biçimlenmiş bir kent dokusu gözlemlenmektedir. Ancak kentte bazı noktalarda kent dokusunun okunması zorlaşmaktadır. Bunun nedeni, özellikle eski kent yerleşiminin gerçekleştiği çekirdek kent merkezinde mevcut yapıların yerinde yeni yapıların inşa edilmesi sonucunda organik kent dokusunun deforme olmasıdır.

Kent dokusuna ve kentsel mekanlara ait okumalarda, Kastamonu kent dokusu içinde, Cumhuriyet Meydanı'nın önemli bir düğüm noktası olduğu görülmektedir. Tarihsel süreçte Osmanlı'nın modernleşme döneminde inşa edilen Hükümet Konağı ve diğer kamu yapılarının çevreledikleri bir boşluk karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, bugünkü meydan boşluğunda konumlanmış olan bazı yapıların yıkılmaları ve Cumhuriyet döneminde inşa edilen diğer kamu yapıları ile birlikte boşluk tanımlanmış ve gerçekleştirilen düzenlemelerle bir "meydan" halini almıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile başlayan süreçte, kentlerde çağdaş kent mekanları yaratmak için düzenlemeler gerçekleştirilmesi, cumhuriyetin getirdiği eşitlik ve özgürlük kavramlarının topluma sunulmasında bir araç olarak kentsel mekanın kullanılması anlamına gelmektedir. Kastamonu örneğinde, Cumhuriyetin yapılanmaları ve kurumlarının kente yansması, Cumhuriyet Meydanı'nda gerçekleşmektedir.

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı oluşturulurken mevcut yönetimsel bölge seçilerek, var olan bazı yapıların yıkılmaları ile törenler için kullanılacak olan açık alanın oluşturulması ve çağdaş devletin ihtiyaçlarına dönük yeni fonksiyonlara ait yapıların inşa edilmeleri sonrasında, Kastamonu kenti bir "meydan"a kavuşmuştur.

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı, topografyasına hakim noktada Valilik binasının bulunması nedeniyle, baskın yapı olarak yönetim yapısına atıfta bulunmakta; bu yapının yakın çevresinde yine resmi yapıların bulunması nedeniyle yönetimsel bir bölge tanımlamaktadır.

Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı; kentin yönetimsel bölgesinin simgesel çekirdeğini oluşturan bir yapıdır. Anıt, Kastamonu kentinde yaşayanların ya da kente gelenlerin Cumhuriyet Meydanını okumalarında ve zihinlerinde meydana dair bir imge oluşturmalarında önemli bir figür olmaktadır.

Cumhuriyet Meydanı, merkezinde yer alan anıtle, anıt ve çevredeki yapısal uygulamaların yüzeysel figürleriyle Cumhuriyet ideolojisinin simgesini oluşturmaktadır. Yönetimsel bir bölgeyi tarif eden bir alan olan Kastamonu Cumhuriyet Meydanı, resmi törenler ve milli bayramlardaki kutlama ve etkinliklerin mekanı olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında gündelik yaşamda kişilerin dinlendikleri park işlevine de sahiptir.

Mimari tasarım ve kentsel kimlik açısından taşıdığı önem göz önüne alındığında Kastamonu Cumhuriyet Meydanı ve Kastamonu kent dokusuna sağlanacak katkılar için yapılacakları sıralamak gerekirse :

- Mimari tasarım ve kentle bütünleşmeleri açısından "simge binalar" olan Cumhuriyet Meydanı yapılarının korunmaları ve gelecek nesillere aktarılmaları önem arz etmektedir. Alanda yer alan, Osmanlı Devleti'nin dönüm noktasında olduğu Batılılaşma döneminde biçimlenen yapılar, anıtsallıkları ve kentle ilişkileri açısından önem taşımaktadır. Meydanda Cumhuriyet kurumlarına ait yapıların inşa edilmiş olmaları, alanın Cumhuriyetle birlikte önemini koruduğunun göstergesidir. Yapıların tümünün mimari tasarım dili, inşa edildiği dönemin karakteristiklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle yapıların orijinalliklerinin korunması önemlidir.

- Kentsel açık alanlar olan meydanların nitelikleri bakımından, kendilerini çevreleyen ve boşluğu tanımlı hale getiren yapılarla ilişkileri önemli olmaktadır. Cumhuriyet Meydanı'nda yapı ölçeğinde; “meydan” ve kent dokusu ile uyuşmayan malzeme kullanımlarından ve eklentiler inşa etmekten kaçınılması; yapıların yakın çevrelerini oluşturan bahçe duvarı, korkuluk gibi mimari ve plastik elemanlarda bütüncül bir mimari dilin sağlanması; meydanda yer alan tüm yapıları kent dokusu ile buluşma noktaları olan meydanla bütünleştirmek için yapılabilecekler arasındadır.

- Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan yapılar, alanın topografik yapısı kullanılarak inşa edilmiştir. Bu nedenle yapılar, kentten bakıldığında net biçimde algılanabilmektedir. Meydanın mevcut düzenlemesinde kullanılan birtakım unsurlar incelendiklerinde; alanın çevre ilişkilerinin yeterli düzeyde kullanılmadığı ve meydan tasarımına ait bazı öğelerin yerin doğasına yönelik tasarlanmamış oldukları görülmektedir.

- Tarihsel süreçteki meydan örneklerine bakıldığında, boşluk ve çevre ilişkilerini başarılı biçimde kullanarak oluşturulan meydanların, kullanıcılar üzerinde mekansal açıdan etkili oldukları görülmektedir. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nda arazinin mevcut verilerinin değerlendirilmesi; zemin kaplamasının bütüncül bir yaklaşımla yeniden ele alınması, mekan düzenlemesinde yapay formların kullanılması yerine alanın formu ve arazi yapısı ile birebir örtüşen düzenlemelerin yapılması, yüzeyi ele almak dışında mekansal bütünlüğü sağlayacak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, su olgusu ve yeşil olgusunun farklı ve daha etkin biçimde kullanılmaları yapılabilecekler arasındadır.

- Kastamonu Çayı üzerinin kısmen kapatılması sonrasında elde edilen alanlar ve bu alanlar üzerinde yer alan havuz tasarımlarının yer aldığı park, kent içi görsel algının bütünlüğünü kesintiye uğratmaktadır. Meydanın batısında ve ulaşım arterlerinin ortasında yer alan bu park alanının yeniden ele alınması ve söz konusu alanda kentsel mekanlar ve ilişkilerini ön plana çıkaracak bir düzenleme gerçekleştirilmesi, bu bakımdan önem arz etmektedir.

- Kastamonu kent dokusunda, yerleşimi belirleyen ana unsurun kenti ikiye ayıran Kastamonu Çayı olması, kent içi ana yolları belirleyen Kastamonu Çayı'nın iki yakasında kentin iki meydanının konumlanması, kentteki su olgusunun kent yerleşimindeki belirleyiciliğini bizlere göstermektedir. Bu bakımdan meydanın su ögesi ile mekansal ilişkilerini ön plana çıkartacak bir kentsel düzenleme önemli bir kazanım olarak görülmektedir.

- Kentsel açık alanların niteliği, kent yaşantısının kalitesini ortaya koymakta etkilidir. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı, kent dokusu içinde kentin nefes aldığı geniş bir açık alan tanımlamaktadır. Cumhuriyet Meydanı'nın kentteki diğer meydan ile mekansal açıdan bütünleşmesi, kent dokusu ve kent yaşantısına olumlu bir kazanım olarak yansıyacaktır.

- Cumhuriyet Meydanı'nın doğusunda yer alan, Nasrullah Meydanı ile sınır oluşturan yapı adaları, ölçüleri nedeniyle iki meydanın mekansal ilişkisini engelleyen bir ayırıcı konumundadır. Bu yapı adasının çok katlı olması, kent dokusu içinde yakın konumda yer alan kent meydanlarının organik ilişkilerine ve mekansal ilişkilerinin algılanmalarına engel olmaktadır. Bu nedenle bu yapı adasını oluşturan yapıların kentle ilişkileri yeniden gözden geçirilmelidir.

- Kastamonu Cumhuriyet Meydanı yukarıda saptanan hususlar dikkate alındığında; kent içi konumu, su ile ilişkisi, topografik yapısı ve kent içi konumu itibariyle kentin diğer meydanı olan Nasrullah Meydanı ile ilişkisi nedeniyle önem arz etmektedir. Bunların dışında yönetsel bir alan oluşu nedeniyle kent içi bir kimlik taşımaktadır.

- Kastamonu Cumhuriyet Meydanı yapıları, Osmanlıdan Cumhuriyete inşa edilmiş kamu yapılarıdır. Meydanda yer alan tüm yapılar, kendi dönemlerinin gereksinimleri doğrultusunda inşa edilmiştir. Günümüzde halen kullanılmakta olan bu kamu yapılarının kentin gelecekteki gereksinimlerini karşılamaları ve bölgenin çöküntü alanı durumu almaması için fiziki, çevresel ve yaşamsal kalitelerinin artırılmaları; Kastamonu kentinin tarihsel dokusu ve kimliğinin sürdürülebilirliği ve kentin gelecekteki kazanımları açısından hayati önem taşımaktadır.

- Kentsel mekanlar, gündüz kullanılmaları dışında gece kullanımında da yaşayan özel mekanlardır. Kastamonu kentinin imaj ögeleri olan doğal unsurlar, yapılar ve anıtların kent dokusu içinde öne çıkartılmalarının bir diğer yolu, bu oluşumlara ait aydınlatma düzenlemelerinin gerçekleştirilmeleri olacaktır. Yapıların dış yüzeylerinde gerçekleştirilecek ve tasarımsal kurgularını ortaya çıkartacak özel aydınlatma tasarımlarının gerçekleştirilmesi, ayrıca Cumhuriyet Meydanı'nın formu, derinliği ve mekansal yapısına uygun bir aydınlatma tasarımının gerçekleştirilmesi ile kent dokusunun bu önemli parçalarının algısal deneyimini farklılaştırarak kentte yaşayanların ve kente gelen kişilerin belleklerinde özel bir kent imajı oluşturacaktır.

- Yapı yapma sanatı olan mimarlık, mevcut verilerin değerlendirilmesi ve geleceğe dönük öngörülerini ile kentsel yaşamın bireysel ve toplumsal boyutunu biçimlendiren bir etken olmaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet Meydanı ve kent dokusu ile ilişkilerine dönük olarak akademik düzeyde bir çalışma organize edilmesi, kentin potansiyelini ortaya koymada önemli bir adım olacaktır. Bu çalışma sonrası ortaya koyulacak okumalar ve yeni fikirler, kentsel mekanlarla ilgili gelecekte gerçekleştirilecek müdahalelerin belirlenmesine katkıda bulunacaktır.

- Kastamonu kentinin potansiyelinin bilinmesi gelecekteki müdahaleler açısından önem arz etmektedir. Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresinde dönük olarak; gelecek için yeni fikirlerle kentsel yaşama katkı sağlanması, kaliteli kentsel yaşantı açısından önem arz etmektedir. Cumhuriyet Meydanı'nı Kastamonu kent dokusu ve kent kimliği ile bütünleştirmek ve kent dokusunun önemli unsurlarının yapısal ve organik ilişkilerinin yeniden tasarlanması amacıyla yarışma yoluyla tasarımlar elde edilmesi kent için önemli bir kazanım olacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonim, Atatürk'ün Kastamonu'yu Ziyareti, Şapka ve Kıyafet İnkılabı, Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi, 2006.
- Anonim, Dört Mevsim Kastamonu, Kastamonu Valiliği, İstanbul, 2008.
- Anonim, Dün ve Bugünden Kastamonu Görüntüleri 1894-1997, Kastamonu Valiliği, 1997.
- Anonim, Fotoğraflarla Kastamonu 1894-1995, Kastamonu Valiliği, 1995
- Anonim, İnebolu'dan Ankara'ya Atatürk ve İstiklal Yolu, Kastamonu Valiliği, İstanbul, 2008.
- Anonim, Kastamonu Maddesi, Kültür Ansiklopedisi, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, Cilt:5, 214-215, 2002.
- Anonim, Kastamonu Rehberi, Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi, Kastamonu 2008.
- Anonim, Kastamonu Tarihçesi, <http://www.kastamonu.gov.tr/tarihce.asp>
- Anonim, Kastamonu Turizm Envanteri Master Planı (Basılmamış Kaynak), Kastamonu Valiliği, 2005.
- Anonim, Kastamonu'da Vakıf Eserleri, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 1998.
- Anonim, Mayıs Meydanları, www.mimdap.org
- Anonim, Koruma Kültürü ve Kastamonu, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 2002.
- Anonim, Selçuklu'dan Günümüze Kastamonu Eğitimine Genel Bir Bakış, Kastamonu Valiliği, 2008.
- Anonim, Türkiye'de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 77-88, Ankara, 2002.
- Anonim, Tarihçe,
<http://www.kastamonukulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF445139E278E0BCE2881031226759D3>
- Arslanoğlu, İ., Kastamonu Darülmualimin ve Darülmualimatı, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 463-484, 2000.

- Aslan, S. – Yılmaz, A., Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 287-297.
- Aslan, S., Anıt ve Meydanlarda Oran ve Ölçek Kavramları Taksim Cumhuriyet Anıtı İncelemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Avcı, F.F., Ondokuzuncu Yüzyıl Kastamonu Konutları Değişim Süreci Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2004.
- Aydın, A., Kent Merkezlerinde Meydanların Gelişimi “Sivas Hükümet Meydanı Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 2006.
- Batur, A., M. Vedad Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Batur, A., Bir Meşrutiyet Aydını: Mimar Vedad Tek, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Etkinlikler – Voyvoda Caddesi Toplantısı 2002, http://www.obarsiv.com/e_vt_2002_ab.html
- Behçet, M., (Hazırlayan: Musa Cihangir), Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Asar-ı Kadimesi), Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları:1, Kastamonu,1998. (Yazım yılı: 1925).
- Bilgihan, G., Kentsel Meydanların Dönüşümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- Bilici, Z.K., Kastamonu’da Türk Devri Mimarlık Eserleri, Kastamonu Özel Sayısı, Kültür ve Sanat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sayı 27,5-8, 1995.
- Bilici, Z.K., 13. Yüzyılda Kastamonu: Ortaçağ Kent Dokusu Üzerine Bazı Belirlemeler, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 81-88, 2000.
- Can, C., Alexandre Vallauri, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Etkinlikler – Voyvoda Caddesi Toplantıları 2003-2004, <http://www.obarsiv.com>
- Cerasi, M., 18. Yüzyıl Osmanlı Kenti, Cogito Osmanlılar Özel Sayısı, Sayı:19, 200-215, İstanbul, 1999.
- Çakmaklı, D., Bina Kentsel Çevre İlişkisi, İTÜ Yayınları, İstanbul, 1992.
- Çiftçi, F., Kastamonu Camileri – Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler, Üsküdar’a Kadar Kastamonu, Türkiye Diyanet Vakfı Kastamonu Şubesi, Ankara, 2000

- Çiftçi, F., Kastamonu Çeşmeleri ve Şadırvanları, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 216-235, 2008.
- Çoban, F., H. 1288 (M. 1871). Ve H. 1317 (M. 1899). Tarihli Kastamonu Vilayeti Sâlnâmeleri'nin Transkripsiyon Ve Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2006.
- Demirel, F. Kastamonu Hapishanesi, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 298-305, 2008.
- Doğan, İ., Korumacılığın Geleneksel Kent Kültüründen Çıkarması Gereken Dersler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:35, Sayı:1-2, 15-23, Ankara, 2002.
- Duymaz, A.Ş., II. Abdülhamit Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003.
- Eski, M., Kastamonu Valileri (1838-2000), Kastamonu Valiliği, Ankara, 2000.
- Eski, M., Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi Tarihi, Kastamonu Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, Ankara, 2005.
- Eski, M., Abdurrahman Paşa Lisesi, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 326-331, 2008.
- Eski, M. ve Ark., Selçuklu'dan Günümüze Kastamonu Eğitimine Genel Bir Bakış, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 2008.
- Eyüpgiller, K.K., 1925 Yılından Günümüze Kastamonu Kent Dokusunda İzlenen Planimetrik Değişim ve Kaybolan Mimari Miras, Prof. Doğan Kuban'a Armağan, Eren Yayıncılık, İstanbul, 159-170, 1996.
- Eyüpgiller, K.K., Bir Kent Tarihi Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Eyüpgiller, K.K., Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 389-400, 2000.
- Eyüpgiller, K.K.- Topçubaşı M., Kastamonu'da 19. Yüzyıl Kamu Yapıları, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 178-215, 2008
- Eyüpgiller, K.K., Bir Küçük Anadolu Kentinde Batılı İmar: Kastamonu Örneği, Arredamento Dekorasyon, Sayı 12, 115-119, 1994.
- Es, M., Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler, <http://yerelisyaset.com/pdf/mart2008/6.pdf>

- Gençtürk, Z.İ., Meydanlarda Su Ögesi Tasarımı: Sultanahmet ve Beyazıt Meydanları İncelemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, i, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Gökgür, P., Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Gül, M., İslam Şehrinin Doğuşu, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 78-87, Sayı:6, Balıkesir, 2001.
- Güntan, Ç., II. Abdülhamit Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Hasol, D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2002.
- İbret, B.Ü., Kastamonu Nüfusunun Gelişim, Dağılım ve Yoğunluk Özellikleri, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt 12, No 1, 157-178, 2004.
- İlgar, E., Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008.
- İnan, U., H.1311 (M. 1893). Tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2005.
- Kankal, A. Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)., Zafer Matbaası, Ankara, 2004.
- Kankal, A. Fetihten XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar Kastamonu Şehrinde İskan ve Nüfusa Dair Genel Gözlemler, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 89-120, 2000.
- Karasalihoğlu, M., 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başı Kastamonu Kent Mimarisinde Yenileşme, Toplumsal Tarih, Sayı 140, 76-81, 2005
- Karpat, K.H., Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.
- Kayın, E., Merkez-Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası, Mimarlık, Mimarlar Odası, Sayı 346, 2009.
- Kılınc, G., Şehircilik Açısından Kent Tarihi Araştırmalarının Gerekliliği ve Kullanılan Yöntemler, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 23, 177-196, 2007.

- Kızıldere, S. – Sözen, M., İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi, İTÜ Dergisi, Sosyal Bilimler, Cilt 2, Sayı 1, 87-95, Aralık, 2005.
- Kuban, D., Kastamonu'nun Tarihi Yapısı ve Bu Yapının İmar Planında Değerlendirilmesiyle İlgili Rapor, Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 213-234, 2001.
- Lynch, K., The Image of the City, The Technology Press & Harvard University Pres, Cambridge, 1960.
- Oktay, D., Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar, Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış, Mimarlık, Mimarlar Odası, Sayı 334, 29-34, 2007.
- Ortaylı, İ., Osmanlıda Değişim ve Anayasal Rejim Sorunu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- Ortaylı, İ., Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek 2 Son İmparatorlu Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Özçınar, A., Kastamonu Mekteb-i İdadi Binası Restorasyon Önerisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.
- Özer, M.N. – Ayten, M.A., Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları, Planlama, 2005/3, 96-103, 2005.
- Özsarı, M. Halkevleri, <http://w3.balikesir.edu.tr/~mozsari/Halkevleri.htm>
- Parlak, B., Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal - Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyete Yansımalar, <http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ParlakOsmanliDevletininSon.doc>.
- Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Sennett, R., Ten ve Taş Batı Uygarlığında Beden ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.
- Seymen, L., Taşbaskıdan Hurufata Kastamonu Vilayet Matbaası ve Bastığı Kitaplar, Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 286-297, 2008.
- Şahin, B.E., Meydanların Kentsel Yaşama Katkısı Üzerine Bir İnceleme: Bursa Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa, 2006.

- Tanyeli, U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy)., Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1987.
- Tayşi, E., İstanbul Tarihi Yarımada Meydanlarının Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Meydanların Mimari Kurgusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Tekeli, İ., Türkiye’de Kent Planlaması Düşüncesinin Gelişimi, XXII. Yunus Aran Konferansı, 2005, <http://www.yunusaran.org>
- Tibet, M.D., 19. Yüzyıldan Günümüz Dönemine İzmir’de Yaşanan Sosyal, Ekonomik Değişimler Çerçevesinde Konak Meydanı’nın Geçirdiği Evrelerin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005.
- Turan, F.A., Şehir ve Kültür İlişkisi Açısından Kastamonu, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 137-142, 2000.
- Turan, R., Milli Mücadele’de İnebolu-Kastamonu-Ankara Hattı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 44, Cilt XV, Temmuz, 1999.
- Turan, R., Kastamonu’nun Türkler Tarafından Fethi ve İskanı, Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Kastamonu Valiliği, Ankara, 1-2, 2000.
- Tümer, G., İnsanlar, Kentler ve Meydanlar, Mimarlık, Mimarlar Odası, Sayı 334, 22-28, 2007.
- Ürkmez, N., II. Abdülhamit’in Modernleşme Anlayışı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006.
- Yazıcı, N., Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Yazıcı, N., Trabzon Örneğinde Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Hükümet Konağı Binaları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 1/5, 943-959, 2008.
- Yerasimos, S., Tanzimat’ın Kent Reformları Üzerine, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Tarih Vakfı, İstanbul, 1-18, 1996.
- Yeter, E., Kentsel Gelişme ve kültür Değerleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Yücel, Y., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Beyliğı Candar-Oğulları Beyliğı I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Zengel, R., “Donüştürölmüş” Bir Meydan: İzmir Konak Meydanı’na Analitik Bir Yaklaşım, Mimarlık, Mimarlar Odası, Sayı 334, 44-48, 2007.

Zucker, P., Town and Square; From the Agora to the Village Green, Cambridge, The MIT Press, 1970.